

EDUCATIEVE BACHELOR SECUNDAIR ONDERWIJS

Bachelorproef

Vluchteling, asielzoeker, migrant...
wie ziet door de bomen het bos
nog?

Voorwoord

Deze bachelorproef werd gemaakt in het kader van mijn bacheloropleiding leerkracht secundair onderwijs binnen PXL-Education. Het doel van deze proef is te komen tot een vijfdelige lessenreeks die gebruikt kan worden tijdens de lessen niet-confessionele zedenleer van de tweede graad. De lessen zijn het resultaat van de interacties met de leerlingen, de gesprekken met de niet begeleide buitenlandse minderjarigen en hun begeleiders, de literatuurstudie en het wetenschappelijk onderzoek.

Deze bachelorproef kon enkel in stand komen dankzij de hulp en toewijding van verschillende personen. Deze personen wil ik dan ook graag bedanken voor de ondersteuning die ze mij gaven tijdens dit moeizame proces.

Eerst en vooral wil ik mijn promotor, Miche Tulkens, bedanken. Zij was mijn bekwame gids in het hobbelige parcours van het schrijven van deze proef. Steeds was ze bereid mij waardevol advies te geven en mijn vragen te beantwoorden. Verder was ze een kalmerende en sturende invloed in mijn niet altijd even gestructureerd denkproces.

Daarnaast wil ik ook mijn externe promotor, Rozemien Peeters, leraar NCZ in het PIBO te Tongeren bedanken. In deze school mocht ik mijn lessen uitproberen en zij voorzag mij steeds van tips en feedback bij iedere les. Ze was een luisterend oor en bezorgde me elk stukje informatie dat me bij het schrijven van deze proef zou kunnen helpen. Ook voor het nalezen van mijn lessenreeks en werkbundel en voor de suggesties om deze beter te maken.

Uiteraard mag ik de jongeren en de begeleiders van VZW Saudade te Lummen en VZW Fonto Nova te Genk zeker niet vergeten. Dank jullie wel om mij zonder aarzelen te ontvangen en uitgebreid de tijd te nemen om op mijn vragen te antwoorden. Zeker de jongeren die ik gesproken heb en dit deden in een taal die niet hun moedertaal was. Bedankt om jullie ervaringen en gedachten met mij te willen delen, jullie bijdragen waren essentieel.

Manu Costa, bedankt voor je onverwoestbaar optimisme en aanstekelijk enthousiasme en voor het nachtelijk overlopen en aanpassingen maken tot we erbij in slaap vielen. Britt Schabregs, bedankt voor de prachtige illustraties in mijn werkbundel, je luisterend oor en je motiverende woorden.

Tot slot wil ik mijn familie bedanken. Mijn vader en Lydia voor het voorzien van een rustige studeerplaats en het verzorgen van de inwendige mens. Mijn enig kind, Isaura, dat ineens een 'leerkracht' als mama kreeg en daar cool onder bleef en mijn man Jan die in de moeilijkste periode van zijn en ons leven toch steeds opnieuw de rots in de branding was en die me vanaf de eerste dag gesteund heeft zoals niemand anders dat kan.

Inhoudsopgave

Voorwoord.....	3
Inhoudsopgave.....	4
Lijst met afkortingen	7
Lijst met afbeeldingen	8
Inleiding.....	9
1 Verkenkend onderzoek: oriënteren en richten	11
1.1 Aanleiding voor het onderzoek.....	11
1.2 Beschrijving van het praktijkprobleem.....	12
1.3 Het onderzoeksdoel.....	14
1.4 Onderzoeksvraag met deelvragen	15
1.5 Wat zijn de verschillen tussen vluchtelingen, asielzoekers en migranten en hoe worden deze termen gebruikt?	16
1.5.1 Wat is het verschil tussen een vluchteling, een asielzoeker en een migrant?.....	16
1.5.2 Waarom is correct woordgebruik belangrijk?	18
1.5.3 Wat is de huidige kennis van de leerlingen m.b.t. de terminologie?	19
1.5.4 Conclusie.....	19
1.6 Wat is het wettelijk kader in België m.b.t de asielprocedure?.....	21
1.6.1 Waar kunnen mensen asiel aanvragen in België?	21
1.6.2 Waar kunnen asielaanvragers terecht tijdens de aanvraagprocedure?	22
1.6.3 Het Commissariaat-generaal voor de Vluchtelingen en Staatlozen.....	23
1.6.4 De Raad voor Vreemdelingenbetwistingen.	23
1.6.5 Het terugkeertraject.	24
1.6.6 Conclusie.....	25
1.7 Welke invloed en impact heeft de berichtgeving in de media betreffende vluchtelingen, asielzoekers en migranten op jongeren?	26
1.7.1 Hoe kijken leerlingen van de tweede graad naar vluchtelingen, asielzoekers en migranten?	27
1.7.2 Hoe komen vluchtelingen, asielzoekers en migranten in het nieuws aan bod?	29
1.7.3 Heeft de verslaggeving in de nieuwsmedia een invloed op de denkwijze van de kijker?	32
1.7.4 Conclusie.....	33
1.8 Wat zijn frames en counterframes en hoe beïnvloeden ze onze visie betreffende vluchtelingen, asielzoekers en migranten?	35

1.8.1	Wat zijn frames en wat zijn counterframes?.....	35
1.8.2	Welke frames en counterframes komen in de Vlaamse media het vaakst aan bod? ...	36
1.8.3	Conclusie.....	37
1.9	Op welke manier krijgen vluchtelingen, asielzoekers en migranten met racisme te maken?.....	38
1.9.1	Wat is racisme?	39
1.9.2	Wat zijn vooroordelen en hoe ontstaan ze?	40
1.9.3	Hoe ervaren asielzoekers racisme?.....	41
1.10	Plannen	44
1.11	Verzamelen en analyseren	45
1.11.1	Hoe ziet het huidig lesmateriaal eruit?	45
2	Ontwerpen.....	46
2.1	Verzamelen en analyseren	46
2.2	De leerplannen NCZ.....	47
2.3	Hoe ziet het huidig lesmateriaal eruit?	47
2.4	Mijn lessenreeks.....	48
Les 1: Het verschil tussen vluchtelingen, asielzoekers en migranten en gebruik van de correcte termen.		49
Les 2: Wettelijk kader omtrent asielprocedure in België.....		49
Les 3: Invloed en impact van de media.		50
Les 4: Counterframes.....		51
Les 5: Stereotypen, vooroordelen en racisme.		51
Conclusie – Besluit.....		53
Literatuurlijst.....		55
Geraadpleegde werken (optioneel)		58
Bijlagen		59
2.1	Bijlage 1.....	59
Verkendend interview met externe promotor, Rozemien Peeters te PIBO Tongeren.....		59
2.2	Bijlage 2.....	61
Antwoorden enquête: “Hoe kijk jij naar vluchtelingen?”.....		61
2.3	Bijlage 3.....	72
Antwoorden evaluatie enquête: “Hoe kijk jij naar vluchtelingen?”		72
2.4	Bijlage 4.....	84
Interview met Niet Begeleide Buitenlandse Minderjarigen in de leer-en leefgroep Saudade, onderdeel van VZW De Oever te Lummen op 18/07/2022.....		84

2.5	Bijlage 5.....	88
	Interview met Niet Begeleide Buitenlandse Minderjarigen in de leer- en leefgroep Fonto Nova, onderdeel van VZW De Oever te Lummen op 04/08/2022.....	88
2.6	Bijlage 6.....	90
	Interview met begeleider van de leer-en leefgroep Saudade, onderdeel van VZW De Oever te Lummen op 18/07/2022.....	90
2.7	Bijlage 7.....	92
	Interview met begeleider van de leer-en leefgroep Fonto Nova, onderdeel van VZW De Oever te Lummen op 04/08/2022.....	92
2.8	Bijlage 8.....	94
	Feedback van de externe promotor, Rozemien Peeters, PIBO Tongeren over de gegeven lessen.....	94
2.9	Bijlage 9.....	96
	Referentiekader les 1	96
2.10	Bijlage 10.....	101
	Referentiekader les 2	101
2.11	Bijlage 11.....	105
	Referentiekader les 3	105
2.12	Bijlage 12.....	110
	Referentiekader les 4	110
2.13	Bijlage 13.....	114
	Referentiekader les 5	114
2.14	Bijlage 14.....	119
	Universele Verklaring van de Rechten van de Mens	119
2.15	Bijlage 15.....	124
	Verklaring van Amsterdam 2002	124

Lijst met afkortingen

BVG	Bevel om het grondgebied te verlaten
CGVS	Commissariaat-generaal voor de Vluchtelingen en Staatlozen
DVZ	Dienst Vreemdelingenzaken
Fedasil	Federaal Agentschap voor de opvang van asielzoekers
GO!	onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap
IOM	Internationale Organisatie voor Migratie
NBBM	Niet begeleide buitenlandse minderjarigen
NBMV	Niet begeleide minderjarige vreemdelingen
NCZ	Niet-confessionele zedenleer
NGO	Niet-gouvernementele organisatie
OCAD	Coördinatieorgaan voor dreigingsanalyse
OCMW	Openbaar centrum voor maatschappelijk welzijn
OKAN	Onthaalonderwijs voor anderstalige kinderen
OVSG	Onderwijsvereniging van Steden en Gemeenten
PIBO	Provinciaal Instituut voor Biotechnisch Onderwijs
PIKOH	Provinciaal Kunsthumaniora Hasselt
POV	Provinciaal Onderwijs Vlaanderen
RvV	Raad voor Vreemdelingenbetwistingen
UA	Universiteit Antwerpen
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees
UVRM	Universele verklaring voor de Rechten van de Mens
VRT	Vlaamse Radio- en Televisieomroeporganisatie
VTM	Vlaamse Televisie Maatschappij
VUB	Vrije Universiteit Brussel

Lijst met afbeeldingen

Figuur 1 Eurobarometer survey Bron: Eurobarometer	12
Figuur 2 Belangrijkste probleem (open vraag)	13
Figuur 3 Belangrijkste probleem (gesloten vraag).....	13
Figuur 4 Vind jij de mening van je leerkracht hierover belangrijk?	14
Figuur 5 Vind jij de mening van je medeleerlingen hierover belangrijk?.....	14
Figuur 6 Is er een verschil tussen vluchtelingen en migranten volgens jou?	19
Figuur 7 Op welke manier kom jij in aanraking met nieuws over vluchtelingen en/ of migranten?	26
Figuur 8 Welke nieuwskanalen gebruik jij soms zelf?	27
Figuur 9 Hoor of zie je vaak nieuws over vluchtelingen?	27
Figuur 10 Wat vind jij ervan dat mensen ergens anders een beter leven zoeken?.....	28
Figuur 11 Wat vind jij ervan dat mensen in ons land willen wonen?.....	28
Figuur 12 Vind jij dat iedereen mag kiezen in welk land ze willen wonen?.....	29
Figuur 13 Welke vluchtelingen zijn welkom	30
Figuur 14 Welke vluchtelingen zijn welkom, verschillen over electoraten	30
Figuur 15 De gebruikte frames in vier Vlaamse kranten (De Standaard, De Morgen, Het Laatste Nieuws en Het Nieuwsblad) tussen juli 2014 en juli 2019.	31
Figuur 16 Hoe vind jij dat er in de media gepraat wordt over vluchtelingen en/of migranten? ...	31
Figuur 17 Het verband tussen immigratieberichtgeving in de 19-uur-journaals op VRT en VTM (2003-2014) en de publieke opinie over immigratie	32
Figuur 18 Te (weinig) strenge maatregelen Migratie.....	36
Figuur 19 Hoe denk jij over vluchtelingen en/of migranten? Er zijn meerder antwoorden mogelijk.....	50
Figuur 20 Hoe denk jij over vluchtelingen en/of migranten? Er zijn meerder antwoorden mogelijk.....	51
Figuur 21 Na deze lessen is mijn mening over vluchtelingen en/of migranten positief veranderd	52
Figuur 22 Na deze lessen is mijn mening over vluchtelingen en/of migranten negatief veranderd	52

Inleiding

Asiel en migratie, het is een thema waarover er de laatste jaren al genoeg inkt is gevloeid. Jammer genoeg is het ook vaak de bron van verhitte discussies en polariserende meningen. Politieke partijen aan beide kanten van het spectrum gebruiken het thema om kiezers te winnen. Ook wordt er vanuit politiek en juridisch standpunt een onderscheid gemaakt tussen wie het recht heeft om asiel aan te vragen en wie niet. Dit impliceert dat er onderscheid bestaat tussen mensen. Zij die recht hebben op een beter en veilig leven en zij die daar geen recht op hebben.

Als leraar Niet-confessionele Zedenleer [NCZ] onderschrijf ik de humanistische waarden die beschreven worden in de Verklaring van Amsterdam (IHEU, 2019). In deze verklaring worden de uitgangspunten van het moderne humanisme toegelicht. Punt 3 is voor mezelf een heel belangrijk principe en ook de reden waarom ik deze bachelorproef geschreven heb. In het kort staat er vermeld dat het humanisme de mensenrechten en de democratie bekrachtigt en dat het streeft naar de hoogst mogelijke ontwikkeling voor iedereen. Democratie en mensenrechten worden dan ook gezien als de voorwaarden die nodig zijn om die ontwikkeling mogelijk te maken voor iedereen.

Vandaag leeft niet iedereen in een democratie en is een democratie niet altijd in staat om de rechten van mensen te handhaven. Denk bijvoorbeeld aan de omstrede 'Rwanda-deal' die Groot-Brittannië onlangs sloot om 'illegale migranten' uit te besteden aan Rwanda. Deze deal is in strijd met het vluchtelingenverdrag van Genève¹ aangezien iedereen die vlucht het recht heeft om ergens asiel aan te vragen. Ook respecteert Rwanda de mensenrechten nauwelijks. Dat Groot-Brittannië desondanks vasthoudt aan deze deal maakt duidelijk dat zelfs in een democratie de grenzen van het aanvaardbare rekbaar zijn. In ons land slapen door het tekort aan opvangplaatsen zelfs niet-begeleide minderjarige vreemdelingen [NBMV] op straat. De Belgische staat maakt een onderscheid tussen kwetsbare en niet-kwetsbare kinderen en jongeren terwijl elke minderjarige beschermd zou moeten zijn.² Wanneer democratische overheden niet langer bereid zijn of in staat zijn om de internationale rechten van de mens te garanderen dan hoeft het niet te verwonderen dat individuele burgers dit ook niet zullen zijn.

Als leraar NCZ dien ik de vrijzinnige humanistische waarden uit te dragen. Tijdens de lessen is het belangrijk dat deze aan bod komen en dat leerlingen de kans krijgen ze eigen te maken. Mijn taak binnen deze lessenreeks is vierledig. Ten eerste is het mijn taak om ervoor te zorgen dat leerlingen weten wat het Universeel Verdrag voor de Rechten van de Mens [UVRM] inhoudt en waarom dit verdrag zo belangrijk is. Het recht op migratie wordt hierin immers gevrijwaard:

Artikel 13:

1. "Een ieder heeft het recht zich vrijelijk te verplaatsen en te vertoeven binnen de grenzen van elke Staat."
2. "Een ieder heeft het recht welk land ook, met inbegrip van het zijne, te verlaten en naar zijn land terug te keren."

(OHCHR, 1948)

Daarnaast wil ik ervoor zorgen dat leerlingen beschikken over voldoende kennis zodat ze in staat zijn om objectief te oordelen. De bedoeling is om ze correcte kennis mee te geven maar

¹ Verenigde Naties. (1951, juli). *Internationaal verdrag betreffende de status van vluchtelingen*. https://www.cgvs.be/sites/default/files/content/download/files/verdrag_van_geneve.pdf

² Heymans (2021). *Organisaties stellen staatssecretaris Mahdi in gebreke: "Minderjarige asielzoekers moeten op straat slapen"*. vrtnws.be. Geraadpleegd op 5 juli 2022, van <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2021/09/15/ingebrekestelling/>

ook om verder te gaan dan een puur theoretisch of filosofisch debat. Met deze lessen wil ik ze wegwijs maken in het doolhof van de vluchtelingthematiek en ze tegelijkertijd de link te laten leggen met hun eigen leefwereld. Dit onderwerp gaat over veel meer dan cijfers en statistieken, er schuilen volwassenen, jongeren en kinderen achter, mensen van vlees en bloed. Bovendien wil ik van hen kritische denkers maken. Ze moeten leren dat onze maatschappij steeds meer divers wordt en dat we leidraden nodig hebben om met elkaar om te gaan. Tenslotte vind ik het belangrijk dat ik als leraar NCZ hen begeleid in het groeiproces van de jongvolwassene die openstaat voor andere meningen en die tolerantie hoog aanschrijft. Dit omvat onder andere het leren inleven in de ander.

Deze intenties sluiten naadloos aan bij het leerplan voor het openbaar onderwijs [GO! /OVSG/POV], meer bepaald bij sleutelcompetentie 7 “Burgerschapscompetenties met inbegrip van competenties inzake samenleven.” (AHOVOKS, z.d.)

1 Verkennend onderzoek: oriënteren en richten

1.1 Aanleiding voor het onderzoek

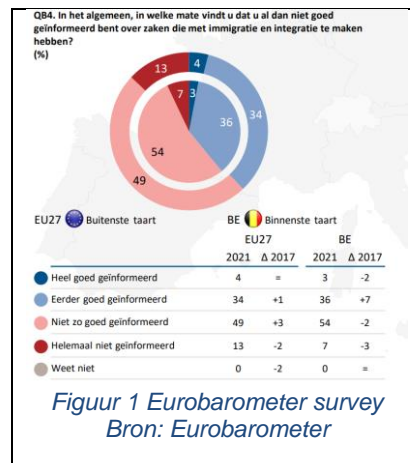
Tijdens de tweede stageperiode aan Provinciaal Kunsthumaniora Hasselt [PIKOH] kreeg ik voor het vak NCZ de kans om een parallels te geven binnen het themaveld 5, economie. Deze les ging over migratiestromen. Concreet hield dit in dat ik dezelfde les aan 3 verschillende vierdejaars klassen mocht geven. Asiel en migratie is een zeer actueel thema dat niet meer weg te denken valt uit onze samenleving. Kortom een thema dat de nodige aandacht verdient. Ik ging ervan uit dat de leerlingen over voldoende voorkennis zouden beschikken. Groot was mijn verbazing toen ik merkte dat dit niet het geval was. Ze waren geïnteresseerd en deden actief mee aan de les maar hun kennis over het onderwerp was nagenoeg onbestaand. Er was bij hen een grote kloof merkbaar tussen eigen ideeën, opinies en de werkelijkheid. Ze hadden vaak een uitgesproken mening maar stonden ook open om deze bij te stellen en te nuanceren. Ik merkte op dat ze in het algemeen bereid zijn om kritisch na te denken over de maatschappij waarin we leven. Sommigen hebben zelfs een uitgesproken visie over 'hoe het zou moeten zijn'. Vanuit deze invalshoek wilde ik mijn bijdrage leveren. Dit houdt in dat ik correcte informatie bijbreng en tracht de betrokkenheid tot de doelgroep te verhogen. Aan de hand van een enquête heb ik de voorkennis van 40 leerlingen in de tweede graad aan het Provinciaal Instituut voor Biotechnisch Onderwijs [PIBO] in kaart gebracht. Hierna ben ik mij gaan verdiepen in de literatuur over dit thema. Deze literatuurstudie vormde de basis voor de uitwerking van de vijfdelige lessenreeks. Samen met mijn mentor en externe promotor, mevrouw Peeters, is het gelukt om alle lessen uit te testen, weliswaar aan slechts drie klassen van in totaal 26 leerlingen

1.2 Beschrijving van het praktijkprobleem

In juni van dit jaar bereikten het aantal mensen op de vlucht de historische kaap van 100 miljoen (UNHCR, 2022). Toen ik begon met deze lessen in 2020 leerde ik mijn leerlingen nog dat er 84,3 miljoen mensen op de vlucht waren. Op korte tijd is er veel veranderd, zowel op het politieke wereldtoneel als in de percepties van de burgers, redenen genoeg om hier aandacht aan te besteden.

Tijdens mijn stagelessen merkte ik op dat er enerzijds weinig algemene kennis over dit onderwerp bestaat en dat leerlingen anderzijds sterke ongefundeerde meningen hebben hierover.

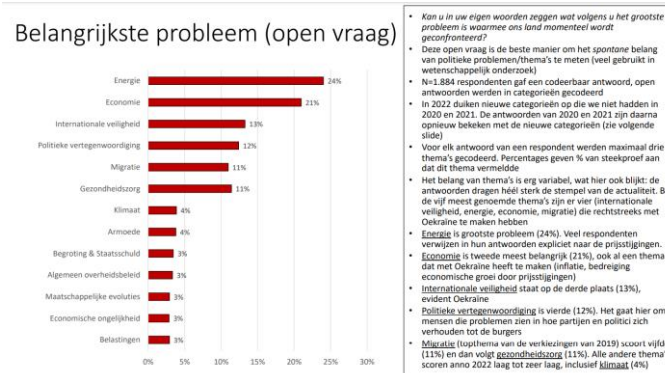
De meesten hebben geen idee wat het Europees vluchtelingenbeleid inhoudt en hoe zich dat in de praktijk vertaalt. Over het bestaan van opvangkampen in Griekenland, bijvoorbeeld het kamp Moria³ op het eiland Lesbos, hadden velen nog nooit van gehoord. Er is een gebrek aan voldoende kennis over het thema asiel en migratie. Toch hoeft dit niet te verwonderen. Figuur 1 uit de Eurobarometer survey (European Commission, 2022) toont aan dat 54% van de Belgen zich eerder niet zo goed geïnformeerd vindt over zaken die met immigratie en integratie te maken hebben en 7% vindt zichzelf helemaal niet geïnformeerd.

Toch plaats de gemiddelde Vlaming het thema migratie op de vierde of vijfde plaats (afhankelijk van de aard van de vraag, open of gesloten, zie figuren 2 en 3) als zijnde het grootste probleem waarmee ons land mee geconfronteerd wordt. Dat blijkt uit de resultaten van “De Stemming”, een onderzoek van de VUB en de Universiteit Antwerpen [UA] in opdracht van VRT NWS en De Standaard uitgevoerd tussen 14 en 31 maart van dit jaar (Walgrave & Lefevere, 2022).

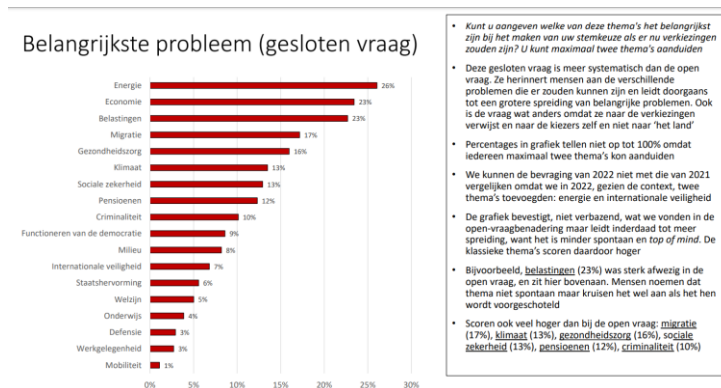
³ Het vluchtelingkamp brandde af in september 2020.

Hodge, De Greef, & Trio, (2020, september 09). *Hevige brand vernielt vluchtelingenkamp Moria op Lesbos: voorlopig opvang in 3 schepen en 3.500 tenten*. Opgeroepen op mei 20, 2022, van VRT.be: <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2020/09/09/hevige-brand-in-vluchtelingenkamp-moria-op-lesbos-duizenden-mig/>

- Kan u in uw eigen woorden zeggen wat volgens u het grootste probleem is waarmee ons land momenteel wordt geconfronteerd?
- Deze open vraag is de beste manier om het spontane belang van politieke problemen/thema's te meten (veel gebruikt in wetenschappelijk onderzoek)
- N=1.884 respondenten gaf een codebaar antwoord, open antwoorden werden in categorieën gecodeerd
- In 2022 duiken nieuwe categorieën op die we niet hadden in 2020 en 2021. De antwoorden van 2020 en 2021 zijn daarna opnieuw bekeken met de nieuwe categorieën (zie volgende slide)
- Voor elk antwoord van een respondent werden maximaal drie thema's gecodeerd. Percentages geven % van steekproef aan dat dit thema vermeldde
- Het belang van thema's is erg variabel, wat hier ook blijkt: de antwoorden dragen heel sterk de stempel van de actualiteit. Bij de vijf meest genoemde thema's zijn er vier internationale veiligheid, energie, economie, migratie) die rechtstreeks met Dekraïne te maken hebben
- Energie is grootste probleem (24%). Veel respondenten verwijzen in hun antwoorden expliciet naar de prijsstijgingen.
- Economie is tweede meest belangrijk (21%), ook al een thema dat met Dekraïne heeft te maken (inflatie, bedreiging economische groei door prijsstijgingen)
- Internationale veiligheid staat op de derde plaats (13%), evident Dekraïne
- Politieke vertegenwoordiging is vierde (12%). Het gaat hier om mensen die problemen zien in hoe partijen en politici zich verhouden tot de burgers
- Migratie (topthema van de verkiezingen van 2019) scoort vijfde (11%) en dan volgt gezondheidszorg (11%). Alle andere thema's scoeren anno 2022 laag tot zeer laag, inclusief klimaat (4%)

Figuur 2 Belangrijkste probleem (open vraag)
Bron: De Stemming (Walgrave & Lefevere, 2022)

- Kunt u aangeven welke van deze thema's het belangrijkste zijn bij het maken van uw stemkeuze als er nu verkiezingen zouden zijn? U kunt maximaal twee thema's aanduiden
- Deze gesloten vraag is meer systematisch dan de open vraag. Ze herinnert mensen aan de verschillende problemen die er zouden kunnen zijn en leidt doorgaans tot een grotere spreiding van belangrijke problemen. Ook is de vraag wat anders omdat ze naar de verkiezingen verwijst en naar de kiezers zelf en niet naar 'het land'
- Percentages in grafiek tellen niet op tot 100% omdat iedereen maximaal twee thema's kon aanduiden
- We kunnen de bevraging van 2022 niet met die van 2021 vergelijken omdat we in 2022, gezien de context, twee thema's toevoegden: energie en internationale veiligheid
- De grafiek bevestigt, niet verbaasd, wat we vonden in de open-vraagbevraging maar leidt inderdaad tot meer spreiding, want het is minder spontaan en top of mind. De klassieke thema's scoeren daardoor hoger
- Bijvoorbeeld, belastingen (23%) was sterk afwezig in de open vraag, en zit hier bovenaan. Mensen noemen dat thema niet spontaan maar kruisen het wel aan als het hen wordt voorgeschoteld
- Scoren ook veel hoger dan bij de open vraag: migratie (17%), klimaat (13%), gezondheidszorg (16%), sociale zekerheid (13%), pensioenen (12%), criminaliteit (10%)

Figuur 3 Belangrijkste probleem (gesloten vraag)
Bron: De Stemming (Walgrave & Lefevere, 2022)

Dat mensen aan de ene kant weinig geïnformeerd zijn en aan de andere kant toch aangeven dat asiel en migratie een groot probleem is maakt dat dit thema het onderwerp wordt van een sterk gepolariseerd debat.

De perceptie van jongeren over vluchtelingen, asielzoekers en migranten is dus, net als dat van volwassenen, gekleurd door eigen ideeën en opvattingen.

Verder stel ik me de vraag of we genoeg stilstaan bij het taal- en woordgebruik binnen dit thema. Mike Videler, een Nederlandse PhD-kandidaat aan de European University Institute vraagt zich af wat de juiste en ethische woorden zijn om over migratie te praten wanneer je weet dat niet alleen de toon, stijl en het verhaal van belang zijn voor de houding van mensen ten opzichte van migratie maar ook de keuze van terminologie.

Zo kunnen de benamingen 'vluchteling' en 'migrant' een zekere negatieve connotatie met zich meedragen. Want tot wanneer is iemand een vluchteling? Wanneer houd je op om vluchteling te zijn? Mensen worden in een eng hokje gestoken en gereduceerd tot niet veel meer dan het 'vluchteling of migrant zijn'.

Onderzoek toont aan dat de berichtgeving over migratiekwesties een aanzienlijke invloed heeft op de publieke houding ten opzichte van migrerende mensen in westerse samenlevingen. Simpel gezegd, taal schept werkelijkheid (Videler, 2017).

De schoolse context leent zich ertoe om leerlingen bewust te maken over dit vraagstuk. Ze komen via verschillende kanalen in contact met informatie over mensen op de vlucht en migranten, niet allemaal even genuanceerd. Het belang van het aanreiken van bepaalde denkkaders mag niet onderschat worden.

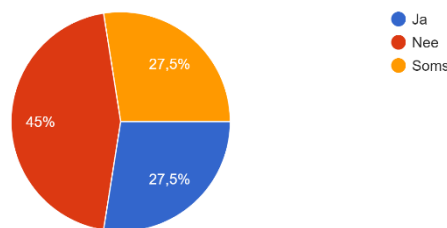
Leraren NCZ helpen jongeren opgroeien tot maatschappijkritische burgers die gericht leren reflecteren over een thema. Burgers die een actieve deelname aan de maatschappij niet schuwen en het welzijn van anderen even belangrijk vinden dan dat van henzelf.

1.3 Het onderzoeksdoel

Het thema asiel en migratie is niet meer weg te denken uit de maatschappij waarin we vandaag leven. Omdat dit zo'n gevoelig thema is met heel veel verschillende meningen wil ik graag positief bijdragen aan het debat. Het doel van dit onderzoek is tweeledig. Enerzijds wil ik leerlingen van de tweede graad meer kennis bijbrengen over het thema asiel en migratie en anderzijds wil ik ook de nadruk leggen op het verhogen van de eigen betrokkenheid over dit thema. De lessen moeten inhoudelijk bijdragen tot de verbreding van de kennis. Dit doe ik aan de hand van interactieve opdrachten waarbij ze met elkaar in discussie gaan en hun mening uiten over het onderwerp. Ik ben me er ten zeerste van bewust dat vooral het verhogen van de betrokkenheid geen gemakkelijke taak is en ook moeilijk te toetsen. Volgens Wanders (2019) kunnen zowel een positieve leraar-leerling relatie als positieve leerling-leerling relaties studenten stimuleren om actief deel te nemen in de samenleving. Scholen kunnen volgens hem wel degelijk bijdragen aan de maatschappelijke betrokkenheid, wat leerlingen aantoonbaar motiveert om deel te nemen aan de samenleving (Wanders, 2019).

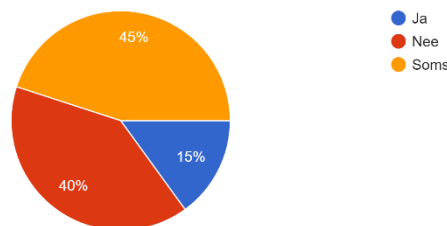
Sommigen geven zelfs expliciet aan dat ze de mening van de leraar belangrijker vinden dan die van hun medestudenten (zie fig.4 en fig. 5)

Vind jij de mening van je leerkracht hierover belangrijk?
40 antwoorden

Figuur 4 Vind jij de mening van je leerkracht hierover belangrijk?

Vind jij de mening van je medeleerlingen hierover belangrijk?
40 antwoorden

Figuur 5 Vind jij de mening van je medeleerlingen hierover belangrijk?

Het is dan ook aan te raden dat iedere leraar NCZ die met dit thema aan de slag gaat zich voldoende informeert over het onderwerp en weet hoe hierover te communiceren.

1.4 Onderzoeksvraag met deelvragen

Het is belangrijk dat er in elke graad actief gewerkt kan worden aan het ontwikkelen en stimuleren van maatschappelijk engagement tijdens de lessen NCZ. Ik zal mij voor deze bachelorproef specifiek richten tot leerlingen van de tweede graad. In deze periode van hun leven zijn adolescenten vooral met eigen identiteitsvorming bezig. Het kan dus zinvol zijn om hen bewust te maken van de wereld rondom hen. Mijn onderzoeksvraag is dan ook de volgende: 'Kan een lessenreeks de kennis van leerlingen over het vluchtelingenthema verhogen, met de focus op eigen betrokkenheid.'

Deelvragen bij deze hoofdvraag:

- Wat zijn de verschillen tussen vluchtelingen, asielzoekers en migranten en hoe worden deze termen gebruikt?
- Wat is het wettelijk kader in België m.b.t. de asielprocedure?
- Welke invloed en impact heeft de berichtgeving in de media over vluchtelingen, asielzoekers en migranten op jongeren?
- Wat zijn frames en counterframes en hoe beïnvloeden ze onze visie over vluchtelingen, asielzoekers en migranten?
- Op welke manier krijgen asielzoekers en migranten met racisme te maken en kunnen we bewust worden van onze eigen vooroordelen?

1.5 Wat zijn de verschillen tussen vluchtelingen, asielzoekers en migranten en hoe worden deze termen gebruikt?

Iedereen die zijn land verlaat en verhuist naar een ander land is een migrant. Daarom kunnen we stellen dat een vluchteling een migrant is. Toch is het omgekeerde niet altijd waar, niet iedere migrant is ook een vluchteling. Het lijkt een klein verschil maar het is er een met grote gevolgen. Afhankelijk van de reden voor het verlaten van het thuisland wordt er immers bepaald of de asielaanvrager welkom is in het nieuwe thuisland of niet. En alhoewel deze juridische implicaties volkomen correct lijken toch hebben ze op menselijk vlak iets pervers. Want hoe bepaal je wie een kans krijgt op een nieuw leven in veiligheid en met mogelijkheden waard is en wie niet? Vrijzinnige humanistische waarden zoals vrijheid, gelijkheid en solidariteit komen hierbij in het gedrang. De literatuurstudie geeft een antwoord op een aantal vragen zoals: wat is het verschil tussen een vluchteling, asielzoeker en migrant, wat is de correcte terminologie en waarom is het gebruik van correcte terminologie belangrijk?

De morele kant van het verhaal is veel moeilijker te onderzoeken en vereist altijd een moreel oordeel. Ideaal voor een les NCZ waar we steeds trachten aan waardenverheldering te doen en waarbij de kritische zelfontwikkeling van de leerling centraal staat. Wie ben ik? Hoe verhoud ik mij tot anderen en wat is mijn plaats in deze wereld? Al deze vragen zijn een deel van de morele ontwikkeling van de leerling en dat houdt in dat ze leren dat de eigen autonomie evenwaardig is aan de autonomie van de ander en dat tolerantie hierbij

1.5.1 Wat is het verschil tussen een vluchteling, een asielzoeker en een migrant?

Een antwoord geven op deze vraag is niet zo eenvoudig dan dat het op het eerste gezicht lijkt. Volgens de Internationale Organisatie voor Migratie [IOM] is een migrant een persoon die naar een land verhuist anders dan dat van zijn/haar nationaliteit of gewone verblijfplaats zodat het land van aankomst de gewone verblijfplaats wordt. Dit bekeken vanuit het perspectief van het land van aankomst (IOM, 2019).

Voor de definitie van vluchteling houdt het IOM dezelfde aan van het internationale verdrag betreffende de status van de vluchtelingen aan. Dit verdrag uit 1951 verklaart het volgende:

"Art. 1. Definitie van de term "vluchteling" A. Voor de toepassing van dit Verdrag geldt als "vluchteling" elke persoon:

1. Die krachtens de Regelingen van 12 mei 1926 en 30 juni 1928 of krachtens de Overeenkomsten van 28 oktober 1933 en 10 februari 1938, het Protocol van 14 september 1939 of het Statuut van de Internationale Vluchtelingenorganisatie als vluchteling werd beschouwd. De door de Internationale Vluchtelingenorganisatie gedurende haar mandaat genomen beslissingen waarbij personen niet in aanmerking werden gebracht voor de bescherming en de hulp van die organisatie, vormen geen belemmering voor het verlenen van de status van vluchteling aan personen die aan de voorwaarden van lid 2 van deze afdeling voldoen;

2. Die, [...] uit gegronde vrees voor vervolging wegens zijn ras, godsdienst, nationaliteit, het behoren tot een bepaalde sociale groep of zijn politieke overtuiging, zich bevindt buiten het land waarvan hij de nationaliteit bezit, en die de bescherming van dat land niet kan of, uit hoofde van bovenbedoelde vrees, niet wil inroepen, of die, indien hij geen nationaliteit bezit en verblijft buiten het land waar hij vroeger zijn gewone verblijfplaats had, daarheen niet kan of, uit hoofde van bovenbedoelde vrees, niet wil terugkeren. Indien een persoon meer dan één nationaliteit bezit, betekent de term "het land waarvan hij de nationaliteit bezit" elk van de landen waarvan hij de nationaliteit bezit. Een persoon wordt niet geacht van de bescherming van het land waarvan hij de

nationaliteit bezit, verstoken te zijn, indien hij, zonder geldige redenen ingegeven door gegronde vrees, de bescherming van één van de landen waarvan hij de nationaliteit bezit, niet inroept.

B. [Dit Verdrag is zonder enige geografische begrenzing van toepassing op alle Staten welke hierbij partij zijn.]

C. Dit Verdrag houdt op van toepassing te zijn op elke persoon die valt onder de bepalingen van afdeling A, indien:

- 1. Hij vrijwillig wederom de bescherming inroept van het land waarvan hij de nationaliteit bezit;*
- 2. Hij, indien hij zijn nationaliteit had verloren, deze vrijwillig heeft herkreten;*
- 3. Hij een nieuwe nationaliteit heeft verkregen en de bescherming geniet van het land waarvan hij de nieuwe nationaliteit bezit;*
- 4. Hij zich vrijwillig opnieuw heeft gevestigd in het land dat hij had verlaten of waarbuiten hij uit vrees voor vervolging verblijf hield;*
- 5. Hij niet langer kan blijven weigeren de bescherming van het land waarvan hij de nationaliteit bezit, in te roepen, omdat de omstandigheden in verband waarmee hij was erkend als vluchteling, hebben opgehouden te bestaan. Met dien verstande echter, dat dit lid niet van toepassing is op een vluchteling die onder lid 1 van afdeling A van dit artikel valt, en die dwingende redenen, voortvloeiende uit vroegere vervolging, kan aanvoeren om te weigeren de bescherming van het land waarvan hij de nationaliteit bezit, in te roepen;*
- 6. Hij, indien hij geen nationaliteit bezit, kan terugkeren naar het land waar hij vroeger zijn gewone verblijfplaats had, omdat de omstandigheden in verband waarmee hij was erkend als vluchteling, hebben opgehouden te bestaan. Met dien verstande echter, dat dit lid niet van toepassing is op een vluchteling die onder lid 1 van afdeling A van dit artikel valt, en die dwingende redenen, voortvloeiende uit vroegere vervolging, kan aanvoeren om te weigeren naar het land waar hij vroeger zijn gewone verblijfplaats had, terug te keren."*
(Internationaal verdrag betreffende de status van vluchtelingen, 1951)

Een vluchteling is dus iemand die vanwege een gerechtvaardigde angst (gegronde vrees) voor vervolging niet kan rekenen op de bescherming van zijn land. Die persoon kan de nationaliteit bezitten van dat land of er vroeger zijn verblijfplaats gehad hebben.

De redenen voor de gegronde vrees zijn vervolging wegens:

- ras,
- godsdienst,
- nationaliteit,
- het behoren tot een bepaalde sociale groep,
- een politieke overtuiging.

Voor mijn lessen ben ik uitgegaan van de definities die de United Nations High Commissioner for Refugees [UNHCR] publiceerde in een factsheet over de belangrijkste termen in het asiel- en migratiedebat. Ook minder gekende termen zoals 'ontheemd persoon' en 'irreguliere migrant' worden hierin uitgelegd. Voor de term vluchteling houden ook zij zich aan de definitie van het internationale verdrag betreffende de status van de vluchtelingen zoals hierboven beschreven.

Voor de term migrant lezen we het volgende: "Een economische migrant kiest ervoor om te verhuizen. Niet vanwege een directe dreiging voor vervolging of dood, maar voornamelijk om zijn of haar leven te verbeteren door werk te vinden, in sommige gevallen voor onderwijs, familiehereniging, of andere redenen. Anders dan vluchtelingen die niet terug kunnen keren naar huis, kunnen migranten dat wel. Als zij ervoor kiezen om terug te keren, kunnen zij op steun van hun overheid rekenen (...)" (UNHCR, z.d.a)

De nadruk wordt dus gelegd op de vrije keuze van de persoon om het land van herkomst al dan niet te verlaten. Men kan zich natuurlijk afvragen hoe vrij een keuze nog kan zijn wanneer er geen enkel toekomstperspectief meer bestaat in eigen land.

Volgens het UNHCR zijn asielzoekers: "(...) mensen die bescherming zoeken als vluchteling en die wachten op de beslissing van de overheid omtrent hun aanvraag. Deze mensen zijn gerechtigd in het land te verblijven tenzij hun aanvraag om als vluchteling te worden beschouwd, werd afgewezen. Ze hebben tevens het recht dat er onbevooroordeeld over die aanvraag wordt geoordeeld en kunnen indien nodig beroep aantekenen (...)" (UNHCR, z.d.b).

1.5.2 Waarom is correct woordgebruik belangrijk?

Maar al te vaak horen we mensen spreken over asielzoekers of vluchtelingen terwijl ze eigenlijk 'economische migranten' bedoelen. Deze termen worden vaak onderling verwisseld en zorgen ervoor dat een grote groep van mensen over dezelfde kam geschoren wordt. Alhoewel ik niet houd van het onderscheid dat er gemaakt wordt, toch bestaat dit wettelijk onderscheid en zijn er een aantal juridische implicaties aan verbonden.

Voor vluchtelingen geldt namelijk dat alle staten die aangesloten zijn bij het Internationaal Vluchtelingenverdrag dit verdrag dienen na te leven.

Economische migratie valt echter niet onder het Internationaal Vluchtelingenverdrag en de regelgeving verschilt per land. In België is dit een gewestelijke bevoegdheid.⁴

Ook in de media zien we vaak dat de woorden 'migrant' en 'vluchteling' onderling gebruikt worden. Zo kopt de Volkskrant op 30 augustus 2021: *"Europa 'vastbesloten' Afghaanse migranten tegen te houden. (...) In één zin wordt voorzichtig gesproken over het toelaten van kwetsbare vluchtelingen (vrouwen en kinderen) door de lidstaten, maar louter op vrijwillige basis door de EU-landen."* (Peeperkorn, 2021)

Dit soort berichtgeving kan de vraag doen rijzen of Afghanen nu wel of geen vluchtelingen zijn? Zijn enkel Afghaanse vrouwen en kinderen geschikt om als vluchteling in aanmerking te komen? Wat gebeurt er met Afghaanse mannen die zich niet kunnen vinden in het beleid van de Taliban? Het gebruik van verschillende termen kan verwarrend zijn en kan bijdragen aan een negatievere perceptie.

Neem nu bijvoorbeeld de termen 'illegale vluchtelingen' en 'migranten in een ongedocumenteerde situatie'. In beide gevallen kan dit gaan over mensen die zich op het grondgebied van de Europese Unie⁵ bevinden zonder over geldige papieren te beschikken. Echter zowel in betekenis als in gevoelswaarde is het verschil groot. Een vluchteling is iemand die vanwege een gegronde vrees zijn land moet verlaten. Vanuit deze denkwijze kan die persoon niet illegaal zijn, ook al beschikt hij niet over de nodige documenten. Een migrant daarentegen is iemand die vrijwillig zijn thuisland verlaat en om zeer uiteenlopende redenen verhuist naar een ander land. Deze twee termen hebben dus weinig met elkaar te maken en zijn niet onderling inwisselbaar.

Als leraar NCZ is het belangrijk om op de hoogte te zijn van de correcte terminologie en deze ook consequent te gebruiken om zo veralgemening, stigmatisering en dehumanisering tegen te gaan.

⁴ Myria. (z.d.). Economische migratie. Van www.myria.be: <https://www.myria.be/nl/grondrechten/economische-migratie> (geraadpleegd op 2022, januari 08) Door de zesde staats hervorming werd economische migratie een gewestelijke bevoegdheid. Hierdoor kunnen de voorwaarden om toegang te krijgen tot de arbeidsmarkt verschillen naar gelang de deelstaat.

⁵ FRA – Bureau van de Europese Unie voor de Grondrechten. (2011). *De grondrechten van migranten in een ongedocumenteerde situatie in de Europese Unie*. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1848-FRA-Factsheet_FRIM_NL_BAT.pdf Dit gaat specifiek over de situatie binnen de Europese Unie.

1.5.3 Wat is de huidige kennis van de leerlingen m.b.t. de terminologie?

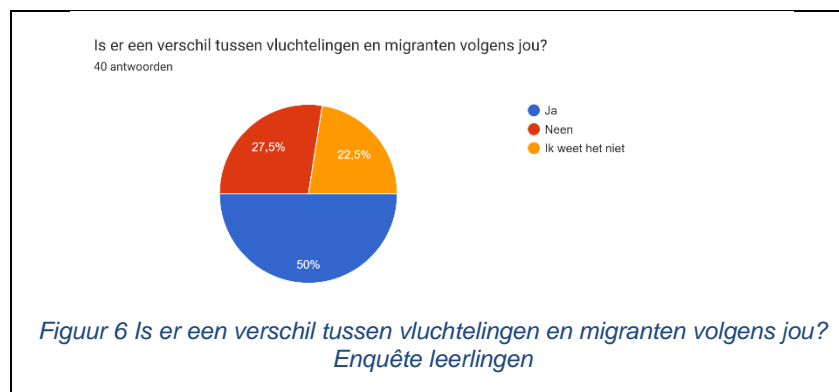
In zijn boek “Van mening verschillen: een handleiding” zegt Ruben Mersch (2018) dat woorden niet altijd onschuldig zijn en dat ze zowel de kracht hebben om mensen te verbinden of om mensen uit elkaar te drijven.

“De woorden die je gebruikt kunnen de emoties die je standpunt bij de tegenstander oproept opzweepen maar ook blussen. (...) Voor jou zijn vluchtelingen misschien gelukzoekers, maar besef dat je tegenstander ze misschien ziet als slachtoffers.” (Mersch, 2018, pp. 99-100)

Het is belangrijk dat leerlingen leren om met elkaar in debat te gaan. Dit dient op een respectvolle manier te gebeuren. Geen eenvoudige taak, zeker niet over een thema waarbij de gemoederen hoog kunnen oplopen. Als leraar NCZ dien je er dus voor te zorgen dat niemand aan het einde van de les met een slecht gevoel achterblijft. Het aanleren van correcte terminologie kan hierbij een verschil maken. Zo kan je er zeker van zijn dat iedereen hetzelfde bedoelt bij het uitspreken van een bepaald woord, bijvoorbeeld ‘vluchteling’. Het is mijn ervaring dat je als leraar vaak moet bijsturen en moet blijven polsen om na te gaan of woorden in het debat steeds op een correcte manier gebruiken. Wees je te allen tijde bewust van de emotionele connotatie die bepaalde woorden kunnen hebben.

Uit mijn enquête⁶ blijkt dat leerlingen vaak geen onderscheid weten te maken tussen de termen ‘vluchteling’, ‘asielzoeker’ of ‘migrant’. Voor sommigen onder hen staat de term ‘migrant’ zelfs gelijk aan elke persoon met een andere huidskleur die zich in ons land bevindt.⁷ Dit is natuurlijk een grove en onjuiste veralgemening. Ook werd als antwoord ‘gelukszoekers’ of ‘rare mensen’ gegeven. Ze zijn dus zeker gebaat met het aanleren van de correcte terminologie.

Zoals te zien in figuur 6 tonen de resultaten van mijn enquête aan dat ongeveer de helft van de bevraagde jongeren niet of niet goed weet wat het verschil is tussen een vluchteling of een migrant.

1.5.4 Conclusie

Terminologie is belangrijk omdat het fouten of misverstanden in onderlinge communicatie kan voorkomen. Het onderscheid tussen de verschillende termen is cruciaal om het debat op een correcte wijze te kunnen voeren en generalisering te voorkomen.

Daarom is het aangewezen dat leerlingen de correcte terminologie leren gebruiken en de verschillen begrijpen. Woorden kunnen foutief gebruikt worden, een migrant is wettelijk niet hetzelfde als een vluchteling. Het foutief gebruik van deze woorden kan bijdragen aan de negatieve perceptie die ze over mensen op de vlucht en/of migranten kunnen hebben. Door een stevige theoretische basis mee te geven kunnen we dit proberen te voorkomen.

⁶ Zie bijlage 2.

⁷ Antwoord van een leerling op de vraag: “Wat zijn migranten volgens jou?” De precieze bewoording die deze leerling gebruikte was ‘negers’.

Onderzoek van StampMedia⁸ heeft ook uitgewezen dat jongeren openstaan om over dit thema bij te leren en te onderzoeken. Ze geven aan dat ze graag hun meningen uitwisselen met hun leraren maar tegelijkertijd willen ze de mening van de leraar zeker niet opgedrongen krijgen. Ook vinden jongeren dat er niet genoeg ruimte is om over dit thema te spreken. Leraren gaan het vaak uit de weg, proberen neutraal te blijven of proberen hun eigen persoonlijke mening op te dringen. Omdat het zo'n gepolariseerd thema is gaat het vaak gepaard met bepaalde spanningen zoals angst of boosheid (Huyge et al., 2021 p. 160).

Het is dus zeker belangrijk voor de leraar NCZ om leerlingen erop attent te blijven maken dat achter ons woordgebruik mensen schuilgaan en geen nummers. Dit evenwel zonder belerend of zelfs drammerig onze eigen mening door te willen duwen. Respect, voor alle partijen, is het sleutelwoord.

⁸ In opdracht van OtherTalk, dat beheerd wordt door 11.11.11, bevroeg StampMedia in 2020 bijna 2500 Vlaamse scholieren naar hun attitudes over migratie en waar ze hun informatie hierover vandaan halen.

1.6 Wat is het wettelijk kader in België m.b.t de asielprocedure?

In het kort ziet de asielprocedure in België er als volgt uit:

- De asielzoeker doet een **verzoek om internationale bescherming** bij de dienst Vreemdelingenzaken [DVZ];
- Er volgt een **persoonlijk onderhoud en beslissing** door het Commissariaat-generaal voor de Vluchtelingen en Staatlozen [CGVS];
- De asielzoeker tekent **beroep** aan wanneer hij niet akkoord gaat met de beslissing van het CVGS;
- De Raad voor Vreemdelingenbetwistingen [RvV] neemt de eindbeslissing en de **procedure wordt afgesloten**;
- Het terugkeertraject

In België zijn er drie mogelijke uitkomsten van een asielaanvraag:

1. De asielaanvraag wordt goedgekeurd en de asielzoeker verkrijgt het statuut van erkende vluchteling. De aanvrager mag zich nu wettelijk vestigen in België.
2. De asielzoeker wordt niet erkend als vluchteling maar heeft wel recht op 'subsidiare bescherming'. Dit houdt in dat de asielzoeker recht krijgt op tijdelijke bescherming en voor die periode niet teruggestuurd mag worden omdat de asielzoeker gevaar loopt in het land van herkomst.
3. De asielaanvraag wordt afgekeurd en de asielzoeker ontvangt een bevel om het grondgebied te verlaten [BGV].

1.6.1 Waar kunnen mensen asiel aanvragen in België?

In België vragen asielzoekers asiel bij het aanmeldcentrum van de DVZ, meestal in het Klein Kasteeltje in Brussel. Deze dienst registreert elke aanvraag en onderzoekt of België verantwoordelijk is voor de asielaanvraag op grond van, op basis van de zogenaamde Dublin-verordening.⁹ Maar het verzoek om internationale bescherming kan ook gedaan worden aan de grens (transitzone van een luchthaven), in een gesloten instelling of in een strafinrichting. De EU-Verordening nr. 604/2013, ook wel Dublin III genoemd, bepaalt welke EU-lidstaat verantwoordelijk is voor de behandeling van een gedane asielaanvraag.¹⁰

Meestal is dat de lidstaat waar voor het eerst het verzoek om internationale bescherming werd ingediend maar ook een ander land kan verantwoordelijk zijn bijvoorbeeld wanneer er al een ander gezinslid aanwezig is in dat land. Wanneer België niet verantwoordelijk is dan draagt België de aanvrager over aan de verantwoordelijke staat en houdt zich niet verder bezig met de aanvraag. Het Dublin onderzoek wordt meteen gedaan na de registratie van het verzoek om internationale bescherming (Agentschap Integratie en Inburgering, z.d.-a).

Er zijn evenwel ook enkele bedenkingen bij de Dublin III. De asielcrisis van 2015 heeft geleerd dat het voornamelijk de landen aan de buitengrens van Europa zijn die het grootste deel van de asielaanvragen te verwerken krijgt. Daardoor worden deze landen buitenproportioneel belast. Lidstaten werken niet genoeg samen, eerder lijken ze hun verantwoordelijkheid te willen afschuiven op elkaar. Zo liet de Hongaarse premier, Viktor Orbán, in 2018 weten aan de toenmalige Duitse bondskanselier, Angela Merkel, dat "Boedapest zich absoluut niet

⁹ Het Europees Parlement en de Raad. (2016, juni 29). Opgehaald van www.eur.lex.europa.eu: <https://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:180:0031:0059:NL:PDF>. Uit het publicatieblad van de Europese Unie. L 180/31

¹⁰ Agentschap integratie en inburgering. *Dublin-onderzoek*. (Geraadpleegd op 2022, januari 5) Van www.agii.be: <https://www.agii.be/thema/verblijfsrecht-uitwijzing-reizen/asiel-internationale-bescherming/hoe-verloopt-de-asielprocedure/dublin-onderzoek>. De EU-Verordening nr. 604/2013 ook wel Dublin III-verordening genoemd, bepaalt welk land verantwoordelijk is. De Dublin-verordening is van toepassing in alle EU-lidstaten en in IJsland, Noorwegen, Liechtenstein en Zwitserland.

verantwoordelijk voelt voor het behandelen van asielaanvragen” en dat “niet-geregistreerde vluchtelingen uit andere landen, vooral uit Griekenland afkomstig zijn.”¹¹

Dit gaat rechtstreeks in tegen de Dublin-verordening om asielzoekers terug te sturen naar het land van de eerste asielaanvraag. Asielzoekers zullen ook eerder geneigd zijn om asiel aan te vragen in landen waar de procedure voor hen voordeliger lijkt, dit werkt gevaarlijke ondernemingen in de hand om in het gewenste land van herkomst te geraken.

De DVZ bepaalt ook in welke taal de asielprocedure zal verlopen en op deze dienst vult de aanvrager een vragenlijst in van het CGVS, indien nodig met een tolk. Hierin wordt gepeild naar de redenen waarom men het land van herkomst is ontvlucht. De DVZ bezorgt het dossier aan het CGVS.

(CGVS, z.d.)

1.6.2 Waar kunnen asielaanvragers terecht tijdens de aanvraagprocedure?

Het Federaal Agentschap voor de opvang van asielzoekers [Fedasil] wijst de asielzoeker een opvangplaats toe. Aanvragers verblijven voor korte duur, ongeveer een week, in het Klein Kasteeltje waar ook de eerste medische controles uitgevoerd worden. Nadien wordt de aanvrager doorverwezen naar een andere opvangstructuur, deze kan zowel gemeenschappelijk als individueel zijn. Er wordt een ‘code 207 opvangstructuur’ toegekend die aangeeft of en waar de aanvrager in de opvangstructuur verblijft.

Overeenkomstig de Opvangwet moet de toewijzing steeds zo optimaal mogelijk aangepast zijn aan de individuele situatie, rekening houdend met de beschikbare plaatsen bij de toewijzing aan een opvangstructuur (art. 11§3 Opvangwet).

“De gebruikte criteria zijn:

- de gezinssituatie,
- de gezondheidstoestand,
- kennis van een van de landstalen,
- de proceduretaal,
- behoren tot een kwetsbare groep.”

(Agentschap Integratie en Inburgering, z.d.-b)

De gemeenschappelijke opvang wordt geregeld door Fedasil in eigen opvangcentra of die van de opvangpartners, Rode Kruis/Croix Rouge.

Enkel in zeer uitzonderlijke gevallen kan een aanvrager in aanmerking komen voor individuele opvang. Dit wordt ingericht door het Openbaar centrum voor maatschappelijk welzijn [OCMW], een lokaal opvanginitiatief [LOI] of een woning van een opvangnetwerk van een niet-gouvernementele organisatie [NGO] bijvoorbeeld Ciré.

“In volgende situaties kan bijvoorbeeld een individuele opvangplaats toegewezen worden direct van bij het begin van de asielprocedure:

- zware medische problemen;
- ingeval van dringende noden op vlak van aangepaste opvang, bijvoorbeeld voor transgenders;
- ...”

(Agentschap Integratie en Inburgering, z.d.-b)

¹¹ De Morgen. (2018, juli 5). *Migratie*. Van [www.demorgen.be](https://www.demorgen.be/nieuws/merkel-na-ontmoeting-met-orban-verschillen-in-visie~be7bf2ef/): <https://www.demorgen.be/nieuws/merkel-na-ontmoeting-met-orban-verschillen-in-visie~be7bf2ef/> Hongarije wil geen asielzoekers opnemen, die door Duitsland op basis van de Dublin-verordening van de EU worden teruggestuurd.

1.6.3 Het Commissariaat-generaal voor de Vluchtelingen en Staatlozen.

Het CGVS ontvangt het asieldorfier van de DVZ. Het CGVS zal de asielaanvrager oproepen voor een persoonlijk onderhoud en later een beslissing door het CGVS. Dit onderhoud dient om te bepalen of de aanvrager een vluchteling is volgens het internationale verdrag betreffende de status van de vluchtelingen van 1951. Tijdens dit onderhoud krijgt de aanvrager de kans om persoonlijk uit te leggen waarom hij/zij/x een aanvraag doet. Het CGVS onderzoekt of dit overeenkomt met de werkelijkheid en zal vervolgens een beslissing nemen. Ofwel heeft de aanvrager recht op internationale bescherming, indien niet, dan wordt er onderzocht of er aanspraak gemaakt kan worden op het 'statuut inzake subsidiaire bescherming'. Dit tijdelijk verblijfsstatuut bestaat sinds 2006. Men kan hiervoor in aanmerking komen wanneer men niet wordt erkend als internationaal beschermd vluchteling maar desalniettemin toch een groot risico zou lopen bij terugkeer naar het land van herkomst.

Voor subsidiaire bescherming is er een reëel risico op ernstige schade nodig. Dit wil zeggen dat er: *“zwaarwegende gronden zijn om aan te nemen dat, wanneer hij naar zijn land van herkomst, of in het geval van een staatloze, naar het land waar hij vroeger gewoonlijk verbleef, terugkeert een reëel risico zou lopen op ernstige schade, en hij zich niet onder de bescherming van dat land kan of, wegens dat risico, wil stellen.”* (Agentschap Integratie en Inburgering, z.d.-c)

Er bestaan drie verschillende soorten van ernstige schade:

- doodstraf of executie,
- foltering of onmenselijke of vernederende behandeling of bestraffing,
- ernstige schade door gewapend conflict.

Voor elke grond bestaan verschillende interpretaties. Ik zal hier niet verder op ingaan aangezien dit noch voor deze bachelorproef noch voor de lessenreeks noodzakelijk is.

1.6.4 De Raad voor Vreemdelingenbetwistingen.

Wanneer een verzoek om internationale bescherming wordt afgewezen dan kan de aanvrager een schorsend beroep ten gronde indienen bij de RvV. Dit tegen alle beslissingen van het CGVS met uitzondering van de tweede asielaanvraag die binnen het jaar na de eerst definitieve beslissing en vanuit detentie wordt gedaan en de derde asielaanvraag of nieuw volgend verzoek.

De RvV kan alleen beslissen op basis van het dossier, de aanvraag dient schriftelijk te gebeuren.

De RvV heeft geen eigen onderzoeksbevoegdheid. In principe neemt de RvV een beslissing binnen de drie maanden tenzij er een verkorte beroepstermijn geldt. De asielzoeker zal uitgenodigd worden voor een hoorzitting. Deze verloopt in de taal van de asielprocedure. Als de asielzoeker een tolk ter beschikking had bij de DVZ zal dit bij de RvV ook het geval zijn.

Wanneer de RvV niet kan beslissen op basis van het dossier dan vernietigt ze de beslissing van het CGVS. Deze dient dan een nieuwe beslissing te nemen, niet noodzakelijk positief, maar er moet wel rekening gehouden worden met de opmerkingen van de RvV.

Wanneer het dossier volledig is dan zal de RvV een beslissing nemen. Deze kan het eerder vonnis bevestigen of hervormen.

Hervormen wilt zeggen dat:

- de RvV de aanvrager erkent als vluchteling;
- de RvV de vluchtelingenstatus weigert maar de subsidiaire bescherming toekent;
- de RvV zowel de vluchtelingenstatus als de subsidiaire beschermingsstatus weigert.

Hervormen kan dus zowel positief als negatief zijn voor de aanvrager. De beslissing moet steeds gemotiveerd zijn en aangetekend verstuurd worden naar de gekozen woonplaats van de aanvrager.

Gaat de aanvrager niet akkoord met de beslissing van de RvV dan kan hij cassatieberoep indienen bij de Raad van State.

(Agentschap Integratie en Inburgering, z.d.-d)

De aanvrager kan ook een verzoek om annulatie en schorsing bij de RvV tegen asielbeslissing van de DVZ en het CGVS doen. Deze dient apart aangevraagd te worden. De RvV beoordeelt dan niet het verzoek om internationale bescherming maar enkel substantiële overtredingen of overtredingen op straffe van nietigheid, en overschrijding of afwending van macht. (Agentschap Integratie en Inburgering, z.d.-d)

Met andere woorden, de RvV kan een administratieve beslissing vernietigen of controleren of de overheid gehandeld heeft binnen haar bevoegdheden en volgens de wettelijke voorschriften (Bouckaert, 2007, pp. 181-182).

1.6.5 Het terugkeertraject.

Wanneer het verzoek om internationale bescherming afgewezen wordt dan krijgt de verzoeker een bevel om het grondgebied te verlaten. De asielzoeker zal dan moeten terugkeren naar het land van herkomst of naar het land waar hij verblijfsrecht heeft en dit binnen een bepaalde termijn. Wanneer de asielzoeker geen gevolg geeft aan het BGV dan verblijft hij onwettig in België. In principe bedraagt de wettelijke termijn 30 dagen maar in bepaalde gevallen kan dit ook minder zijn. De DVZ moet dit steeds motiveren.

Er bestaan twee manieren om het grondgebied vrijwillig te verlaten:

- vrijwillige terugkeer (op eigen initiatief en zonder steun)
 - begeleide vrijwillige terugkeer (met begeleiding van organisaties)
- (Myria – Federaal Migratiecentrum, z.d.)

Bij een begeleid vrijwillig terugkeertraject wordt er onder begeleiding bekeken op welke manier de uitgeprocedeerde asielzoeker het best kan terugkeren.¹² De asielzoeker ontvangt op verschillende momenten informatie over de terugkeer. Tijdens deze gesprekken wordt er een terugkeerbegeleidingsplan bijgehouden. Er wordt dan nota gemaakt van de wil om terug te keren en er wordt bekeken hoe de terugkeer het best kan verlopen. (Agentschap Integratie en Inburgering, z.d.-e)

De terugreis wordt georganiseerd vanuit België tot in het land van herkomst en omvat vervoerkosten en bijstand voor een vlotte terugkeer. Afhankelijk van zijn statuut kan de asielzoeker ook een terugkeerpremie en re-integratiesteun ontvangen in het land van herkomst. Dit gebeurt in samenwerking met Fedasil, het IOM en Caritas International (Fedasil, z.d.).

“Voor vreemdelingen die het grondgebied moeten verlaten, kan de overheid overgaan tot een verwijdering en hen daarvoor in detentie houden:

- als de vreemdeling zich aandient aan de grens en hem de toegang wordt geweigerd, spreken we van een teruggrijving;
- als de vreemdeling wordt aangehouden in irregulier verblijf en geen gevolg heeft gegevens aan een BGV binnen de opgelegde termijn of een BGV heeft gekregen zonder uitvoeringstermijn.

Een verwijdering gebeurt met of zonder escorte. Dat hangt af van het feit of de vreemdeling zich al dan niet verzet tegen zijn vertrek. Een verwijdering mét escorte komt overeen met een gedwongen terugkeer of een repatriëring.”

(Myria – Federaal Migratiecentrum, z.d.)

¹² De asielzoeker hoeft niet te wachten tot hij uitgeprocedeed is en kan op elk moment terugkeren indien hij dat wenst. Er is in alle opvangstructuren informatie en begeleiding voorzien. Er is een [informatiefiche](#) beschikbaar in 11 talen en er bestaat een website over vrijwillige terugkeer: <https://www.vrijwilligeterugkeer.be/>

1.6.6 Conclusie

Om het wettelijk kader van de asielaanvraag in België te begrijpen hebben leerlingen kennis nodig over de grondwet, mensenrechten, de werking van een democratie en nog een aantal specifieke wetten en regels.

Het belangrijkste is om deze niet altijd gemakkelijke materie op een heldere en overzichtelijke manier te kunnen overbrengen. Hier moet extra aandacht aan besteed worden bij het maken van de les.

Leerlingen moeten weten dat:

- een aanvraag gedaan wordt bij de DVZ;
- meteen na de aanvraag het Dublin onderzoek gedaan wordt om te kijken welke lidstaat verantwoordelijk is;
- er een persoonlijk gesprek is en beslissing door het CGVS;
- de asielzoeker beroep kan aantekenen en de RvV de eindbeslissing zal nemen;
- wanneer de asielzoeker niet mag blijven er een terugkeertraject bestaat dat ofwel vrijwillig of wel gedwongen kan gebeuren.

Verder is het ook belangrijk om te weten dat niet elke goedgekeurde asielaanvraag automatisch leidt tot het statuut van 'erkende vluchteling', soms wordt ook 'subsidiare bescherming' toegekend. Dit is een tijdelijke bescherming van de verzoeker.

Tijdens de les zal er ook voldoende ruimte moeten worden gelaten om vragen te stellen en gedachten hierover te delen.

1.7 Welke invloed en impact heeft de berichtgeving in de media over vluchtelingen, asielzoekers en migranten op jongeren?

Uit onderzoek van StampMedia naar de posities van jongeren tegenover vluchtelingen en migratie blijkt dat jongeren een open, neutrale tot soms positieve kijk hebben op vluchtelingen en migratie. Ook zouden ze bereid zijn tot sociaal contact. Over de algemene invloed van migratie op België zijn jongeren minder overtuigd. Hier zijn de meningen eerder neutraal of negatief, jongeren zien het migratievraagstuk als iets dat kordaat gemanaged en opgelost moet worden. Ook opvallend is dat de meerderheid (65%) van de bevraagde jongeren zich in het midden bevindt wanneer er gepeild wordt naar hun attitudes over vluchtelingen en migratie. Niet positief en niet negatief dus, het niet-gepolariseerde midden. Het thema vluchtelingen interesseert jongeren minder dan andere thema's zoals het klimaat, racisme of kinderarmoede. Jongeren die zelf een migratieachtergrond hebben zijn wel meer geïnteresseerd. Toch geven ze aan dat ze meer willen leren over het thema. Dit onderzoek werd gedaan bij leerlingen van zowel eerste, tweede als derde graad in Vlaanderen (Huyge et al., 2021, p.154).

Voor een verder antwoord op deze vraag heb ik een enquête opgesteld voor leerlingen van de tweede graad in tso en bso.

Het doel van deze enquête was om de houding ten aanzien van mensen op de vlucht en migranten te onderzoeken en om na te gaan welke mediakanalen er zoal gebruikt worden.

De enquête is drieledig:

1. Eigen mening:

- Hoe vertrouwd zijn jongeren met de correcte terminologie?
- Wat zijn mogelijke beweegredenen van mensen om hun thuisland te verlaten en kunnen ze deze redenen begrijpen?
- Wat zijn aanvaardbare redenen om mensen op te vluchten in ons land (België) op te vangen?

2. Kennis:

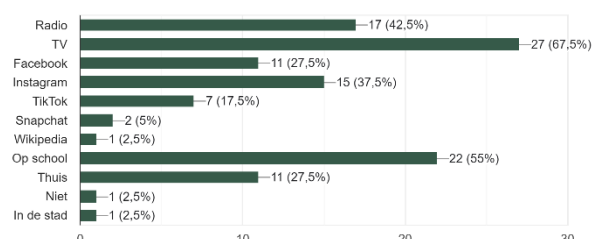
- Wordt er op school aandacht besteed aan dit onderwerp en is de mening van medeleerlingen en leraren belangrijk?
- Wat weten de jongeren zelf al over het thema?

3. In de media:

- Hoe vinden de jongeren dat mensen op de vlucht in de media aan bod komen?
- Welke mediakanalen gebruiken de jongeren zelf?

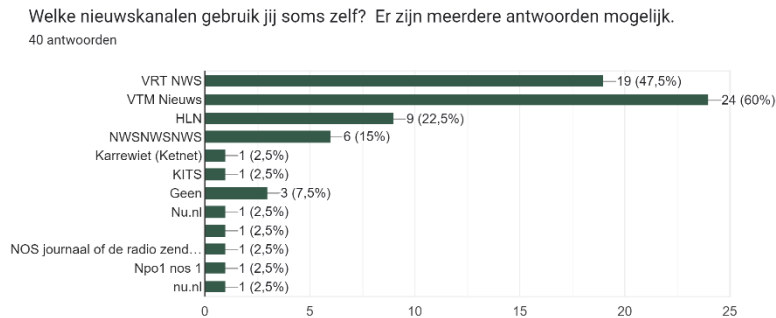
Leerlingen van het PIBO die deze enquête invulden gaven aan dat ze het vaakst via de televisie in contact komen met verhalen over vluchtelingen gevolgd door radio en het sociale mediakanaal Instagram. (zie fig.7)

Op welke manier kom jij in aanraking met nieuws over vluchtelingen en/of migranten? Er zijn meerdere antwoorden mogelijk.
40 antwoorden

Figuur 7 Op welke manier kom jij in aanraking met nieuws over vluchtelingen en/ of migranten?

Als je vraagt welke nieuwskanalen ze zelf gebruiken dat gaat het voornamelijk over het televisienieuws van VRT of VTM. Het nieuwskanaal van VRT NWS op Instagram, NWSNWSNWS staat op de vierde plaats als enige sociale mediakanaal. (zie fig. 8)

Figuur 8 Welke nieuwskanalen gebruik jij soms zelf?

Ook geeft 45% aan vaak nieuws te horen over vluchtelingen, 45% soms en slechts 10% zegt nooit nieuws te horen over vluchtelingen. (zie fig. 9)

Figuur 9 Hoor of zie je vaak nieuws over vluchtelingen?

1.7.1 Hoe kijken leerlingen van de tweede graad naar vluchtelingen, asielzoekers en migranten?

Voor deze deelvraag bespreek ik het eerste deel van mijn enquête: eigen mening.

De leerlingen van het PIBO waaraan ik heb lesgegeven, beschikken over een zekere basiskennis maar toch zijn er nog blinde vlekken. Zo wordt het aantal vluchtelingen en mensen met een migratieachtergrond in België overschat. Bij sommigen leeft het absurde idee dat: migranten de oorzaak zijn van krapte op de huisvestingsmarkt en de arbeidsmarkt, dat ze alleen naar België komen om te profiteren en dat ze eerder en sneller geholpen worden dan 'onze eigen mensen'¹³

45% van de leerlingen is er zich van bewust dat mensen vluchten vanwege onleefbare omstandigheden in eigen land. Of dit nu oorlog is, politieke vervolging of gewoon algemeen 'slechte omstandigheden'.

40% antwoordt simpelweg 'mensen die vluchten' zonder verder uit te weiden.

De overige 15% geeft individuele redenen op, gaande van 'op zoek naar werk' tot 'profiteurs', 'gelukzoekers' of 'neger'.

Over de term 'migrant' bestaat meer onduidelijkheid. Niet iedereen kent het verschil tussen de term 'vluchteling' en de term 'migrant'.¹⁴ (zie figuur 6 p. 20)

45% geeft aan dat migranten mensen zijn die zich verplaatsen van het ene land naar het andere. 20% denkt dat de term 'migranten' hetzelfde is dan 'vluchtelingen'.

¹³ Dit blijkt uit de persoonlijke gesprekken die ik had met de leerlingen tussen april en juni van dit jaar.

¹⁴ Vraag 2 van de enquête (zie bijlage 2)

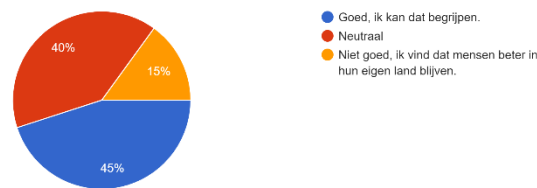
12,5% geeft aan dat dit mensen zijn die om economische redenen (werk) of voor studie verhuizen. 12,5% van de jongeren heeft geen enkel idee.

De overige 10 % geeft als redenen aan 'oorlog', 'rare mensen', 'gelukzoekers' en 'neger'.

Leerlingen vinden oorlog de belangrijkste reden om het thuisland te verlaten.¹⁵ Op de tweede plaats komt armoede gevolgd door economische redenen (werk).

Op de vraag 'Wat vind je ervan dat mensen ergens anders een beter leven zoeken' geeft 45% van de jongeren aan dat ze kunnen begrijpen dat iemand zijn land verlaat en 40% is neutraal (geen mening). 15% vindt dat mensen op de vlucht beter in hun eigen land zouden blijven. (Zie fig.10).

Wat vind jij ervan dat mensen ergens anders een beter leven zoeken?
40 antwoorden

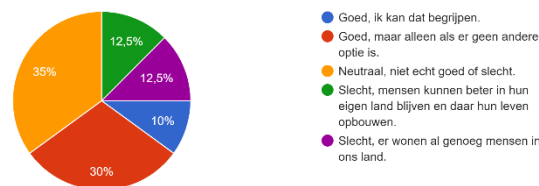

Figuur 10 Wat vind jij ervan dat mensen ergens anders een beter leven zoeken?
Enquête leerlingen

Dit verandert wanneer we vragen 'Wat vind je ervan dat mensen in ons land (België) willen wonen?'

Slechts 10% is hiermee onvoorwaardelijk akkoord, een aanzienlijk verschil vergeleken met de 45% van de vorige vraag. 30% gaat ermee akkoord maar alleen als er geen andere optie is. 35% is neutraal (geen mening). 12,5% vindt het een slecht idee en zijn van mening dat mensen beter in hun eigen land blijven en daar proberen hun leven op te bouwen, 12,5% vindt het een slecht idee omdat er al genoeg mensen in ons land (België) wonen. (Zie fig.11).

Wat vind jij ervan dat mensen in ons land willen wonen?
40 antwoorden

Figuur 11 Wat vind jij ervan dat mensen in ons land willen wonen?
Enquête leerlingen

Dit lijkt op selectieve solidariteit, leerlingen willen enerzijds dat vluchtelingen, asielzoekers en migranten geholpen worden maar zien dit anderzijds liever niet in eigen land gebeuren. Ook de volgende vraag toont dit aan: 'Vind jij dat iedereen mag kiezen in welk land ze willen wonen?' 45% is van mening dat iedereen vrij moet zijn om te wonen waar hij/zij/x wil. 40% is neutraal (geen mening) en 15% vindt dat mensen beter in hun thuisland blijven. (Zie fig.12).

¹⁵ Vraag 4 van de enquête (zie bijlage 2)

Vind jij dat iedereen mag kiezen in welk land ze willen wonen?
40 antwoorden

Figuur 12 Vind jij dat iedereen mag kiezen in welk land ze willen wonen?
Enquête leerlingen

Oorlog wordt als meest aanvaardbare reden gegeven om iemand in ons land (België) te laten verblijven (75%)¹⁶. Dit wordt gevolgd door problemen in eigen land (50%), armoede en honger (35%) en economische redenen (35%).

De leerlingen beschikken dus over een zekere basiskennis. De meesten onder hen weten wel wat de term vluchteling betekent. Over de term migrant bestaat al wat meer verwarring. Zo is een vluchteling ook een migrant maar een migrant niet altijd een vluchteling! Tijdens de lessen bleek dit onderscheid niet altijd even duidelijk.

Oorlog wordt gezien als de belangrijkste, meest aanvaardbare reden om het thuisland te ontvluchten, gevolgd door armoede.

Opvallend is dus de tegenstelling tussen vraag 6 en vraag 7. Bijna de helft vindt dat iedereen vrij is om te gaan wonen waar ze willen maar tegelijkertijd is maar 10% er onvoorwaardelijk voor te vinden dat diezelfde groep in België zou komen wonen. 30% vindt dit goed maar alleen als er geen andere optie is.

1.7.2 Hoe komen vluchtelingen, asielzoekers en migranten in het nieuws aan bod?

De ene vluchteling is de andere niet, dat wordt duidelijk wanneer we naar de berichtgeving in de media kijken. In Europa zien we nu de komst van Oekraïense vluchtelingen. De manier waarop er in de media over deze mensen gesproken en de hoeveelheid aandacht die eraan besteed wordt staat in schril contrast met de berichtgeving over vluchtelingen uit andere regionen. Wanneer ik de berichtgeving over verschillende humanitaire crisissen vergelijk op de website van de VRT zijn er voor de zoekterm 'oorlog Jemen' 124 resultaten terug te vinden terwijl er voor de zoekterm 'oorlog Oekraïne' 351 resultaten zijn. Het conflict in Jemen sleept ondertussen al zeven jaar aan, dat in Oekraïne twee maanden. De zoekterm 'oorlog Syrië' genereert 242 resultaten¹⁷ terwijl ook deze oorlog ondertussen al 11 jaar lang gaande is.

Bepaalde conflicten wekken klaarblijkelijk meer media-aandacht op dan anderen.

Vergelijken we grote donatiecampagnes dan leren de cijfers ons dat de campagne "Levens Redden – Syrië 12-12" eind 2013 **2,71 miljoen euro** opbracht. Het beoogde bedrag dat vooropgesteld werd, zeven miljoen euro, werd niet gehaald. De campagne liep van 8 april 2013 tot 31 december 2013.

De campagne "hongersnood 12-12" waarin een oproep werd gedaan om de slachtoffers van zware ondervoeding in zeven Afrikaanse landen en de bevolking van Jemen te steunen, bracht **10.165.284 euro** op. Deze campagne liep van 14 maart 2017 tot 31 december 2017.

Een ander verhaal zien we bij de campagne "Oekraïne 12-12". Na een enkele actiedag stond de voorlopige teller op **17.778.315 euro**.¹⁸

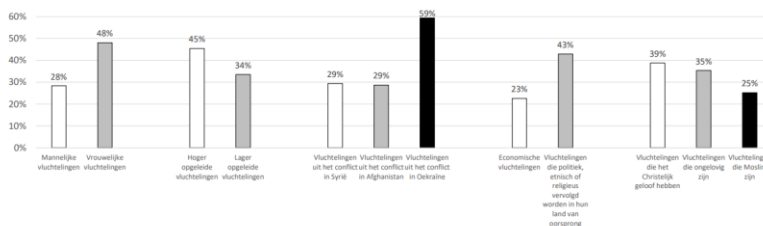
¹⁶ Bij deze vraag (vraag 8) hadden de leerlingen de mogelijkheid om meermaals te antwoorden.

¹⁷ Deze zoektermen werden donderdag 7 april 2022 ingegeven op de officiële website van de VRT: <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/>.

¹⁸ Informatie opgehaald van <https://www.1212.be/nl/> op donderdag 7 april 2022.

Ook laten resultaten uit 'De Stemming 2022' zien dat Oekraïense vluchtelingen meer welkom zijn dan Syrische of Afghaanse vluchtelingen. Verder zien we ook dat de Vlaming een vrouwelijke hoger opgeleide vluchteling verkiest. (zie fig.13) zelfs over de verschillende electoraten heen (zie fig.14). Op basis van deze resultaten kan verondersteld worden dat niet elke vluchteling gelijk is en dat sommigen meer welkom zijn dan anderen.

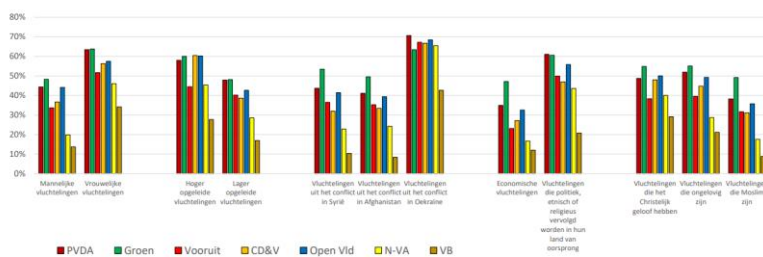
Welke vluchtelingen zijn welkom

- Momenteel is er debat over de opvang van oorlogsvluchtelingen. Staat u eerder positief, dan wel negatief tegenover het opvangen van volgende groepen van vluchtelingen? 1=negatief; 5=Positief. Grafiek bevat percentage respondenten die (eerder) positief staan tegenover deze categorie van vluchtelingen
- Grote verschillen tussen soorten vluchtelingen! Niet elke vluchteling is even welkom. Mannelijke vluchtelingen moeten het ruimschoots afleggen tegen vrouwelijke, lager tegen hoger opgeleide vluchtelingen, Syrische en Afghaanse vluchtelingen tegen Oekraïense vluchtelingen (30% verschil!), economische vluchtelingen tegen 'vervolgds'-vluchtelingen, en moslim en ongelovige vluchtelingen tegen christelijke vluchtelingen

Figuur 13 Welke vluchtelingen zijn welkom
Bron: De Stemming (Walgrave & Lefevere, 2022)

Welke vluchtelingen zijn welkom, verschillen over electoraten

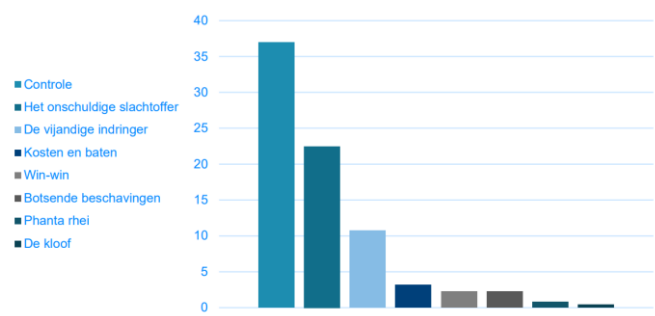

- Alle soorten vluchtelingen zijn het minst welkom voor VB-kiezers, de bruine balken in de grafiek zijn altijd de laagste. Ook N-VA-kiezers zijn sceptisch over vluchtelingen. De meest vluchteling-vriendelijke electoraten zijn die van PVDA en Groen. Opvallend is dat CD&V- en Open-Vld-kiezers vaak positiever zijn over vluchtelingen dan Vooruit-kiezers. Is de Vooruit-kiezer qua migratie/vluchtelingen naar rechts opgeschoven?
- In elk electoraat wordt het onderscheid gemaakt tussen soorten vluchtelingen, bijvoorbeeld zijn voor elk electoraat Oekraïense vluchtelingen meer welkom dan Syrische of Afghaanse. Die verschillen tussen groepen vluchtelingen zijn in bijna elk electoraat even groot, met een paar uitzonderingen. Zo maken N-VA-kiezers bijvoorbeeld een nog groter onderscheid tussen enerzijds Oekraïense en anderzijds Syrische/Afghaanse vluchtelingen (het verschil is meer dan 40%)

Figuur 14 Welke vluchtelingen zijn welkom, verschillen over electoraten
Bron: De Stemming (Walgrave & Lefevere, 2022)

Er bestaan verschillende frames om naar vluchtelingen te kijken. Een frame is een denkkader, een manier om betekenis te geven aan de wereld rondom ons. Frames verschillen van mens tot mens maar worden ook cultureel bepaald. Uit onderzoek van Van Gorp, et al., (2020)¹⁹ blijkt dat het meest dominante frame dat in de Vlaamse pers gebruikt werd in de periode tussen 2014 en 2019 een problematiserende frame is, namelijk dat van controle. Samen met het frame 'het onschuldige slachtoffer' en het frame 'de vijandige indringer' maken zij het grootste deel uit van de manier waarop er aan mediaberichtgeving wordt gedaan over vluchtelingen, asielzoekers en migranten (zie fig. 15).

¹⁹ Van Gorp, Van Hove, Figureux & Vyncke (2020). Anders communiceren over migratie en vluchtelingen: Aan de slag met frames en counterframes. Leuven: Instituut voor Mediastudies, KU Leuven

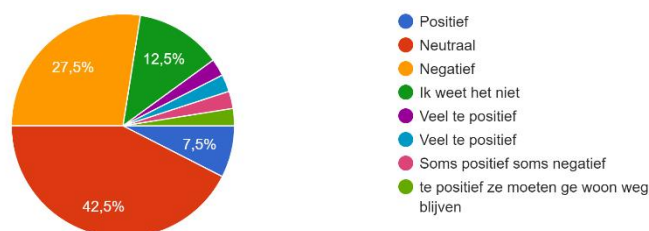
Figuur 15 De gebruikte frames in vier Vlaamse kranten (De Standaard, De Morgen, Het Laatste Nieuws en Het Nieuwsblad) tussen juli 2014 en juli 2019.
Bron: Van Gorp, et al., (2020)

Wanneer we de recente verslaggeving over de Oekraïense vluchtelingen zouden vergelijken met de verslaggeving over de Syrische of Afghaanse vluchtelingen dan lijkt het niet onmogelijk dat er voor de eerste groep veel vaker vanuit het frame van ‘het onschuldige slachtoffer’ aan verslaggeving gedaan werd. Wat misschien ook het grote verschil in donaties zou kunnen verklaren. Er is nog maar weinig over gepubliceerd maar het zou een interessante invalshoek voor een onderzoek kunnen zijn.

Kranten streven in hun berichtgeving over vluchtelingen, asielzoekers en migranten naar objectiviteit en neutraliteit, toch is hun perspectief eurocentrisch te noemen zo blijkt uit een analyse van het Fins Cultureel Instituut voor de Benelux en het Fins Instituut in Londen (Sumuvuori, et.al., 2016). Onderzoek van D’Haenens en Saeys, (1996) over media en multiculturalisme toonde aan dat er in de Vlaamse pers op een stereotiepe manier over allochtonen wordt bericht. In beide gevallen gaat het over mogelijk schadelijke denkkaders die we ook vandaag nog zien terugkomen, namelijk de allochtoon als crimineel (de vijandige indringer) of de allochtoon als slachtoffer van zijn situatie (het onschuldige slachtoffer)

Bij de leerlingen zelf vindt het grootste deel dat er op een neutrale manier aan berichtgeving gedaan wordt. 27,5% is van mening dat er op een negatieve manier bericht wordt en 7,5% vindt de berichtgeving positief. (Zie fig.16).

Hoe vind jij dat er in de media gepraat wordt over vluchtelingen en/of migranten?
40 antwoorden

Figuur 16 Hoe vind jij dat er in de media gepraat wordt over vluchtelingen en/of migranten?

De termen, vluchteling, migrant en immigrant worden in de media ook vaak onderling gebruikt zonder rekening te houden met de juridische en politieke betekenis van deze begrippen (Sumuvuori, et.al., 2016). Sommige mediakanalen zijn zich hier wel degelijk van bewust en ondernemen ook stappen. Zo besloot Al-Jazeera, het Arabische nieuwsnetwerk, in 2015 om het woord ‘migrant’ niet meer te gebruiken omdat het niet meer zou voldoen als overkoepelende term. Volgens hen werd het woord al te vaak gebruikt om mensen van hun menselijkheid te beroven en om afstand te kunnen nemen van de drama’s die zich dagelijks ontvouwen in de Middellandse Zee.

Voornamelijk in het politieke discours zien we dat er ook een onderscheid wordt gemaakt tussen het ‘soort’ van vluchteling. Mannelijke vluchtelingen worden vaak, maar niet exclusief, door rechtse

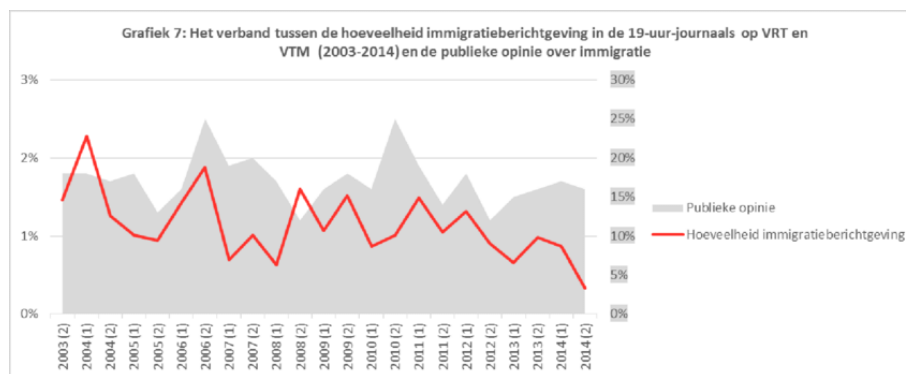
partijen, afgeschilderd als een bedreiging. Vluchtelingen afkomstig uit moslimlanden worden sneller weggezet als zijnde ‘terroristen’. Deze manier van politiek bedrijven, veelal met het oog op electoraal voordeel, ontkent de menselijkheid van vluchtelingen en reduceert ze tot niet meer dan pionnen in een verderfelijk politiek spel. Dit is een kwalijke manier om aan politiek te doen die jammer genoeg resoneert bij een deel van de bevolking.

Owen Jones, een Britse journalist bij de krant The Guardian zegt hierover: “Other than a tiny proportion of sociopaths, our species is naturally empathic. It is only when we strip the humanity from people – when we stop imagining them as being quite human like us – that our empathetic nature is eroded.” (Jones, 2015)

1.7.3 Heeft de verslaggeving in de nieuwsmedia een invloed op de denkwijze van de kijker?

De relatie tussen mediaverslaggeving en de invloed hiervan op de kijker/lezer werd reeds veelvuldig onderzocht (D’Haenens & Saeys, 1996; Jacobs & Hooghe, 2015; Lenette & Cleland, 2016; Mommen, 2017; Santeddu, 2018; Van Gorp et al., 2020).

Onderstaande grafiek laat het verband zien tussen de hoeveelheid van migratieberichterijging in de media en het belang dat eraan gehecht wordt door burgers. Men kan dus spreken van agenda-setting (Jacobs & Hooghe, 2015).

Figuur 17 Het verband tussen immigratieberichterijging in de 19-uur-journaals op VRT en VTM (2003-2014) en de publieke opinie over immigratie
Bron: Jacobs en Hooghe, (2015)

Dit hoeft niet te betekenen dat de media de publieke opinie in een bepaalde richting stuurt, vaak bepaalt ze enkel het belang dat de burger hecht aan een bepaald thema door de hoeveelheid berichtgeving over dat thema.

Maar volgens de second-level agendasettingtheorie heeft de media wel een zekere invloed op de denkwijze van mensen (Kosho, 2016, geciteerd in Santeddu, 2018).

Dit onderzoek toont aan dat het publieke discours over vluchtelingen in de periode van 2016 tot 2018 evolueerde van een neutraal standpunt naar een meer negatief standpunt (Santeddu, 2018). In deze periode werd de migratieberichterijging in de meest gelezen kranten ‘De Standaard’ en ‘Het Laatste Nieuws’ geanalyseerd. Meer dan de helft van de Belgen vertoonde in het voorjaar van 2016 een negatieve mening ten opzichte van vluchtelingen. In beide kranten werd er op een dehumaniserende en criminaliserende manier aan verslaggeving gedaan. In 2018 verschuift dezelfde berichtgeving en wordt er meer vanuit een economisch discours naar het thema asiel en migratie gekeken. De nadruk wordt gelegd op de kosten die de Belgische staat heeft aan vluchtelingen. Enkel wanneer er sprake is over minderjarige vluchtelingen verzacht de toon. Een ander opvallend feit is dat politici meer aan het woord gelaten worden in het mediadebat dan NGO’s en humanitaire organisaties. Zij worden als de experts beschouwd ook al hebben NGO’s minstens evenveel kennis van zaken. Het is waar dat deze laatsten ook hun eigen ideologische

overtuigingen hebben maar misschien kunnen ze voor het broodnodige sprankeltje menselijkheid zorgen in het debat over vluchtelingen (Santeddu, 2018).

Het onderzoek van Jacobs en Hooghe (2015) toont nogmaals aan dat er een verband bestaat tussen de perceptie van burgers over vluchtelingen, migranten en asielzoekers en de berichtgeving hierover in de media. Wanneer het thema meer aandacht krijgt in het nieuws vinden Belgische burgers immigratie een belangrijker probleem (Jacobs & Hooghe, 2015).

Dit onderzoek werd uitgevoerd in de periode 2003 tot 2014.²⁰ Het nieuwsjournaal van 19 uur werd hiervoor geanalyseerd, zowel dat van de openbare omroep [VRT] als de commerciële zender [VTM].

Er werd gekeken naar zowel de hoeveelheid nieuws als de toon van datzelfde nieuws. Het thema asiel en migratie maakte slechts 3% uit van de totale nieuwsberichtgeving tussen 2003 en 2014. Immigratie is dus zeker niet het belangrijkste nieuwsitem, het komt pas op de 24ste plaats in de rij van 31 nieuwsthema's.

Interessant is de toon van die berichtgeving. Die is vaker negatief en stereotyperend, grotendeels gefocust op problemen. Immigratie wordt voornamelijk gelinkt aan het gerecht (11%), criminaliteit (10%), politiek (8%), rechten (7%) en sociale zaken (6%).

Slechts 6% van de berichtgeving is positief, gemiddeld 70% van het nieuws heeft een negatieve toon en 58% daarvan legt de oorzaak van het probleem bij immigratie. Dit zou een verklaring kunnen zijn voor de negatievere houding van Belgische burgers. (Jacobs & Hooghe, 2015) Het VTM-journaal maakt de link tussen immigratie en criminaliteit en gerecht iets vaker dan het VRT-journaal. Hoewel beide televisiezenders overwegend negatief rapporteren over immigratie blijkt de toon in het VTM-journaal iets negatiever dan het VRT-journaal. Respectievelijk 74%; 64% tegenover 65%; 54% (Jacobs & Hooghe, 2015).

Burgers die meer naar commerciële televisiezenders keken zouden ook een negatiever beeld hebben van migranten (Meuleman & Billiet, 2003). De hierboven genoemde studies leveren bewijs voor de invloed die de verslaggeving in de media heeft op onze eigen denkkaders. Dit werkt in twee richtingen. Onderzoek van Lenette en Cleland (2016) toonde aan dat foto's die gebruikt werden tijdens de Syrische vluchtelingencrisis en waarbij er meer gefocust werd op de menselijkheid van asielzoekers ervoor gezorgd hebben dat er een verschuiving kwam in de bekrompen en ontmenselijkende representatie van vluchtelingen naar een meer humaniserend beeld. De foto's zorgden internationaal voor meer verbondenheid, bezorgdheid en empathie bij de bevolking. Zowel de toon van het publieke debat als het politieke beleid veranderde hierdoor in positieve zin. Belangrijk is wel om te melden dat ook al is er vooruitgang geboekt dit niet betekent dat de effecten van eerder schadelijke afbeeldingen volledig verdwenen zijn (Lenette & Cleland, 2016).

1.7.4 Conclusie.

Er wordt wel degelijk een onderscheid gemaakt tussen bepaalde vluchtelingen. Zowel in de media als in het politieke discours. Dit beïnvloedt de manier waarop we denken en handelen. De mate waarin de media aan berichtgeving doet over dit thema zorgt ervoor dat burgers het als belangrijker ervaren. Ook de toon vanuit de media is niet altijd neutraal te noemen.

Leerlingen beleven de wereld veelal vanuit een emotioneel standpunt. Dat zorgt ervoor dat ze drijfveren hebben die weinig tastbaar zijn. Hen bewust maken van de blinde vlekken in hun denken en gevoelswereld en wijzen op de denkkaders die in de media voorkomen en hoe deze de eigen denkkaders kunnen beïnvloeden is nodig.

Als leraar NCZ is onze taak jongeren te helpen de hiaten in hun denken te ontdekken. Dit kunnen we doen door gebruik te maken van foto's en video's die mensen op de vlucht op een menselijke

²⁰ Dit is net voor de vluchtelingencrisis van 2015. Deze crisis zal zeker een impact gehad hebben op de berichtgeving in de media. Verder onderzoek zal dus moeten uitwijzen in welke mate deze en andere gebeurtenissen een invloed hebben gehad op de mening van Belgische burgers.

manier portretteren en hen ook zelf aan het woord laten. Ook door interesse te tonen in hun leef- en denkwereld en door hen uitdagen om alle facetten van het thema samen te onderzoeken. Verder mag de kracht van woorden niet onderschat worden. Woorden zijn niet altijd neutraal en kunnen ervoor zorgen dat er meer afstand gecreëerd wordt tussen onszelf en de ander. Als leraar NCZ is het belangrijk om je hiervan bewust te zijn en het eigen woordgebruik onder de loep te nemen.

1.8 Wat zijn frames en counterframes en hoe beïnvloeden ze onze visie over vluchtelingen, asielzoekers en migranten?

Het eerdergenoemde onderzoek van Gorp, et al., (2020) focust op de verschillende frames die er in de media het meest voorkomen over het thema asiel en migratie. In het onderzoek werd het gebruik van acht frames en counterframes in vier krantentitels. (De Morgen, De Standaard, Het Laatste Nieuws en Het Nieuwsblad) nagegaan. Deze acht frames en counterframes die werden onderzocht zijn de volgende:

- controle;
- het onschuldige slachtoffer;
- de vijandige indringer;
- kosten en baten;
- win-win;
- botsende beschavingen;
- panta rhei;
- de kloof.

Tijdens de periode 2014 – 2019 overheersen slechts drie frames de verslaggeving: 'controle' (37,8%), 'het onschuldige slachtoffer' (24,1%) en 'de vijandige indringer' (10,4%).

De voornaamste conclusie was dat een uitgebreide thematiek slecht heel beperkt wordt weergegeven in de media. Met andere woorden, er valt veel meer over dit thema te zeggen dan dat we als nieuwsconsument te horen krijgen.

Voor deze onderzoeksvraag baseer ik me volledig op dit onderzoek wat ook de basis zal vormen voor mijn lessen over frames en counterframes. Ik vroeg en kreeg hiervoor de schriftelijke toestemming van professor Van Gorp.

1.8.1 Wat zijn frames en wat zijn counterframes?

Frames zijn denkkaders die we gebruiken om naar onze omgeving te kijken en er betekenis aan te geven. In de cognitieve psychologie wordt er gesproken van een reeks parameters die ofwel een bepaald mentaal schema ofwel de bredere cognitieve structuur definiëren waarmee een individu de wereld waarneemt en evalueert (APA Dictionary of Psychology, z.d.).

Het denkkader waarmee we naar de wereld kijken, bepaalt hoe we deze waarnemen. Deze denkkaders worden mee gevormd door de cultuur waarin men leeft. De frames die hier besproken worden hebben alle vier gemeen dat ze asiel en migratie als een probleem zien. Counterframes doen het tegenovergestelde en proberen om het thema niet als een probleem te zien en op die manier wat tegenwicht te bieden.

Zowel frames als counterframes dragen bij tot iets wat men 'affectieve polarisatie' noemt. "Dat is het fenomeen waarbij partijen in een debat een hekel hebben aan elkaar en niet langer bereid zijn om naar elkaar te luisteren" (Van Gorp, et al., 2020).

Affectieve polarisatie kent de laatste jaren een opmars. Steeds minder vaak zijn mensen bereid om op een constructieve manier met elkaar in debat te gaan met als gevolg dat de kloof tussen de partijen dieper wordt. Sociale media, het ontstaan van echokamers en filterbubbels hebben hiertoe zeker bijgedragen. De meningen liggen dus niet perse verder uit elkaar als voorheen, wel de bereidheid om nog naar de ander te luisteren en begrip op te brengen voor het standpunt van de ander. Het gevolg van affectieve polarisatie is dat mensen met een minder uitgesproken mening, ook wel 'het niet-beweegbare midden' of het 'niet-gepolariseerde midden' zich terugtrekken uit het debat. Ook zien we dat het taalgebruik in dit soort debatten kan leiden tot discriminatie en geweld (Van Gorp, et al., 2020). Het hoeft niet te verwonderen dat asiel en migratie het onderwerp bij uitstek is voor affectieve polarisatie (Universiteit van Amsterdam, 2021).

Als leraar NCZ is het belangrijk om op de hoogte te zijn van wat affectieve polarisatie precies is en hoe het werkt. Op die manier kan je ervoor zorgen dat je de basis schept voor een open debat, dat

de zwijgende meerderheid in je klas ook aan bod komt en dat de leerlingen zich bewust worden van hoe bepaalde denkkaders hun realiteit scheppen.

Empathie tonen voor de denkwijze en de boodschap van de tegenstander blijkt trouwens de meest effectieve manier om te voorkomen dat het beweegbare midden affectief gepolariseerd wordt.

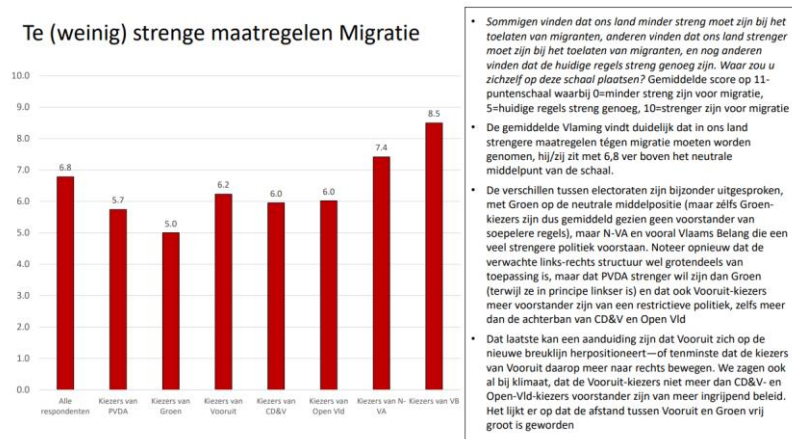
Afhankelijk van de argumentatie die je gebruikt bij deze groep zullen ze dus meebewegen in een bepaalde richting ook al zal het verschil nooit heel groot zijn (Van Gorp, et al., 2020).

1.8.2 Welke frames en counterframes komen in de Vlaamse media het vaakst aan bod?

Uit het bovenvermelde onderzoek blijkt dat het meest dominante frame dat in de Vlaamse pers gebruikt werd in de periode tussen 2014 en 2019 een problematiserende frame is, namelijk dat van 'controle' (37,8%). De twee andere meest voorkomende frames zijn het counterframe: 'het onschuldige slachtoffer' (24,1%) en het frame: 'de vijandige indringer' (10,4%).

Hiervoor werden de krantentitels van vier dagbladen (De Morgen, De Standaard, Het Laatste Nieuws en Het Nieuwsblad) systematisch overlopen (Van Gorp, et al., 2020).

De kernboodschap van het frame 'controle' is dat momenteel de komst van vluchtelingen en migranten te ongecontroleerd verloopt. De Europese wetgeving en het denken vanuit eigenbelang van de Europese lidstaten staan een doortastende en eenduidige samenwerking in de weg. Het is geen toeval dat bijna elke Vlaamse politieke partij een variatie van dit frame in haar partijprogramma heeft. Sterkere buitengrenzen en strengere grenscontroles waar asielaanvragen al behandeld zouden moeten worden, oorzaken van conflicten ter plekke aanpakken, een kordaat terugkeerbeleid en gecontroleerde migratie waarbij we enkel die migranten toelaten die voor onze economie een meerwaarde kunnen betekenen.²¹ Kortom, meer, betere en strengere controle, daar komt het op neer. Dat de gemiddelde Vlaming voorstander is voor strengere regels betreft het toelaten van nieuwkomers hoeft dus niet te verwonderen. De resultaten van "De stemming", een onderzoek van de VUB en de UA in opdracht van VRT NWS en De Standaard uitgevoerd tussen 14 en 31 maart van dit jaar tonen dit aan (Walgrave & Lefevere, 2022).

Figuur 18 Te (weinig) strenge maatregelen Migratie
Bron: De Stemming (Walgrave & Lefevere, 2022)

'Het onschuldige slachtoffer' is een counterframe waarbij de focus ligt op de menselijkheid van mensen op de vlucht. Zij worden voorgesteld als slachtoffer van hun situatie, gedwongen om hun thuisland te verlaten en in te ruilen voor een onzekere toekomst. Ze hebben niet gekozen voor deze situatie en hebben vaak de vreselijkste dingen meegemaakt en net daarom zijn we moreel verplicht om hen op te vangen en alle mogelijke steun te bieden. In dit frame wordt er, niet toevallig, vaak de nadruk gelegd op de kinderen in deze situatie. Dit frame belicht de menselijkheid

²¹ Online opgezocht op de websites van de Vlaamse politieke partijen op 17/07/2022.

van vluchtelingen en de evidentie dat deze mensen geholpen moeten worden. In welke mate ze geholpen moeten worden staat nog steeds ter discussie. Sommigen zullen zeggen 'bed, bad, brood', anderen zullen vinden dat het meer moet zijn. Het nadeel van dit counterframe is dat het enkel geldt voor 'echte' vluchtelingen en dus niet voor economische migranten. Het creëert een breuklijn tussen degenen die 'echt' hulpbehoevend zijn en de anderen. Ook wordt er gesuggereerd dat er een redder nodig is wat ervoor kan zorgen dat er een bepaalde dankbaarheid verwacht wordt. Vluchtelingen worden dan gezien als afhankelijke mensen die het niet redden zonder hulp.

Het laatste frame is dat van 'de vijandige indringer'. Het is het frame waarvan vooral politici aan de rechterzijde van het spectrum graag gebruik van maken. Toch is het niet enkel voorbehouden voor hen. Denk aan de uitspraak van Conner Rousseau, in het weekblad Humo dit voorjaar: 'Als ik door Molenbeek rijd, voel ik me ook niet in België'. Deze stigmatiserende uitspraak impliceert dat mensen die er in België anders uitzien en een andere moedertaal spreken niet tot de Belgische bevolking gerekend mogen worden. Want zij zijn anders, indringers, mensen die hier eigenlijk niet thuishoren. Dit soort uitspraken en het bijbehorende frame zijn mee verantwoordelijk voor het feit dat mensen op de vlucht door een deel van de bevolking als een bedreiging worden gezien. Het frame draagt bij aan een gevoel van onveiligheid. Vluchtelingen worden afgeschilderd als terroristen en criminelen die onze straten onveilig maken. Dit frame, gebaseerd op emoties is waarschijnlijk na de aanslagen van november 2015 een grotere rol gaan spelen.

"Respondenten die zich positioneren aan de rechterzijde van het spectrum stemmen in met dit frame. De cijfers zijn de cijfers. Mensen voelen zich gewoon onveilig en de grenzen staan open (opiniemaker 2)" (Van Gorp, et al., 2020, p.26).

Een logische oplossing voor wie de redenering in dit frame volgt lijkt dus om de grenzen te sluiten. Toch tonen verschillende onderzoeken net aan dat grensbeleid vaak indruist tegen datgene dat we als vanzelfsprekend zouden aannemen: het openstellen van grenzen leidt niet noodzakelijk tot meer emigratie en het sluiten van de grenzen maakt niet noodzakelijk een einde aan migratie (de Haas et al., 2019; Flahaux and Vezzoli, 2018; Marshall, 1987; Peach, 1968 geciteerd in Vezzoli, 2021).

Ook druist het sluiten van de grenzen in tegen ten minste artikel 13, 14 en 15 van de Universele Verklaring voor de Rechten van de Mens (zie bijlage 14). Tegenstanders noemen dit frame toxisch. Het is zeker stigmatiserend en de kans bestaat dat mensen op nog onveiligere manieren zullen proberen zichzelf in veiligheid te stellen.

1.8.3 Conclusie

Framing is onvermijdelijk en niet altijd slecht. Het helpt ons om betekenis te geven aan de wereld rondom ons. Toch belemmert het ons ook en zorgt het ervoor dat we maar een klein deel van het geheel zien. Het aanreiken van meerdere frames en counterframes helpt leerlingen om een breder en meer genuanceerd beeld te leren vormen. Affectieve polarisatie betekent dat partijen met een uitgesproken mening lijnrecht tegenover elkaar komen te staan en in het debat niet bereid zijn om naar het standpunt van de ander te luisteren. De leraar NCZ is de aangewezen persoon om dit proberen te vermijden, onder meer door het niet-gepolariseerde midden aan te spreken en aan het woord te laten. De meest voorkomende frames en counterframes in de media kunnen immers als effect hebben dat het beeld dat men heeft over asiel en migratie vrij zwart-wit is.

Het is belangrijk dat in de klas alle frames en counterframes voldoende toegelicht en onderzocht worden. We kunnen dit doen door leerlingen zelf krantenartikelen te laten analyseren en eventuele knelpunten te laten benoemen. Ook het herschrijven van krantenartikel, bekeken vanuit een ander frame of counterframe kan een goede oefening zijn.

Nog belangrijk om mee te geven is dat counterframes uitgaan van de stelling "migratie is geen probleem", ze deproblematiseren dus. "Of een frame dan wel een counterframe als problematisch valt te bestempelen of niet vergt daarentegen een moreel oordeel" (Van Gorp, et al., 2020, p.15). Dat morele oordeel kunnen we tijdens de lessen NCZ zeker bespreken en onderzoeken.

1.9 Op welke manier krijgen vluchtelingen, asielzoekers en migranten met racisme te maken?

Krijgen vluchtelingen, asielzoekers en migranten te maken? Het antwoord daarop is een kort en bondig 'ja'. Jammer genoeg is het niet de vraag of ze hiermee te maken krijgen maar wanneer en in welke mate. In een rapport van het Europese Parlement²² staat dat migranten en etnische minderheden blootgesteld worden aan racisme en discriminatie en dit over heel Europa.

Vluchtelingen, asielzoekers en migranten vormen wel degelijk een risicogroep. De discriminatie zou vooral plaatsvinden op vlak van woon- en werkgelegenheid en onderwijs.

Mijn interviews²³ met enkele niet begeleide buitenlandse minderjarige jongeren [NBBM] en hun begeleiders leerde me dat ze allemaal²⁴ met racisme te maken krijgen, dat varieert van 'vuile blikken' en 'kwetsende opmerking' tot discriminatie op de arbeidsmarkt en had zelfs bij een jongere het vroegtijdig verlaten van school als gevolg.

Dat racisme en discriminatie ook op school voorkomt lezen we in het verslag "Gevolgen na de aanslagen: dossiers bij Unia. Maatregelen en klimaat, 2021". In dit verslag worden de dossiers die bij Unia binnenkwamen na de aanslagen van 2015 onder de loep genomen. Zowel leerlingen, leraren als directies maken zich schuldig aan pesterijen, generalisering en beledigingen van racistische aard. Scholen nemen soms ook discriminerende maatregelen. Zo werd een jonge man de dag na de aanslagen uitgesloten bij de opleiding voor het behalen van een pilootlicentie. Dit zonder gegronde bewijzen van vermoeden van radicalisering. Deze persoon ging hiertegen in beroep en werd in het gelijkgesteld door de Raad van State die vaststelde dat de rechten van de verdediging geschonden waren.

Zijn getuigenis:

"Een paar dagen na de aanslagen in Brussel krijg ik een brief met de melding dat mijn pilootlicentie is geschorst! Als ik meer uitleg vraag, stuurt men mij een tweede brief waarin deze absurde beslissing met één zinnetje wordt gemotiveerd: "aangezien de betrokkene contact heeft met een radicale familieomgeving." Om welk familielid gaat het? Wat is de aard van het contact? Wat is het verband met mij? Tal van vragen waarop ik geen antwoord heb gekregen! Geen enkel lid van mijn dichte of verre familie is geradicaliseerd in de zin van doorgedreven extremisme of fundamentalisme (tenzij rustig bidden en gelovig zijn, gelijkgesteld wordt met radicalisme!). Mijn familie is open en niemand had ooit gedacht dat ik ooit van dergelijke dingen zou worden verdacht. Het is haast belachelijk irreëel! Ik ben er nog altijd van in shock dat een dergelijke overhaaste en onwaarschijnlijke beslissing in een rechtstaat is genomen. Ik begrijp niet waarom ze zelfs de tijd niet nemen om een onderzoek in te stellen naar mij, naar mijn contacten en naar mijn familie om zich ervan te vergewissen dat ik helemaal niet degene ben die ze denken dat ik ben. (...) Deze situatie is echt vernederend. Ik heb me altijd volledig voor mijn werk ingezet. Ik ben er helemaal kapot van dat ik de dag na de aanslagen van Brussel aan de kant werd geschoven. Dat ik in verband word gebracht met deze tragische gebeurtenissen en met deze gevaarlijke gekken, maakt me triest en kwetst me uitermate." (Unia - Interfederaal Gelijkekansen centrum, 2021)

Onderwijs in België blijft een aandachtspunt, er blijft nog steeds grote kansenongelijkheid bestaan zo blijkt uit de Diversiteitsbarometer Onderwijs van Unia. Dit is een Onderzoeksrapport over gelijke onderwijskansen in de drie gemeenschappen in België.

²² European Parliament. (2006, 6 december). *Rapport aan Parlement spreekt over hardnekkig racisme en discriminatie*. www.europarl.europa.eu. Geraadpleegd op 13 augustus 2022, van <https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=IM-PRESS&reference=20061205STO00945&language=NL>

²³ Interviews afgenomen bij de leer-en leefgroep Saudade, onderdeel van VZW De Oever te Lummen op 18/07/2022. (Zie bijlage 4-7)

²⁴ Niet representatief wegens beperkt aantal van geïnterviewden.

Leerlingen met een immigratieachtergrond doen het niet goed in het Belgische onderwijs, nergens ter wereld is de kloof tussen jongeren met een autochtone achtergrond en zij met een migratieachtergrond zo groot (Unia - Interfederaal Gelijkekansencentrum, 2018). 12% van de adolescenten in Vlaanderen heeft een migratieachtergrond. Deze laatste zijn oververtegenwoordigd in het buitengewoon onderwijs en in minder gewaardeerde studierichtingen. Ze blijven vaker zitten en verlaten meer dan leerlingen met een Belgische achtergrond de middelbare school zonder diploma. Bij de jongens is dit 13% voor leerlingen met een Belgische achtergrond tegenover 45% van de leerlingen met een Turkse of Noord-Afrikaanse achtergrond en 33% voor leerlingen met een Zuid-Europese achtergrond (Unia – Interfederaal Gelijkekansencentrum, 2018, pp. 62-67).

Er kan veel meer gedaan worden om deze jongeren met een migratieachtergrond of om vluchtelingen te ondersteunen en ervoor te zorgen dat de school hun een veilige leeromgeving kan bieden. Zoals de begeleidster van de leer- en leefgroep Saudade zei tijdens ons gesprek: “99% van de leraren in het onthaalonderwijs voor anderstalige jongeren [OKAN] is fantastisch. Maar jammer genoeg zit er altijd wel een leraar tussen met te weinig begrip en geduld en je zal maar net die leerkracht treffen.”

1.9.1 Wat is racisme?

Racisme is een aanhoudend probleem dat niet beperkt blijft tot moreel racisme, van de ene persoon naar de andere, maar ook diep verankerd zit in onze Vlaamse, Belgische en Westerse cultuur en maatschappij.

Institutioneel racisme is een feit. Op basis van uiterlijke kenmerken, culturele of religieuze verschillen wordt een deel van onze maatschappij bijna automatisch uitgesloten van het volwaardig behoren tot die maatschappij. Het wij-zij-denken is alomtegenwoordig. Ondanks de gigantische sprongen vooruit die de westerse maatschappij sinds de middeleeuwen intellectueel gezien gemaakt heeft, blijven we wanneer het over ‘ras’ gaat hangen in de middeleeuwen. De hedendaagse maatschappij is gebouwd op oude racistische vooroordelen en overtuigingen. Robert Wald Sussman schrijft hierover:

“For the past 500 years people have been taught how to interpret and understand racism. (...) We have learned that races are structured in a hierarchical order and that some races are better than others. Even if you are not a racist, your life is affected by this ordered structure. We are born into a racist society.” (Sussman, 2014, p. 2)

Het idee van raciale superioriteit is niet vanzelf ontstaan en heeft een doelbewuste agenda. Al eeuwenlang wordt het idee van de westerse, witte beschaving als zijnde de superieure beschaving gecultiveerd en in stand gehouden door degenen die daar het meeste belang bij hebben. Ondanks dat al lang bewezen is dat de opdeling in verschillende menselijke rassen biologisch onjuist is²⁵, toch zien we vandaag, in 2022, nog bijna dagelijks de verschrikkelijke gevolgen van ethnocentrisch denken en handelen. Dit denken is overigens niet enkel voorbehouden voor het Westen. Denk aan de behandeling van de Rohingya in Myanmar, de Jezidi's in Noord-Irak of de Oeigoeren in China. Dat vluchtelingen, asielzoekers en migranten te maken krijgen met racisme hoeft niet te verwonderen. Vlamingen vertonen tegenstrijdige gevoelens tegenover deze mensen. Hoewel het merendeel (58%) voorstander is om mensen die op de vlucht zijn vanwege precare situaties in het thuisland geholpen dienen te worden toch gaat men (61%) er ook van uit dat een groot deel van deze mensen geen ‘echte’ vluchtelingen zijn maar mensen op zoek naar betere economische vooruitzichten (Meuleman & Billiet, 2003, p. 148). Ook bij de Vlaamse leerlingen zien we hetzelfde sentiment terugkomen, al zijn er verschillen. Elchardus et al., (1998) hebben vastgesteld dat de verschillen in het ethnocentrisch denken van Vlaamse leerlingen samenloopt met de gevolgde onderwijsvorm. Leerlingen in het bso zouden de meeste etnische vooroordelen hebben, leerlingen in het aso het minst, leerlingen in het tso zitten meestal in het midden. Mijn externe promotor,

²⁵ Montagu 1972, hoofdstuk I; Memmi 1983:17 geciteerd in Essed, 2018.

mevrouw Peeters merkte ook op dat er een meer naar rechts neigend gedachtengoed aanwezig is op de school of in haar klassen dat ervoor zorgt dat er een zekere afkeer kan opgemerkt worden voor alles wat niet Belgisch is (zie bijlage 1 vraag 3). De opkomst van rechts-extremisme in het onderwijs baart experts zorgen zo blijkt uit een artikel van Het Nieuwsblad van februari (Lesaffer, 2022). In het artikel waarschuwt het Coördinatieorgaan voor dreigingsanalyse [OCAD] voor de verjonging en verharding van rechts-extremisme. Een voorval eind 2018 in het KTA Brugge illustreert dit. Vijf leerlingen maakten in de Whatsapp groep “De Rechtse Alliantie van het KTA” plannen om een aanslag te plegen tegen de OKAN klas. Drie van hen werden hiervoor van school gestuurd en twee anderen moesten een deradicaliseringstraject volgen. Ook het gebruik van bepaalde emoji’s zouden een aanwijzing kunnen zijn voor het aanhangen van extreem rechts gedachtengoed.

“Racisme is een complex geheel van vooroordeel en discriminatie, gebaseerd op een ideologie van raciale dominantie en onderdrukking. Racisme betekent het definitief *toeschrijven van inferioriteit* aan een bepaalde raciaal/etnische groep en het gebruik van dit minderwaardigheidsprincipe om de ongelijke behandeling van die groep te propageren en rechtvaardigen” (Essed, 2018, p. 65)

Het is niet eenvoudig om hiermee om te gaan als leraar. Het ambt vereist dat we ten alle tijden neutraal blijven, voor de leraar NCZ ligt de uitdaging in het bespreekbaar maken van het thema door leerlingen de kans te geven hun mening te uiten en tegelijkertijd te blijven wijzen op het belang van de humanistische waarden zoals gelijkwaardigheid, verdraagzaamheid en solidariteit.

1.9.2 Wat zijn vooroordelen en hoe ontstaan ze?

“It is a sad age when it’s more difficult to break a prejudice than an atom” – Albert Einstein

De Van Dale²⁶ (Van Dale, z.d.) beschrijft het woord ‘vooordeel’ als: “een op een gebrek aan kennis berustende mening of afkeer”. Vooroordelen zijn vooropgezette ideeën of verwachtingen over het gedrag van mensen op basis van uiterlijk, etnische afkomst, behoren tot een bepaalde sociale groep, religie, sekse of leeftijd. Vaak worden vooroordelen gevormd door eigen ervaringen met een lid van een bepaalde groep maar niet altijd. Vooroordelen zijn ook ingebed in een cultuur en hoeven daarom niet rechtstreeks gebaseerd te zijn op eigen ervaringen. Zo ook de vooroordelen over vluchtelingen, asielzoekers en migranten.). Leerlingen uiten hun vooroordelen over vluchtelingen, asielzoekers en migranten ook: “Ze komen alleen naar hier om op onze kap te leven.”, “Ze moeten in hun eigen land blijven en daar werken.” of “Ze hebben hier niets te zoeken en moeten allemaal teruggestuurd worden.” (Zie bijlage 1 vraag 3) Tijdens de lessen die ik gaf vroeg ik of ze persoonlijk contacten hebben met vluchtelingen, asielzoekers of migranten. Het antwoord was steeds ontkennend. Ze hebben zich dus ideeën gevormd over een bepaalde groep van mensen zonder er ooit mee in contact gekomen te zijn. De basis van deze stereotypen en vooroordelen ligt voornamelijk in de opvoeding en in de maatschappij. De vooroordelen die ze uiten zijn ook terug te vinden in een brochure van Amnesty International “10 vooroordelen over vluchtelingen ontkracht”. Hierin worden veel voorkomende vooroordelen over vluchtelingen besproken. De bedoeling hiervan is om mensen te helpen om een antwoord te bieden op vooroordelen over vluchtelingen en is een waardevolle tool voor de leraar die les wil geven over het thema asiel en migratie (Amnesty International, 2015).

Enkele vooroordelen uit de brochure: “De migranten overspoelen Europa!”, “Ze komen onze uitkeringen en ons werk afpakken!”, “Immigratie ondermijnt de overheidsfinanciën!”

Vooroordelen hoeven niet altijd negatief te zijn. Er bestaan ook positieve stereotypen die op het eerste gezicht voordelig zijn voor de groep waarover het gaat. Denk maar aan het beeld van Afrikanen die goed zijn in dansen of altijd vrolijk en Aziatische mensen die goed zouden zijn in exacte wetenschappen. Deze stereotypen lijken positief maar ze impliceren tegelijkertijd dat het

²⁶ Opgehaald op 12 juli 2022 op <https://www.vandale.nl/gratis-woordenboek/nederlands/betekenis/vooordeel#.Ys80rHZBxD8>

omgekeerde nooit waar kan zijn. Een ander gevaar van zogenaamde positieve vooroordelen is dat mensen ook op die manier over zichzelf gaan denken en zichzelf in hokjes plaatsen.

“Positieve stereotypes zijn dus uitsluitend in hun formulering positief en in wezen even problematisch als andere stereotypes.” (Hirschfield, 2012 geciteerd in Charkaoui, 2021, p. 33).

Verder zijn er verschillen tussen gewone, algemene vooroordelen en raciaal of etnisch gemotiveerde vooroordelen. Over deze laatste zegt Essed (2018, p. 65):

“Raciaal en etnisch vooroordeel is een negatieve houding ten opzichte van een bepaalde groep of individuele leden daarvan op basis van de raciaal/etnische afkomst van die groep. Deze negatieve houding (...) is gebaseerd op niet terechte generalisaties en een onjuist beeld van die groep.”

Dit gaat over het verschil in het vooroordelen. Jongens die niet zouden mogen huilen is een gewoon, algemeen vooroordeel, niet gericht op een bepaalde raciale of etnische groep.

“Vooroordeel tegenover een bepaalde etnische groep wil niet per definitie zeggen dat der sprake is van racisme. (...) raciaal/etnisch vooroordeel is een vorm van racisme indien de dominante groep de andere groep als biologisch of cultureel inferieur bestempelt.” (Essed, 2018, p. 64).

Vooroordelen tegenover vluchtelingen kunnen beide zijn, zowel algemeen als raciaal/etnisch. De uitspraak: ‘er is een invasie is van vluchtelingen’, is een algemeen vooroordeel. Herformuleer dit naar “Er is een invasie van moslimvluchtelingen aan de gang” dan is dit specifiek gericht naar een bepaalde etnische groep. Het superioriteitsgevoel dat blijkt in deze uitspraak maakt dat we hier over racisme spreken.

1.9.3 Hoe ervaren asielzoekers racisme?

In de bovengenoemde brochure van Amnesty International zegt Majid Hussein, 22 jaar uit Nigeria: “Europeanen denken dat we hier zijn om hen iets af te pakken, maar dat is niet waar. Velen van ons zijn studenten of artsen. We hebben alles verloren en we zullen nooit nog terugvinden wat we vroeger hadden. De migranten in Italië zijn aan hun lot overgelaten. Ze kunnen zich niet wassen en niet eten, behalve als ze in contact komen met organisaties. Als Europa echt gelooft in de waarden van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, moet iedereen op een gelijkwaardige manier van die rechten kunnen genieten. Ik heb geluk gehad, ik heb papieren gekregen, ik werk, ik spreek Italiaans. Beetje bij beetje integreer ik en leer ik de cultuur kennen. Dat moeten we delen, onze culturen.” (Amnesty International, 2015)

De Niet Begeleide Buitenlandse Minderjarigen [NBBM] die ik hierover gesproken hebben gaven aan met vooroordelen, discriminatie en racisme in aanraking te komen. Dat kan gaan van alledaagse microkwetsingen²⁷ zoals vieze blikken, zuchten, en wegdraaien tot vooroordelen die tot uiting komen in het moeilijker vinden van een stageplaats of een vakantiejob. Een jongere werd door een leraar gediscrimineerd en racistisch benaderd met uitspraken zoals: “Ga toch terug naar je eigen land.” Deze jongen is hierdoor van school gegaan. Dit toont de zware consequenties die racisme en discriminatie voor een slachtoffer kunnen hebben en hun effect in het verder levensverloop van het slachtoffer.

De gevolgen van racisme en discriminatie zijn groot. Franklin, Boyd-Franklin & Kelly, (2006) geciteerd in (Taspinar, 2015) onderscheiden de volgende psychologische gevolgen als gevolg van racisme-ervaringen:

- minderwaardigheidsgevoelens;
- gevoelens van vervreemding en depersonalisatie;
- verhoogde kwetsbaarheid;
- copingsmechanisme;

²⁷ Term die Naïma Cherkaoui gebruikt in haar boek ‘Racisme – Over wonden en veerkracht’ om aan te geven dat het om kleine, alledaagse en kwetsende ervaringen gaat, soms niet meer dan een speldenprik.

- hulpbronnen die aangetast zijn;
- aangeleerde hulpeloos-/machteloosheid;
- externe locus van controle;
- het geloof dat het niet anders kan;
- psychische problemen: angsten, (chronische) depressie en psychose.

Vaak hebben NBBM grote trauma's te verwerken, dit merkte ik op tijdens de gesprekken die ik zowel met hen als met de begeleiders had. Deze jongeren krijgen dan ook psychologische ondersteuning voor het leren verwerken en omgaan met hun trauma. Een jongere die op eigen houtje vanuit Afghanistan tot in België is geraakt weet wat dood en verdriet, lijden en geweld is. Het is dan ook bijzonder zuur dat eenmaal wanneer ze in 'veiligheid' zijn opnieuw met een vorm van geweld te maken krijgen.

Naïma Cherkaoui gebruikt de metafoer van 'de schietschijf' in haar boek 'Racisme - over wonden en veerkracht'. De metafoer verwijst naar de ervaringen van geweld die het slachtoffer meemaakt, zowel fysiek als mentaal en over het feit dat je je als etnische minderheid nooit echt veilig voelt en constant het gevoel hebt om langs alle kanten blootgesteld en in gevaar te zijn.

Opvallend is dat het zien gebeuren van geweld op iemand uit je eigen groep voor deze gevoelens kan zorgen. "Mensen hoeven dus niet zelf rechtstreeks getroffen te zijn om zich een schietschijf te voelen" (Charkaoui, 2021, p. 64).

"Dat is vergelijkbaar met het klimaat van angst dat ontstaat door terroristische aanslagen.

Zo namen heel wat kinderen en jongeren na de terroristische aanslagen in Parijs (2015) contact op met Awel. Op een paar uitzonderingen na waren de jongeren niet zelf het slachtoffer van of de getuige van een aanslag. Toch voelen jongeren verdriet, boosheid, angst en stress, en dat vindt niemand verwonderlijk. Integendeel: ouders en leraren krijgen tips over hoe ze de kinderen best ondersteunen in het omgaan met deze ingrijpende gebeurtenissen in de actualiteit. Het zou even vanzelfsprekend moeten zijn om kinderen te ondersteunen als het om racistisch geweld gaat." (Charkaoui, 2021, p. 64)

Dit lijkt vanzelfsprekend maar gebeurt nog te weinig. Denk aan de golf van afschuw en verontwaardiging over de dood van George Floyd (2020). Als vrouw van kleur was dit vreselijk om te zien maar het verbaasde me geen moment dat zoiets kon gebeuren. Toch had ik ook veel witte vrienden die uit hun stoel vielen van verbazing dat zoiets mogelijk was. En nog steeds waren er zij die meenden dat: "Zoiets toch niet in België kon gebeuren." Terwijl we ook hier in België onze eigen George Floyd momenten gekend hebben. Denk maar aan de tragische dood van Samira Adamu in 1998, of de dood van de 19-jarige Brusselaar Adil in 2020. Ook in de zaak van Mawda, de 2-jarige Iraaks-Koerdische peuter, die in 2018 stierf bij een politieachtervolging werd de dodelijke kogel afgevuurd door de politie en werd dit eerder door de betrokken politieagenten ontkend.²⁸

Systemisch racisme en etnische profilering zijn een vaststaand onderdeel in het leven van een deel van de Belgische bevolking met een ander etnische achtergrond en voor de vluchtelingen, asielzoekers en migranten in België.

I., de Afghaanse NBBM waarmee ik sprak vertelde me dat zijn moeder hem had geleerd dat we allemaal vingers waren aan dezelfde hand. Dus ook al zijn we allemaal verschillend toch behoren we tot een groter gemeenschappelijk geheel. Zijn moeder leerde hem dat wanneer hij mensen goed zou behandelen hij dit op zijn beurt terug zou krijgen. Jammer genoeg is dat niet de realiteit waarin hij vandaag leeft.

1.9.4 Conclusie

Racisme is een niet te onderkennen probleem in onze samenleving. Vluchtelingen, asielzoekers en migranten krijgen hier zeker mee te maken. De effecten van racisme en discriminatie zijn niet te onderschatten zowel op de fysiek als op de mentale gezondheid van het slachtoffer. Er bestaat

²⁸ Van <https://www.vice.com/nl/article/m7q8pn/politiegeweld-belgie>

voldoende literatuur om deze conclusie te ondersteunen. Zowel structureel als moreel racisme en discriminatie blijven hardnekkige problemen die mee het DNA van België vormen. Ook in het onderwijs zijn discriminerende dynamieken aan het werk en zou er meer gedaan moeten worden om de kansenongelijkheid tussen jongeren weg te werken. Vooroordelen en stereotypen zijn het gevolg van eigen denkbeelden en het herzien van deze ideeën en aanleren van andere denkpatronen is niet zo eenvoudig. Oefeningen die aan perspectiefwisseling doen zouden hierbij kunnen helpen. Het bespreekbaar maken van het onderwerp blijft noodzakelijk.

1.10 Plannen

Planning bachelorproef 2021

	Jul	Aug	Sep	Okt	Nov	Dec
Bronnen en literatuur verzamelen: Beantwoorden van deelvraag 1						
Uitschrijven enquête en versturen						
Deelvragen 2 en 3 beantwoorden d.m.v. literatuurstudie.						
Verwerken antwoorden enquête						

Planning bachelorproef 2022

	Jan	Feb	Ma	Apr	Mei	Juni	Juli	Augustus
Overige deelvragen beantwoorden d.m.v. literatuurstudie.								
Kritische analyse uitschrijven								
Feedback van taallectoren analyseren								
Interviews houden en uitschrijven								
Ontwerpen van lessenreeks								
Uittesten van lessenreeks								
Conclusie schrijven								
Definitieve versie vervolledigen								
Verdedigen van de bachelorproef								

1.11 Verzamelen en analyseren

1.11.1 Hoe ziet het huidig lesmateriaal eruit?

NCZ is een vak apart, dat zal iedere leraar NCZ beamen. Wanneer we over een bepaald onderwerp een les willen geven dan wroeten we en graven we door kilo's boeken en ettelijke internetpagina's. Als NCZ leraar ben je maar beter gepassioneerd door je vak want er gaan uren voorbereiding zitten in een enkele les. En dat is ook net het leuke van ons vak. We zijn niet gebonden aan rigide leerplannen en lesdoelen. Wat niet wil zeggen dat er helemaal geen richtlijnen zijn.

In elke les NCZ worden de humanistische waarden uitgedragen door te kiezen voor een (of enkele) van de vijf procesdoelen.

Deze zijn:

1. autonomie;
2. moreel denken;
3. humaniseren;
4. verantwoordelijkheid;
5. zingeving.

De leerinhouden worden verder onderverdeeld in 9 themavelden. De leraar NCZ kiest zelf aan welk procesdoel [PD] hij/zij/x zal behandelen.

De themavelden zijn:

1. identiteit;
2. vrijzinnig humanisme;
3. samenleven, democratie en burgerschap;
4. een waaier van levensbeschouwingen: identiteit in dialoog;
5. economie;
6. wetenschap;
7. milieu;
8. kunst;
9. communicatie en media.

Drie procesdoelen dienen elk jaar verplicht terug te komen. Het gaat om: PD2: vrijzinnig humanisme, PD3: samenleven, burgerschap en democratie en PD4: een waaier van levensbeschouwingen: identiteit in dialoog.

Het belangrijkste is om een web te breien tussen de themavelden en de procesdoelen. Het levensbeschouwelijke karakter van de les en het morele kader vormen samen een geheel.

Op de website www.nczedenleer.be, het informatiepunt voor NCZ-leerkrachten is nog niet veel lesmateriaal terug te vinden voor leerkrachten die in het secundair onderwijs hiermee aan de slag willen gaan.

Iedere leerkracht die rond deze inhoud wil werken maakt waarschijnlijk zelf een les en legt daarin eigen klemtonen.

Online is er wel een grote hoeveelheid van lessenspakketten en spelmateriaal terug te vinden. De website van UNHCR biedt een schat aan materialen evenals die van Vluchtelingenwerk Vlaanderen, Amnesty International, 11.11.11 en nog zoveel meer.

Ook op Klascement en Klasse zijn er lessen terug te vinden. Maar het huidige lesmateriaal is dus een wirwar van aanbod waarin je je eigen weg zal moeten vinden. Mijn bedoeling is dan ook om een kant en klare lessenreeks af te leveren die het leven van de leerkracht NCZ iets kan vergemakkelijken.

2 Ontwerpen

Voor het ontwerpen van de lessen volg ik de methode die mij aangeleerd werd door mijn promotor, mevrouw Tulkens, tijdens de lessen didactiek NCZ. Voor iedere les maakte ik een referentiekader (zie bijlages 9 tot 13). Het referentiekader is bedoeld om de leraar NCZ bewust te laten nadenken over wat hij/zij/x wil bereiken met de les, welke waarden, kennis, vaardigheden en attitudes zijn belangrijk?

Vervolgens gaat de leraar op zoek naar bronnen om de lesinhoud te bepalen en te onderzoeken welke morele kwesties eraan vasthangen. Nadien volgt het lesschema dat opgebouwd is volgens het lesmodel van Eddy Borms (VUB) terug te vinden in de cursus 'Vakdidactiek Wijsbegeerte en Moraalwetenschappen'. Elke leraar NCZ kan dit model raadplegen op de website nczedenleer.be, in het leerplan.

De opbouw is de volgende: eerst verkennen, nadien analyseren, vervolgens oordelen en tenslotte toetsen of toepassen.

Alle gebruikte bronnen in verband met de werkvormen worden hier eveneens vermeld. Voor de leidraad van de leraar die ik ontwikkelde is het referentiekader dan ook steeds het startpunt.

2.1 Verzamelen en analyseren

Het startschot werd gegeven door een interview met de externe promotor die leerkracht NCZ is in de tweede graad van het PIBO. De resultaten van het interview zijn terug te vinden in de bijlage. Samenvattend kan gesteld worden dat asiel en migratie een jaarlijks terugkerend onderwerp is voor een publiek dat weinig genuanceerd denkt. Zij geeft aan dat het moeilijk bespreekbare onderwerp vaak stiefmoederlijk behandeld wordt, men geeft eerder de voorkeur aan andere maatschappelijke thema's. De externe promotor is van mening dat dit onderwerp in elke graad aan bod dient te komen. Zij benadrukt echter wel dat dit onderwerp in de tweede graad de nodige aandacht verdient omdat leerlingen op deze leeftijd in een fase in hun leven zitten waarin ze een eigen visie trachten te vormen maar tegelijkertijd onderhevig zijn aan groepsdruk wat het vormen van een eigen kritische mening in de weg kan staan.

Naar aanloop van de lessen heb ik gepolst naar de beginsituatie van 40 leerlingen verdeeld over twee richtingen (tso en bso) in een verkennende enquête. Hieruit is gebleken dat er geen eensgezindheid is over de gangbare terminologie. De helft weet dat er een verschil is tussen een vluchteling en een migrant. Opvallend is wel dat ze het verschil niet meteen kunnen verwoorden. Een belangrijke andere vaststelling is dat er aanvankelijk wel begrip is voor de vlucht uit het thuisland maar dat het begrip aanzienlijk verkleint vanaf het moment dat deze vluchtelingen zich in ons land zouden huisvesten. Dezelfde discrepantie tussen begrip voor de situatie en de bereidheid om de ander toe te laten in eigen land komt ook tot uiting als de vraag gesteld wordt naar keuzevrijheid over waar zich te vestigen. In hun perceptie is oorlog de belangrijkste reden om het land te ontvluchten en ook de nummer een reden om mensen op te vangen. Tot mijn grote verbazing zag slechts 15% het nut in om hieraan de nodige lessen te besteden. Voor de overige resultaten verwijs ik naar bijlage 2.

Na afloop van de lessen vond er een evaluatiemoment plaats bij 24 leerlingen die ook effectief mijn 5-delige lessenreeks gehad hebben. Hiervan kan gesteld worden dat deze resultaten niet meer representatief zijn gezien deze evaluatie bij slechts 24 van de 40 leerlingen afgenomen werd. Duidelijk werd wel dat degenen die deze lessenreeks gevolgd hebben de begrippen nu wel beter onderscheidden. De overige resultaten vindt u terug in bijlage 3.

De analyse van de lessen werd door de externe promotor voorzien van een schriftelijke feedback (zie bijlage 8).

Tenslotte bracht ik een bezoek aan de leer- en leefgroepen van Saudade te Lummen en Fonto Nova te Genk. Beiden maken deel uit van de overkoepelende VZW De Oever. Aan de hand van interviews met NBBM en hun begeleiding werd het wezenlijk aspect van deze thematiek in beeld gebracht. Hierdoor ben ik dichterbij de praktijk gekomen en heb ik waardevolle inzichten vergaard voor de humaniserende dimensie van deze bachelorproef (zie bijlage 4-7).

2.2 De leerplannen NCZ.

NCZ is een vak apart, dat zal iedere leraar NCZ beamen. Wanneer we over een bepaald gegeven een les willen geven dan wroeten we en graven we door kilo's boeken en ettelijke internetpagina's. Als NCZ leraar ben je maar beter gepassioneerd door je vak want er gaan uren voorbereiding in een enkele les. En dat is ook net het leuke van ons vak. We zijn niet gebonden aan rigide leerplannen en lesdoelen. Wat niet wil zeggen dat er helemaal geen richtlijnen zijn.

De leerinhouden worden verder onderverdeeld in 9 themavelden. De leraar NCZ kiest zelf welk procesdoel [PD] hij/zij/x zal behandelen.

De themavelden zijn:

1. identiteit;
2. vrijzinnig humanisme;
3. samenleven, democratie en burgerschap;
4. een waaier van levensbeschouwingen: identiteit in dialoog;
5. economie;
6. wetenschap;
7. milieu;
8. kunst;
9. communicatie en media.

In elke les NCZ worden de humanistische waarden uitgedragen door te kiezen voor een (of enkele) van de vijf procesdoelen.

Deze zijn:

Aan de hand van 5 kernbegrippen willen we de humanistische waarden uitdragen. Deze kernbegrippen zijn:

- autonomie;
- betrokkenheid;
- humanistische houding;
- verantwoordelijkheid;
- zelfrealisatie.

Drie procesdoelen dienen elk jaar verplicht terug te komen. Deze zijn: PD2: vrijzinnig humanisme, PD3: samenleven, burgerschap en democratie en PD4: een waaier van levensbeschouwingen: identiteit in dialoog.

De themavelden en de procesdoelen staan niet los van elkaar, de leraar NCZ dient ze te verbinden met elkaar om de lessen tot een samenhangend geheel te vormen. Het levensbeschouwelijke karakter van de les en het morele kader horen samen.

De leraar NCZ helpt mee bij het ontwikkelen van het morele karakter van de leerling. Vanuit onze levensbeschouwing engageren we ons om dit op een zo goed mogelijke manier te doen door zelf actief de humanistische waarden uit te dragen.

2.3 Hoe ziet het huidig lesmateriaal eruit?

NCZ is een vak apart, dat zal iedere leraar NCZ beamen. Wanneer we over een bepaalde kwestie les willen geven dan wroeten we en graven we door kilo's boeken en ettelijke internetpagina's. Als NCZ leraar ben je maar beter gepassioneerd door je vak want er gaan uren voorbereiding zitten in een enkele les. En dat is ook net het leuke van ons vak. We zijn niet gebonden aan rigide leerplannen en lesdoelen. Wat niet wil zeggen dat er helemaal geen richtlijnen zijn.

Op de website www.nczedenleer.be, het informatiepunt voor leerkrachten NCZ is nog niet veel lesmateriaal terug te vinden voor leerkrachten die in het secundair onderwijs hiermee aan de slag willen gaan.

Iedere leerkracht die rond dit thema wil werken maakt zelf een les en legt daarin eigen klemtonen.

Online is er een grote hoeveelheid van lessenspakketten en spelmateriaal terug te vinden. De websites van UNHCR, Vluchtelingenwerk Vlaanderen, Amnesty International, 11.11.11 bieden een schat aan materialen. De meeste lessenspakketten zijn vrij theoretisch met de nodige interessante werkvormen.

Ook op Klascement en Klasse zijn er lessen terug te vinden. Maar het huidige lesmateriaal is dus een wirwar van aanbod waarin je je eigen weg zal moeten vinden.

Mijn bedoeling is dan ook om een kant en klare lessenreeks af te leveren die het leven van de leerkracht NCZ iets kan vergemakkelijken.

2.4 Mijn lessenreeks

Het eerste zaadje werd geplant tijdens mijn stage van het tweede academiejaar '20- '21 in het PIKOH te Hasselt. Vrij snel had ik door dat er nog heel wat werk aan de winkel was voor wat betreft de kennis over asiel en migratie. Leerlingen toonden wel de nodige interesse maar de informatie waarover ze beschikten was niet wetenschappelijk onderbouwd maar eerder 'van horen zeggen'.

Ik was van mening dat de beschikbare lessen met een krachtige inhoud ingevuld moesten worden omdat ik ervan overtuigd ben dat een goede theoretische basis een gunstige voedingsbodem vormt om dat zaadje te laten kiemen. Met deze lessen wilde ik de kennis en het blikveld over dit thema verbreden. Naast de juiste terminologie is een duidelijk wettelijk kader niet weg te denken. Ook de invloed van de media op de perceptie speelt een belangrijke rol waarbij frames en counterframes centraal staan. Het effect van vooroordelen, stereotypen en racisme zijn te belangrijk om te laten liggen en nam ik dus mee op in de lessenreeks. Mijn leerinhouden zijn geënt op het leerplan NCZ. Hiervoor verwijs ik graag naar de referentiekaders die ik per les ontwikkelde waarin ook duidelijk wordt hoe de themavelden en de PD aan bod komen en geïntegreerd zijn. Iedere les is er een van 100 minuten. Voor les 1, 2 en 5 heb ik gekozen voor themaveld 3: samenleven, democratie en burgerschap. Voor les 3 en 4 is dat themaveld 9: communicatie en media. Deze lokten heel veel debat uit, meningsverschillen werden duidelijk en waren echt gekleurd. De lessen NCZ vormen een optimaal klimaat met ruimte voor discussie om te komen tot een eigen kritische mening.

Met deze lessen streef ik ernaar om de leraar een grote mate van vrijheid te geven. Alle opdrachten in mijn werkbundel zijn vrijblijvend, als leraar ken je je klas het beste en weet je welk niveau jouw klas aankan. De lessen zijn bedoeld voor de leerlingen van de 2^e graad maar het spreekt vanzelf dat je in een doorstroomfinaliteit andere accenten zal leggen dan in een dubbele finaliteit of arbeidsmarktfinaliteit. Ik besteed hier dan ook geen aandacht aan omdat ik erop vertrouw dat de leraar NCZ het beste gekwalificeerd is om deze afweging te maken.

Bij de ontwikkeling van de werkbundel was het meteen duidelijk dat er ook een leidraad voor de leraar nodig was waarbij ik per opdracht meer uitleg geef. Iedere les heeft is opgebouwd rond een topic, heeft een eigen vormgeving en een eigen titel. Op deze manier wordt er al een klein tipje van de sluier gelicht. Zo horen bij les 1 golven, die het woelige onderweg-zijn symboliseren. Les 2 is voorzien van een kronkelige weg die de weg van de asielprocedure moet voorstellen. Open kaders, de frames waardoor wij de wereld zien, horen bij les 3 en om dezelfde reden krijgt les 4 gevulde kaders als tegenwicht. Voor de laatste les koos ik een grillige trapvorm, die het trapsgewijze effect van stereotypen, vooroordelen, racisme en discriminatie moet uitbeelden. De morele dimensies zijn immens, en het moreel bewustzijn van de leerlingen nog niet volledig ontwikkeld. Dit zijn belangrijke leerprocessen die zeer bewust op gang gebracht moeten worden. Een geëngageerde leraar is hierbij van het grootste belang, Hij/zij/x is degene die de jongeren zal begeleiden in het proces naar vrijdenken, kennis en zingeving en menselijkheid.

Les 1: Het verschil tussen vluchtelingen, asielzoekers en migranten en gebruik van de correcte termen.

De les heeft als titel: "Onderweg naar betere tijden?" Deze is in vraagvorm opgesteld omdat voor veel mensen de weg naar een veiliger of beter leven met grote onzekerheid gepaard gaat. Zal het einddoel bereikt worden en zal dit het begin zijn van een nieuw en beter leven? De focus ligt op begripsvorming, leerlingen leren het verschil tussen vluchtelingen, asielzoekers en migranten. 'non-refoulement' en 'gegronde vrees' worden ook toegelicht. Beide begrippen die onderweg naar betere tijden de revue passeren.

Uit de resultaten van mijn eerste enquête (zie bijlage 2) bleek in ieder geval duidelijk dat ongeveer de helft het verschil tussen een vluchteling of een migrant niet wist te definiëren.

Na het geven van deze les is gebleken uit de resultaten van de evaluatie-enquête (zie bijlage 3) dat ze een van haar doelstellingen zeker bereikt heeft namelijk het verschil begrijpen tussen migrant, asielzoeker en vluchteling en dit in eigen woorden kunnen uitleggen.

Het toont aan dat de meesten ditmaal een onderscheid weten te maken tussen mensen op de vlucht en migranten.²⁹

Uit de persoonlijke antwoorden (zie bijlage 3) blijkt dat 'vrijwilligheid' de bepalende factor is om iemand als vluchteling of als migrant te bestempelen.

Een bedenking is dat de leraar dient te wijzen dat dit het politieke en juridische onderscheid is, of dit ethisch en moreel correct is daarover kan men zich vragen stellen. Voor de volledige uitwerking van deze les kan referentiekader 1 in bijlage 9 geraadpleegd worden.

Les 2: Wettelijk kader van de asielprocedure in België.

"Asiel aanvragen, hoe doe je dat?" zo luidt de tweede les. Dit is een vrij theoretische les met als opzet het thema asiel en migratie vanuit een wettelijk kader te verkennen.

Begrijpen van het wettelijk kader kan ervoor zorgen dat een aantal mythes ontkracht worden. In mijn verkennend interview met mevrouw Peeters gaf ze me al te kennen dat leerlingen best wel veel vooroordelen over mensen op de vlucht hebben. De meest voorkomende opvatting is dat mensen op de vlucht geen 'echte' vluchtelingen zouden zijn maar alleen naar hier komen op te profiteren van het Belgische sociaalzekerheidsstelsel en andere diensten. Het is niet verwonderlijk dat ze op deze manier denken wanneer ook in de media en op sociale mediakanalen deze retoriek aan bod komt.

Het doel van iedere les NCZ is om de leerlingen tot autonomie te brengen. Daarmee bedoel ik dat ze de nodige tools en handvatten aangereikt krijgen om zelfstandig te leren oordelen en te handelen. Alvorens je ergens over kan oordelen moet je dus eerst weten hoe de situatie werkelijk in elkaar zit. Dat is het uitgangspunt van deze les

Door ze de weg naar de uiteindelijke erkenning als vluchteling en de daar bijhorende status te laten doorlopen hoop ik dat ze meer inzicht krijgen in de procedure.

Enkele doelstellingen van deze les zijn begrijpen wat het verschil is tussen de vluchtelingenstatus en de subsidiaire bescherming. Ook leren ze wat de '*Dublin III-procedure*' inhoudt en welke gevolgen dit heeft voor de asielaanvrager. Aan de hand van beeldmateriaal, de rangschikmethode en een hele fijne werkvorm die ik terugvond op de website van Vluchtelingwerk Vlaanderen³⁰ kan deze informatie verwerkt worden. De werkvorm houdt in dat leerlingen een casus krijgen over een asielaanvrager met daarin een beknopte achtergrond van de persoon. Op basis van de informatie die ze krijgen, moeten ze een inschatting maken of deze persoon een verblijfstatus toegekend zal krijgen, welk soort status en op welke gronden. Mijn externe promotor vond dit een moeilijke oefening (zie feedback in bijlage 8) en dat is het ook, maar toch pleit ik ervoor om deze al dan niet klassikaal te maken. Het is een heel goede manier om het theoretische gedeelte van deze les in

²⁹ Belangrijk om te vermelden is dat aan de eerste enquête 40 leerlingen deelnamen en dat de lessen uiteindelijk aan een kleinere groep van 26 leerlingen gegeven werden. We kunnen ze dus niet met elkaar vergelijken.

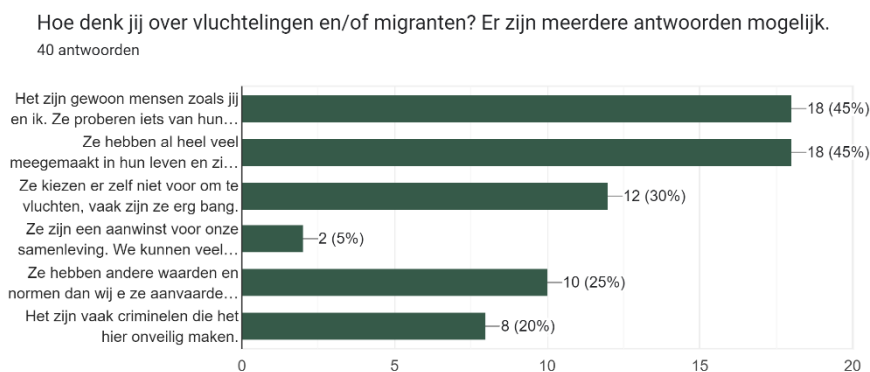
³⁰ Op 14/08/2022 was de werkvorm niet meer terug te vinden op de site van Vluchtelingwerk Vlaanderen maar ik heb ze wel opgenomen in mijn werkbundel en leidraad.

te oefenen en vast te zetten. U kan referentiekader 2 in bijlage 10 raadplegen voor meer informatie.

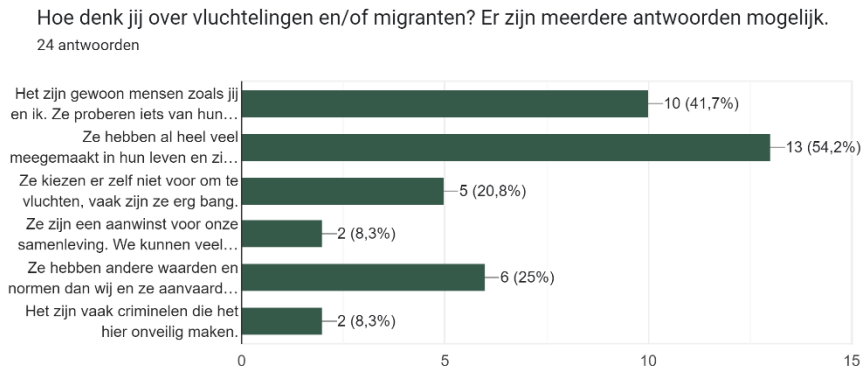
Les 3: Invloed en impact van de media.

Hoe komen mensen op de vlucht aan bod in de media? Een belangrijk vraagstuk. Zelf denken of anderen voor u laten denken is een van de belangrijkste beslissingen die een mens maakt. Deze uitspraak vinden we ook terug in de leerplannen NCZ. Het is de rode draad doorheen deze les. De rol van de media wordt bekeken, is ze nog steeds de 4^e macht en hoe belangrijk is ze bij het vormen van onze mening? De titel: "Hoe komen mensen op de vlucht aan bod in de media?" is meteen ook onze onderzoeksvraag. Voor deze en de volgende les heb ik al mijn informatie en inspiratie gehaald uit het onderzoek "Anders communiceren over migratie en vluchtelingen: Aan de slag met frames en counterframes" (Van Gorp, et al., 2020). Dit is een onderzoek uitgevoerd in het kader van het Porticus-programma "Other Talk" door het Instituut voor Mediastudies van de KU Leuven dat onderzoekt hoe denkkaders (ook frames genoemd) bijdragen aan affectieve polarisatie en op welke manier er het best tegenwicht aan kan worden gegeven. Het onderzoek wees 4 frames aan als zijnde problematiserend in hun benadering van het thema 'asiel en migratie' en 7 counterframes die hierop een tegenwicht kunnen geven. In deze les worden de problematiserende frames onderzocht met behulp van krantenkoppen en cartoons om het aanschouwelijker te maken. Leerlingen leren kritisch nadenken over hoe informatie in de media op meerdere manieren gepresenteerd kan worden. Ze onderzoeken hun eigen denkkaders en eventuele vooroordelen en analyseren de link tussen pers en politiek. Tijdens deze les werd duidelijk dat de 4 frames inspeelden op de overtuigingen van sommigen. Het gevaar bestaat dat ze hierdoor in een welles-nietes-discussie verzanden. Het is dan ook de rol van de leraar om dit te voorkomen. Dit kan door ervoor te zorgen dat het debat steeds genuanceerd blijft en door empathie te tonen met het denkbild van de leerlingen. Dat zou helpen om affectieve polarisatie tegen te gaan blijkt uit het onderzoek. Je geeft de leerling dus eerst een stukje erkenning en toont empathie voor het standpunt om dat nadien aan te vullen met je eigen argumenten.

Zoals al eerder besproken komen worden in de Vlaamse drie frames het meest gebruikt, dat van 'controle', 'de vijandige indringer' en 'het onschuldige slachtoffer'. Leerlingen vertonen een voorkeur voor de frames 'we zijn allemaal mensen', 'het onschuldige slachtoffer' en 'botsende beschavingen'. (zie fig.20 en fig.21)

Figuur 19 Hoe denk jij over vluchtelingen en/of migranten? Er zijn meerder antwoorden mogelijk. Resultaten van de eerste enquête (voor de lessenreeks)

Figuur 20 Hoe denk jij over vluchtelingen en/of migranten? Er zijn meerder antwoorden mogelijk.
Resultaten van de evaluatie-enquête (na de lessenreeks)

Jammer genoeg kunnen we dit niet vergelijken met de resultaten uit het onderzoek omdat de leerlingen niet de keuze hadden uit de 8 verschillende frames, maar slecht 6 waaronder tweemaal een versie van het frame van ‘het onschuldige slachtoffer’. Dit is een spijtige onderzoeksfout van mij want het was zeker interessant geweest om te zien welke keuzes ze zouden maken mocht ik ze alle opties gegeven hebben. Wel opvallend is dat het frame van ‘de vijandige indringer’ amper gekozen wordt gezien dit in de media vaak gehanteerd wordt. De volledige les kan u raadplegen in referentiekader 3 bijlage 11.

Les 4: Counterframes.

Tegenwicht geven, is dat mogelijk? Vanuit de vorige les over het gebruik van frames in de media is het belangrijk om aan te geven dat er ook counterframes zijn. Deze zijn er om tegenwicht te bieden aan de bestaande frames, die problematiserend werken. Counterframes gaan uit van de stelling “migratie is geen probleem”. Gebruik maken van counterframes is maar effectief als je net zoals in les 3 uitgaat van het referentiekader van de leerlingen en hen hierin bevestigt.

Counterframes worden veel minder gebruikt in de media, van de 7 counterframes zien we slechts 1 vaker terugkomen, namelijk dat van ‘het onschuldige slachtoffer’.

De doelstelling van deze les is de bewustmaking van de eigen denkkaders en stil staan bij de mogelijke positieve denkkaders over asiel en migratie. In deze les wordt de mogelijkheid gecreëerd om ook andere denkbeelden te belichten en leerlingen aan te sporen om ook eens vanuit een andere invalshoek te kijken en na te denken over asiel en migratie. Dit is noodzakelijk aangezien ze er vaak onbewust stereotype denkbeelden op nahouden. Toch is enkel het aanreiken van denkkaders om tot meer positieve betrokkenheid te komen niet voldoende.

De volledige les kan u raadplegen in referentiekader 4 bijlage 12.

Les 5: Stereotypen, vooroordelen en racisme.

‘Kinderen hebben behoefte aan zowel spiegels als ramen. Veel gekleurde kinderen zien de wereld alleen via ramen en zij hebben spiegels nodig. Andere kinderen zien alleen spiegels en zij moeten de wereld ook door ramen leren zien.’
Mylo Freeman

‘Zout in een open wonde’ is de titel van deze les. Het racisme waarmee mensen op de vlucht te maken hebben is schrijnend. De verhalen van de NBBM over de vluchtroute vertellen over financiële uitbuiting in Turkije tot fysieke mishandeling onderweg naar Griekenland. Eenmaal in België aangekomen zijn ze misschien wel in veiligheid maar jammer genoeg stopt het geweld niet hier. Jongeren moeten leren dat er meer is dan hun eigen wereldje van gelijkgezinden. In plaats van enkel in de spiegel te staren naar hun eigen evenbeeld is het noodzakelijk dat de leraar NCZ de ramen van de wereld opent en op deze manier hun kijk erop verruimt. Tegelijkertijd leren ze ook

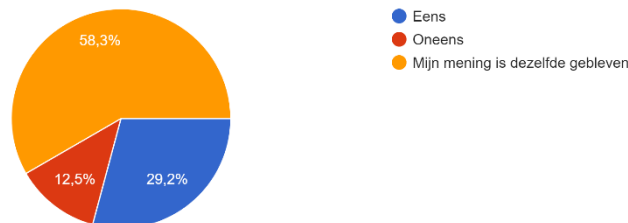
waarom het voor etnische minderheden wel noodzakelijk kan zijn om wat meer in de spiegel te kijken. In een overwegend witte maatschappij worden ze immers voortdurend geconfronteerd met een wereld waarin zij 'de andere' zijn. Tijdens deze les komen een aantal uitsluitingsmechanismen aan bod zoals onder meer ethocentrisme, zondebokfenomeen, polarisatie, stereotypering... De leerlingen leren dat racisme een sociale constructie is die in het leven werd geroepen om het onderdrukken van anderen te rechtvaardigen en dat er biologisch gezien slechts een menselijk ras bestaat. Aan de hand van een aantal oefeningen gaan ze nadenken over hoe racisme en discriminatie vervat zit in onze maatschappij en leren ze stilstaan bij de gevolgen hiervan. Jammer genoeg laten jongeren zich soms op een ondoordachte racistische manier uit over vluchtelingen, asielzoekers of migranten, al dan niet bedoeld. Ze zijn zich niet altijd bewust van de impact die hun woorden kunnen hebben. Belangrijk tijdens deze les is ook dat de leerlingen gaan onderzoeken waarom er sprake moet zijn van een machtsonevenwicht vooraleer we kunnen spreken over discriminatie. Na alle lessen gegeven te hebben gaf de grootste groep aan dat hun mening over vluchtelingen dezelfde was gebleven. Een kleine groep 29,2% beweerde een positievere mening te hebben na de lessen en 16,7% zei er een negatiever mening op na te houden.

Bij iedere les hoorden de volgende attitudinale doelstellingen:

- de leerlingen zijn bereid om de eigen opvattingen onder de loep te nemen en te heroverwegen
- de leerlingen kunnen zich inleven in de situatie van anderen en tonen zich betrokken.

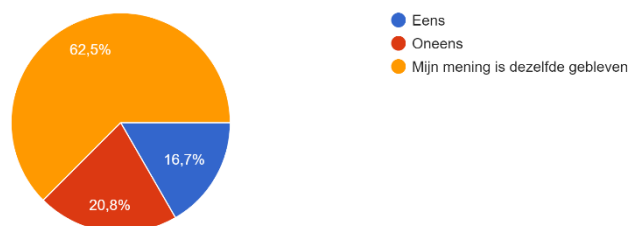
Deze doelstellingen heb ik dus jammer genoeg niet volledig bereikt (Zie fig. 21 – 22) De volledige les vindt u terug in referentiekader 5 bijlage 13.

Na deze lessen is mijn mening over vluchtelingen en/of migranten positief veranderd.
24 antwoorden

Figuur 21 Na deze lessen is mijn mening over vluchtelingen en/of migranten positief veranderd

Na deze lessen is mijn mening over vluchtelingen en/of migranten negatief veranderd.
24 antwoorden

Figuur 22 Na deze lessen is mijn mening over vluchtelingen en/of migranten negatief veranderd

Conclusie – Besluit

Leerlingen van de tweede graad meer kennis bijbrengen over het thema asiel en migratie en het verhogen van de eigen betrokkenheid hierbij dat was het uitgangspunt van deze bachelorproef. Verschillende stappen zijn genomen om hiertoe te komen. Door middel van een uitgebreide literatuurstudie kon ik de juiste betekenis van de termen 'vluchteling', 'asielzoeker' en 'migrant' achterhalen. Dit was nodig omdat uit de resultaten van de eerste verkennende enquête bleek dat de leerlingen van de tweede graad van het PIBO te Tongeren geen eensluidend antwoord konden geven op de vraag: "Is er een verschil tussen een vluchteling of een migrant volgens jou?" Een ogenschijnlijk simpele vraag bleek niet zo eenvoudig. Ook de persoonlijke antwoorden op de vragen: "Wat zijn vluchtelingen volgens jou?" en "Wat zijn migranten volgens jou?", gaven aan dat het noodzakelijk was om eerst een duidelijk kader te scheppen alvorens dieper in te gaan op de thematiek. Een leerling was er bijvoorbeeld van overtuigd dat: "Migranten alle huizen opkopen en daarmee de oorzaak zijn van de krapte op de woningmarkt." Uit de lessen is gebleken dat leerlingen wel meer speculatieve vooronderstellingen hadden. Vanuit die optiek maakte ik de keuze om meteen na les 1 de asielprocedure in België te onderzoeken en ze zo inzicht te geven in verschillende fases hiervan.

Een bijzonder onderzoek trok mijn aandacht, dat van Gorp, Van Hove, Figureux & Vyncke (2020). "Anders communiceren over migratie en vluchtelingen: Aan de slag met frames en counterframes." Leuven: Instituut voor Mediastudies, KU Leuven. Na de persoonlijke toestemming van professor Van Gorp besloot ik om hier zeker twee lessen over te maken.

Media en sociale media in het bijzonder zijn niet weg te denken uit het leven van de adolescent. Het is dan ook interessant in hoeverre de media invloed heeft op ons eigen denkkader en welke denkkaders er door de mediakanalen gebruikt worden. Door de gesprekken met de NBBM en hun begeleiders raakte ik ervan overtuigd dat het onderdeel discriminatie en racisme niet mocht ontbreken in deze reeks.

Dankzij de hulp van mijn externe promotor, mevrouw Peeters, kon ik alle lessen uitproberen bij de leerlingen van de tweede graad tso en bso van het PIBO Tongeren. Mijn lessenreeks, werkbundel en leidraad voor de leraar is dan ook het resultaat van deze uitprobeersels en uiteraard ook de eerdere stagelessen die ik hierrond gegeven heb doorheen mijn opleiding.

Ik heb getracht om met de lessen stereotypen en vooroordelen weg te werken door voortdurend in dialoog te gaan en hen te stimuleren hun mening op een kritische en respectvolle manier te delen met de anderen. Toch is het resultaat niet wat ik gehoopt had.

Leerlingen geven aan zich na de lessen nog steeds vrij neutraal op te stellen over het lot van mensen op de vlucht. Hun mening is niet veranderd en 62,5% zegt niet open te staan voor een ontmoeting met deze groep, aan de ander kant zegt ook 62,5% bereid te zijn om minder snel te oordelen over vluchtelingen en/of migranten.

Mijn conclusie is de volgende:

- Deze lessenreeks was voornamelijk succesvol in het aanbrengen van kennis over het onderwerp.
- Taal is niet neutraal en het belang van de correcte terminologie is daarom niet te onderschatten, ook hierin zijn de lessen geslaagd.
- Er zijn geen aanwijzingen dat na deze lessenreeks de betrokkenheid bij de leerlingen verhoogd is al geven ze wel aan dat ze bereid zijn om minder snel te oordelen over deze groep.

Leerlingen in de 2^e graad zijn niet te motiveren tot meer betrokkenheid door middel van een lessenreeks. Doordat deze jongeren in een fase in hun leven zitten waarbij de zoektocht naar eigen identiteit de overhand heeft zijn ze heel erg op zichzelf gericht en groepsdruk speelt een rol bij deze leeftijdsgroep. De gelijkwaardigheid komt vaak ter discussie tijdens de klasgesprekken en de OLG's. Vaak hebben ze moeite met het respecteren van de autonomie van anderen terwijl dat een van de basiswaarden is die we in een les NCZ willen uitdragen. De manier om empathie en

begrip op te wekken zou kunnen zijn om leerlingen in fysiek contact te laten komen met vluchtelingen, asielzoekers en migranten door deze mensen uit te nodigen om hun verhaal te doen. De andere kant van de medaille werd duidelijk door gesprekken met NBBM en naast de vijfdelige lessenreeks zou het een enorme meerwaarde bieden wanneer een ontmoeting tussen beide partijen geïntegreerd zou kunnen worden in aansluitende lessen.

Wanneer we jongeren de ruimte te geven op hun manier vragen te stellen zou het kunnen dat ze sneller bereid zijn om de rechten van de ander te respecteren.

Daarom doe ik volgende aanbevelingen:

- Koppel nog een aantal extra uren vast aan deze lessenreeks waarbij je een ontmoeting organiseert met nieuwkomers in ons land.
- In de vorm van speeddaten, voorbereide interviews, een spreker, organiseer een uitwisseling met een OKAN klas...

Leerlingen maken op deze manier kennis met woon- en leefomstandigheden, met persoonlijke vluchtverhalen en het toekomstperspectief van deze mensen.

Door de fysieke contacten kunnen we themaveld 3 nog dichter benaderen. Na het schrijven van deze bachelorproef ben ik me gaan verdiepen in de sociale contacttheorie van Gordon Allport (Allport, G. W., 1954) die stelt dat mensen minder vooroordelen tegenover andere groepen gaan hebben wanneer ze ermee in contact komen. Maar dit zou enkel werken onder 4 belangrijke voorwaarden:

1. Gelijke status: tijdens het contact is het belangrijk dat de groepen een gelijke status hebben, er mag geen hiërarchie aanwezig zijn.
2. Gemeenschappelijke doelen:
3. Coöperatie: er moet samengewerkt kunnen worden zonder competitie
4. Steun: het contact tussen beide groepen moet gesteund worden door de autoriteiten (de school, het opvangcentrum, de OKAN klas...)

Dit zou dus kunnen betekenen dat wanneer je een gezamenlijke activiteit organiseert tussen de twee groepen waar beiden voordeel uit halen en je laat deze groepen samenwerken dit positieve gevolgen zou kunnen hebben. Ik vind het enorm jammer dat ik dit niet meer heb kunnen uitproberen, vanwege tijdsgebrek was dit niet meer mogelijk. Maar het is dus een mogelijke piste om verder te onderzoeken.

Literatuurlijst

- Agentschap Integratie en Inburgering. (z.d.-a). *Dublin-onderzoek*. Opgeroepen op 2022, van [www.agii.be](https://www.agii.be/thema/verblijfsrecht-uitwijzing-reizen/asiel-internationale-bescherming/hoe-verloopt-de-asielprocedure/dublin-onderzoek):
<https://www.agii.be/thema/verblijfsrecht-uitwijzing-reizen/asiel-internationale-bescherming/hoe-verloopt-de-asielprocedure/dublin-onderzoek>
- Agentschap Integratie en Inburgering. (z.d.-b). *Waar heb je als verzoeker om internationale bescherming recht op materiële opvang?* Opgeroepen op 2022, van www.agii.be:
<https://www.agii.be/thema/sociaal-medisch/materiele-opvang/verzoekers-om-internationale-bescherming-en-afgewezen-verzoekers-om-internationale-bescherming/waar-heb-je-als-verzoeker-om-internationale-bescherming-recht-op>
- Agentschap Integratie en Inburgering. (z.d.-c). *Wat zijn de voorwaarden voor de erkenning als vluchteling en de toekenning van subsidiaire bescherming?* Opgeroepen op 2022, van www.agii.be:
<https://www.agii.be/thema/vreemdelingenrecht-internationaal-privaatrecht/verblijfsrecht-uitwijzing-reizen/asiel-internationale-bescherming/wat-zijn-de-voorwaarden-voor-de-erkenning-als-vluchteling-en-de-toekenning-van>
- Agentschap Integratie en Inburgering. (z.d.-d). *Schorsend beroep bij de RvV tegen de beslissing van het CGVS*. Opgeroepen op 2022, van www.agii.be: <https://www.agii.be/thema/verblijfsrecht-uitwijzing-reizen/asiel-internationale-bescherming/wat-zijn-de-beroepsmogelijkheden-in-de-asielprocedure/schorsend-beroep-bij-de-rvv-tegen-de-beslissing-van-het-cgvs>
- Agentschap Integratie en Inburgering. (z.d.-e). *Terugkeertraject uitgeprocedeerde asielzoekers*. Opgeroepen op 2022, van www.agii.be: <https://www.agii.be/thema/verblijfsrecht-uitwijzing-reizen/terugkeer/terugkeerbegeleiding/terugkeertraject-uitgeprocedeerde-asielzoekers>
- AHOVOKS. (z.d.). *Zestien sleutelcompetenties*. Opgeroepen op 2022, van www.kwalificatiesencurriculum.be: <https://www.kwalificatiesencurriculum.be/zestien-sleutelcompetenties>
- Allport, G. W. (1954). *The nature of prejudice unabridged*. Adison-Wesley Publishing Company.
http://faculty.washington.edu/caporaso/courses/203/readings/allport_Nature_of_prejudice.pdf
- Amnesty International. (2015). *10 vooroordelen over vluchtelingen ontkracht*. Opgehaald van www.amnesty-international.be: <https://www.amnesty-international.be/sites/default/files/bijlagen/vooroordelenamnestyboekje.pdf>
- Bouckaert, S. (2007). *Documentloze vreemdelingen. Grondrechtbescherming doorheen de Belgische en internationale rechtspraak vanaf 1985*. Maklu.
- CGVS. (z.d.). *De registratie van de verzoeker*. Opgehaald van www.cgvs.be: <https://www.cgvs.be/nl/asiel/de-registratie-van-de-verzoeker>
- De Haas, H.; Czaika, M.; Flahaux, M.-L.; Mahendra, E.; Natter, K.; Vezzoli, S.; Villares-Varela, M. (2019). International migration: Trends, determinants, and policy effects. *Population and Development Review*, 45(4), 885-922.
- D'Haenens, L., & Saeyns, F. (1996). *Media en multiculturalisme in Vlaanderen*. Gent: Academia press
- Elchardus, M., Kavadias, D., & Siongers, J. (1998). Hebben scholen een invloed op de waarden van jongeren. *Een empirisch onderzoek naar de doeltreffendheid van waardevorming in het secundair onderwijs*.
- European Commission. (2022). *Eurobarometer*. Opgehaald van www.europa.eu:
[file:///C:/Users/11902632/Downloads/Integration%20of%20Immigrants%20in%20the%20European%20Union_eb_sp_519_country%20factsheet_be_nl%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/11902632/Downloads/Integration%20of%20Immigrants%20in%20the%20European%20Union_eb_sp_519_country%20factsheet_be_nl%20(1).pdf)
- European Parliament. (2006, 6 december). *Rapport aan Parlement spreekt over hardnekkig racisme en discriminatie*. www.europarl.europa.eu. Geraadpleegd op 13 augustus 2022, van <https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=IM-PRESS&reference=20061205STO00945&language=NL>
- Fedasil. (z.d.). Opgeroepen op 17 februari, 2021, van www.fedasil.be: <https://www.fedasil.be/nl/asiel-belgie>
- Fedasil. (z.d.). *Vrijwillige terugkeer*. Opgeroepen op 2022, van www.fedasil.be:
<https://www.fedasil.be/nl/vrijwillige-terugkeer>
- Flahaux M.-L. & Vezzoli, S. (2018). Examining the role of border closure and post-colonial ties in Caribbean migration. *Migration Studies*, 6(2), 165–186.
- Franklin, A. J., Boyd-Franklin, N., & Kelly, S. (2006). Racism and invisibility: Race-related stress, emotional abuse and psychological trauma for people of color. *Journal of Emotional Abuse*, 6(2-3), 9–30. https://doi.org/10.1300/J135v06n02_02

- Heymans, P. (2021). *Organisaties stellen staatssecretaris Mahdi in gebreke: "Minderjarige asielzoekers moeten op straat slapen"*. Opgehaald van www.vrt.be: <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2021/09/15/ingebrekestelling/>
- Hodge, L.; De Greef, J.; & Trio, M. (2020). *Hevige brand vernielt vluchtelingenkamp Moria op Lesbos: voorlopig opvang in 3 schepen en 3.500 tenten*. Opgeroepen op mei 20, 2022, van VRT.be: <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2020/09/09/hevige-brand-in-vluchtelingenkamp-moria-op-lesbos-duizenden-mig/>
- Huyge, E.; Vandenberghe, H.; De Smedt, J.; Bertrand, M., & Meylemans, E. (2021). *Other Talk: een onderzoek naar de attitudes over migratie en mediagebruik bij jongeren in Vlaanderen*. Opgehaald van www.11.be: https://11.be/sites/default/files/2021-02/Other_Talk-attitudes-migratie-mediagebruik-jongeren_0.pdf
- IHEU. (2019). *Nieuwe vertaling 'The Amsterdam Declaration'*. Opgehaald van www.humanistischealliantie.nl: <https://www.humanistischealliantie.nl/nieuwe-vertaling-the-amsterdam-declaration/>
- Internationaal verdrag betreffende de status van vluchtelingen*. (1951). Opgehaald van www.cvgs.be: https://www.cvgs.be/sites/default/files/content/download/files/verdrag_van_geneve.pdf
- IOM. (2019). *International Migration Law No. 34 - Glossary on Migration*. Opgehaald van www.iom.int: <https://publications.iom.int/books/international-migration-law-ndeg34-glossary-migration>
- Jacobs & Hooghe. (2015). *Worden we overspoeld door immigratie(nieuws)? Een onderzoek naar de berichtgeving over immigratie in de Vlaamse televisiejournals*. Opgehaald van https://www.researchgate.net/publication/286029386_Worden_we_overspoeld_door_immigratienieuws_Een_onderzoek_naar_de_berichtgeving_over_immigratie_in_de_Vlaamse_televisiejournals
- Jones, O. (2015). *Refugees are human. This simple fact seems to have been forgotten*. Opgehaald van www.theguardian.com: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2015/aug/28/migrants-humans-drowning-suffocating-safety-statistics>
- Kosho, J. (2016). *Media Influence On Public Opinion Attitudes Toward The Migration Crisis*. *International Journal of Scientific & Technology Research*.
- Lenette, C., & Cleland, S. (2016). *Changing Faces. Visual Representations of Asylum Seekers in Times of Crisis*.
- Lesaffer, P. (2022, 26 februari). *Ze hebben het écht niet zomaar over een glas melk: experts maken zich zorgen om opmars van rechts-extremisme b.* www.nieuwsblad.be. Geraadpleegd op 17 augustus 2022, van https://www.nieuwsblad.be/cnt/dmf20220224_96811735?adh_i=&imai=&adh_i=&imai=&articlehash=xE5AGhbOw0GtFbHjFfHyU7ScaoYjZRsmo2415rfMLz%2BzmRs7QeoA5TKid4Wcbio5YwNrVOt1cRDL6tRczPQXEo%2FKNSjb5Y%2F2DMgOcQK9GwGp4Is2Mecl0DHcKduL3fYPrOEUyn58TnNCbpR9x0ldAAHajTd89A30HauOZHlWs6GhIQfWusocNz7WWZfA05PZaOwurWeyFAYnMjgyFXQyRVi7hIVot5LI0yUPV30aj3vEr6blUHEEB4q4EyEFk0LcYdUeqCq4w8zFBqLLuU0%2BgOqlS2I9%2BGuW09bG0RlhYYT7IphDdOSX1xZ4IFk3W39INCn%2Bu%2BYuiWFPouHJvw%3D%3D
- Marshall, D. (1987). A history of west Indian migrations: overseas opportunities and "safety-valve" policies. In B. B. Levine (Ed.), *The Caribbean exodus*. Westport: Praeger Publishers.
- Meuleman, B., & Billiet, J. (2003). *De houding van Vlamingen tegenover 'oude' en 'nieuwe' migranten: diffuus of specifiek?* 137-175. Opgehaald van www.kuleuven.be: [file:///C:/Users/11902632/Downloads/Vlaanderen%20gepeild%202003%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/11902632/Downloads/Vlaanderen%20gepeild%202003%20(2).pdf)
- Mommen, K. (2017). *Betekenisconstructie in de berichtgeving over vluchtelingen en migratie in de Vlaamse media*.
- Myria – Federaal Migratiecentrum. (z.d.). *Terugkeer, detentie en verwijdering*. Opgeroepen op 2022, van www.myria.be: <https://www.myria.be/nl/grondrechten/terugkeer-detentie-en-verwijdering>
- OHCHR. (1948). *Universal Declaration of Human Rights - Dutch (Nederlands)*. Opgehaald van www.ohchr.org: <https://www.ohchr.org/en/human-rights/universal-declaration/translations/dutch-nederlands?LangID=dut>
- Peeperkorn, M. (2021). *Europa 'vastbesloten' Afghaanse migranten tegen te houden*. Opgehaald van www.volkskrant.nl: <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/europa-vastbesloten-afghaanse-migrantentegen-te-houden~b80e5459/>
- Santeddu, C. (2018). *De beeldvorming van vluchtelingen in de standaard en het laatste nieuws*. Opgehaald van www.libstore.ugent:
- Sumuvuori, J., Vähäsöyrinki, A., Eerolainen, T., Lindvall, J., Pasternak, R., Syrjälä, M., Talvela, A., & Kuiper, S. (2016). *Vluchtelingen en asielzoekers in dagbladen*. <http://archive.fininst.uk/media/W1siZiIsIjIwMTYvMDgvMjUvMDkvMzgvMTgvZDMyZWU5OWItNWQ2>

YS00ODU2LWI1NDEtYzBiYjE4ZmFiYTBhL1JlZnVnZWVzX2FuZl9hc3l3sdW1fc2Vla2Vyc19pbl9wcmVzc19jb3ZlcmFnZS5wZGYiXV0/Refugees_and_asylum_seekers_in_press_coverage-sha=7c2adfb5e4cce57.pdf

- Taspinar, B. (2015). *Racisme en de psychologische effecten op het kind*. www.kinderrechtencoalitie.be.
<https://www.kinderrechtencoalitie.be/wp-content/uploads/2018/12/2015-Birsen-Taspinar-psychologische-effecten-van-racisme.pdf>
https://libstore.ugent.be/fulltxt/RUG01/002/509/595/RUG01-002509595_2018_0001_AC.pdf
- Ueda, G. (2020, 11 juni). *Jawel, politiegeweld tegen mensen van kleur is ook in België een probleem*. Vice. Geraadpleegd op 13 augustus 2022, van <https://www.vice.com/nl/article/m7q8pn/politiegeweld-belgie>
- UNHCR. (2022). *Aantal mensen wereldwijd op de vlucht bereikt nieuw record*. Opgehaald van www.unhcr.org: <https://www.unhcr.org/nl/2022/06/global-trends/>
- UNHCR. (z.d.a). *Vluchteling of migrant. Terminologie*. Opgehaald van www.unhcr.org/be/wp-content/uploads/sites/46/2018/01/UNHCR-Terminologie-NL.pdf
- UNHCR. (z.d.b). *Verslaggeving over vluchtelingen*. Opgeroepen op 2022, van www.unhcr.be: <https://www.unhcr.org/be/wp-content/uploads/sites/46/2018/01/UNHCR-Media-Dutch-screen.pdf>
- Unia - Interfederaal Gelijkkansencentrum. (2018). *Diversiteitsbarometer onderwijs*. https://www.unia.be/files/Documenten/Publicaties_docs/1210_UNIA_Barometer_2017_-_NL_AS.pdf
- Unia - Interfederaal Gelijkkansencentrum. (2021). *Maatregelen en klimaat - gevolgen na de aanslagen*. https://www.unia.be/files/Documenten/Publicaties_docs/2021-03_Maatregelen_en_klimaat_TERAD_2020_NL_maro.pdf
- Universiteit van Amsterdam. (2021). *Polarisatie in Nederland: hoe verdeeld zijn we?* Opgehaald van www.uva.nl: <https://www.uva.nl/shared-content/faculteiten/nl/faculteit-der-maatschappij-en-gedragswetenschappen/nieuws/2021/01/verkiezingen-polarisatie-in-nederland.html?cb>
- Van Dale. (z.d.). *vooroordeel*. Geraadpleegd op 12 juli 2022, van <https://www.vandale.nl/gratis-woordenboek/nederlands/betekenis/vooroordeel#.Ys1XgnZBxD8>
- Van Gorp, Van Hove, Figoureux & Vyncke (2020). *Anders communiceren over migratie en vluchtelingen: Aan de slag met frames en counterframes*. Leuven: Instituut voor Mediastudies, KU Leuven
- Verenigde Naties. (1951, 07 28). *Internationaal verdrag betreffende de status van vluchtelingen*. Opgehaald van www.cvgv.be: https://www.cvgv.be/sites/default/files/content/download/files/verdrag_van_geneve.pdf
- Vezzoli (2021) How do borders influence migration? Insights from open and closed border regimes in the three Guianas. *CMS* 9, 9. <https://doi.org/10.1186/s40878-020-00213-1>
- Videler, M. (2017, mei). *An Alternative Vocabulary for Reporting on Migration Issues: On Politics, Ethics, and the News Media's Contested Migration Terminology*. Opgehaald van www.humanityinaction.org: https://www.humanityinaction.org/knowledge_detail/an-alternative-vocabulary-for-reporting-on-migration-issues-on-politics-ethics-and-the-news-medias-contested-migration-terminology/?lang=nl
- Walgrave, S., & Lefevre, J. (2022). *De stemming*. Opgehaald van vrt.be: file:///C:/Users/11902632/Downloads/20220426_De%20Stemming%202022.pdf
- Wanders, F. (2019). *The contribution of schools to societal participation of young adults: The role of teachers, parents, and friends in stimulating societal interest and societal*. Opgehaald van www.pure.uva.nl: <https://pure.uva.nl/ws/files/34086675/Thesis.pdf>

Boeken

- Arendt, H. (2005). *Totalitarisme*. (Vol.3.) Uitgeverij Boom
- Cherkaoui, N. (2021). *Racisme . Over wonden en veerkracht* (5de editie) Berchem: Epo, Uitgeverij.
- Essed, P. (2018). *Alledaags racisme*. Amsterdam: Uitgeverij Van Gennep.
- Mersch, R. (2018). *Van mening verschillen: een handleiding*. Gent: Borgerhoff & Lambergits.
- Moorehead, C. (2007). *Op de vlucht* (1ste editie). Samenw. Uitgeverijen Meulenhoff Boekerij.
- Sussman, R. W. (2014). *The myth of race - The Troubling Persistence of an Unscientific Idea*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.

Geraadpleegde werken (optioneel)

- Amnesty International. (2022, 2 juni). Ongedocumenteerden zijn mensen zonder een geldige verblijfsvergunning. Geraadpleegd op 30 juni 2022, van <https://www.amnesty.nl/encyclopedie/ongedocumenteerden-illegalen-en-uitgeprocedeerden>
- APA Dictionary of Psychology. (z.d.). www.dictionary.apa.org. Geraadpleegd op 17 juli 2022, van <https://dictionary.apa.org/frames>
- Arnoudt, R. (2022). VRT NWS. Opgehaald van www.vrt.be: https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2022/05/09/zijn-migranten-welkom-in-vlaanderen-ja-als-ze-onze-cultuur-ove/?fbclid=IwAR2n-t4Gtd_AFKTUjMOqQg27x4E-5zxdLFNJ_f5mUCs9QXGAsfQ8eKod4YE
- Bogaerts, N., & Kosolovsky, J. (2021). *Achtergrond*. Opgehaald van www.sociaal.net.be: <https://sociaal.net/achtergrond/framing-baldwin-van-gorp/>
- Campenhout, C. (2015). Wanneer ben je een 'vluchteling'? De Standaard. Geraadpleegd op 5 juli 2022, van https://www.standaard.be/cnt/dmf20150902_01846428?&articlehash=Fp0BwBVxR39ZEdVSwzWKhnhM1Lyb0evPEhnwnxw4ayLflN1LWC2ahviXNaxLar2KwoJ6vWlvGKYY07z%2BtvuUCzV9OGIVE3z3GuAglGlyyY1qGz8ZHpLv2No%2F%2FckCBho532NTywj0XroouisAA6SWitU%2FqyLbQILLiFwpc80FUEbm53TSQegTQ4IC%2FF1wreNbfUij%2F98Txy5fxvPrZfAZHz%2BEkYgFtCt7z4kSi8LVzow2Bfi9q87cyuVfaikYXnB%2BAeVkwPBI0P0r7q77jC%2F5kZyTjodjFaeHs3wLdn5KbOoToK8Mz2wXsbYSbit1jkifNaexTZRLqWEK%2BFgb3g3Pg%3D%3D
- Heshmat, S. (2015). What Is Confirmation Bias? People are prone to believe what they want to believe. Opgehaald van www.psychologytoday.com: <https://www.psychologytoday.com/us/blog/science-choice/201504/what-is-confirmation-bias>
- Peach, C. (1968). *West Indian migration to Britain: a social geography*. London: Oxford University Press.
- Facts Forum News, Vol. 4, No. 7, August 1955. (1955, augustus). Opgehaald van www.digitalcollections.lib.uh.edu: <https://id.lib.uh.edu/ark:/84475/do1672b920g>
- Fagardo, B. & Zonderman, M. (Red.) (2020). *Seksualiteit, seksueel geweld en jongeren met een vluchtverhaal. Welke tools en pistes zijn er voor de toekomst?* Brussel: Platform Kinderen op de vlucht.
- Grenswijs. (sd). Seksueel grensoverschrijdend gedrag in de asielsector. Opgeroepen op juli 13, 2022, van www.grenswijs.be: https://www.grenswijs.be/seksueel-grensoverschrijdend-gedrag-de-asielsector#seksueel_grensoverschrijdend_gedrag_in_de_asielsector:_feiten_en_cij
- Fallon, K., Van Dijken, K., Deeb, B., & Sapoch, J. (2022). Griekse politie dwingt asielzoekers om lotgenoten terug naar Turkije te duwen. De Standaard. Geraadpleegd op 5 juli 2022, van https://www.standaard.be/cnt/dmf20220628_97716738?&articlehash=bC21mn5Xj3fUZ5hA2kJ9%2F6bdd2uVBY2pzazuM%2FRia9osdPqzSZAsq9eqSo76CWxWFFPz8qjIXF54oOXyMqAQw1zFvCws%2FTAac%2Fi5rguZSSO0Q9%2FyXklaR14rvfNOaqItnwPy1nNg%2FNsS%2BQHJOztd154rnKTve%2F080N0E2AICubgLc1XEltwRxh7xsdCsurbs6LpSMOFovPfvemr13HRZ84zVzZa%2FNTEJQacM2AUbwoF7Kw6j%2FgVvtOxdf4ROyzcc3tyx8fHt2pS4ILiARxYeXmB3R14sYYQ7fPI74suY47aAa%2BCjrn3n4xyoMv%2BjFoF9Ur7tPiZL9tZPh5LYacgO6jw%3D%3D
- Furnière, A. (2010). Asielzoekers slapen op straat in Brussel. Opgehaald van www.mo.be: <https://www.mo.be/artikel/asielzoekers-slapen-op-straat-brussel>
- Greef, J. D. (2022). VRT NWS. Opgehaald van www.vrt.be: <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2022/06/13/britse-rechtbank-beslist-dat-asielzoekers-vanuit-het-vk-naar-rwa/>
- Keygnaert, I. (2014). *Sexual violence and sexual health in refugees, asylum seekers and undocumented migrants in Europe and the European neighbourhood: determinants and desirable prevention*. Ghent University. Faculty of Medicine and Health Sciences, Ghent, Belgium.
- Kieft, T. (2020). nieuws - Strengere controle aan Franse grens tegen illegale immigratie en terrorisme. Opgeroepen op juni 25, 2022, van www.parool.nl: <https://www.parool.nl/wereld/strengere-controle-aan-franse-grens-tegen-illegale-immigratie-en-terrorisme~b5cb20f3/>
- Temmerman, M. (2018). VRT NWS. Opgehaald van www.vrt.be: <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2018/09/27/het-verhaal-van-de-indringer-en-het-slachtoffer/>
- UNHCR. (2020). Opgehaald van www.unhcr.org: <https://www.unhcr.org/be/nl/over-ons/cijfers-over-vluchtelingen>

Bijlagen

2.1 Bijlage 1

Verkennd interview met externe promotor, Rozemien Peeters te PIBO Tongeren.

1. Wordt er vaak lesgegeven over het thema asiel en migratie?

Binnen het vak NCZ is dit een thema dat (door mij) jaarlijks behandeld wordt in verschillende jaren, al dan niet aan de hand van de actualiteit. Afgelopen schooljaar is dit ook in andere vakken meer aan bod gekomen vanwege de Russische invasie in Oekraïne. Toch merk ik dat een deel van de leerkrachten vermijdt om het thema aan te snijden vanwege het soms racistische gedachtengoed dat aan een opmars bezig is binnen het secundair onderwijs. Ik vind dit net een extra reden om het wel te doen en zo misvattingen en misinformatie uit de wereld te helpen.

2. Voor welke graad vindt u dit onderwerp het meest aangewezen en waarom?

Ik denk dat dit onderwerp in elke graad aangewezen is om bij stil te staan. De aanpak van het thema qua invalshoek en de verschillende perspectieven kunnen wel in elk jaar of graad aangepast worden naar diepgang toe. Dit telt uiteraard ook op vlak van de studierichting (doorstroom, dubbele finaliteit of arbeidsmarkt).

De tweede graad is naar mijn mening wel het meest geschikt om de visie van de leerlingen te toetsen ten opzichte van het werkelijke proces van asiel en migratie, de wetmatigheden en de motieven die hierachter schuilgaan. Zo kan in de derde graad gefocust worden op het menselijk en ethisch aspect en kan op die manier extra diepgang geboden worden rond deze complexe materie.

3. Zijn, volgens u, leerlingen geïnteresseerd in het onderwerp?

In eerste instantie is het merendeel van de leerlingen in deze school niet geïnteresseerd in dit onderwerp. Zoals ik al eerder aanhaalde, is het meer rechtse gedachtengoed op deze school zeker aanwezig. Dit zorgt uiteraard voor een zekere afkeer ten opzichte van alles wat anders of niet Belgisch is en alle foutieve informatie wordt dan als reactie door de leerlingen gebruikt. Denk hierbij aan: "Ze komen alleen naar hier om op onze kap te leven.", "Ze moeten in hun eigen land blijven en daar werken." of "Ze hebben hier niets te zoeken en moeten allemaal teruggestuurd worden.". Alle propaganda hoor je hier de revue passeren.

Maar eens de les(sen) vorderen, wordt hun interesse gewekt en willen ze eigenlijk wel weten hoe alles in elkaar zit en geregeld wordt. Want volgens sommige leerlingen komen alle vluchtelingen in de wereld naar België. Er gaan altijd enkelingen zijn die zich compleet afsluiten voor een mening die anders is, maar dat maakt het les krijgen over dit onderwerp, ondanks het gebrek aan interesse, nog noodzakelijker.

4. Wordt er door leerlingen over dit onderwerp onderling gedebatteerd?

De leerlingen gaan niet snel debatteren over dit onderwerp omdat soms de hiërarchie of populariteit binnen de klasgroep een grote rol speelt bij het al dan niet uitkomen voor je eigen mening of visie. Dit is uiteraard een zeer spijtige zaak. Ik moet hier echter wel de noodzakelijke kanttekening bij maken dat deze gang van zaken meer voorkomend is in de richting die leidt naar de arbeidsmarkt.

In de richting dubbele finaliteit of doorstroom gaat de mening van een medeleerling wel meer bevestigd en in twijfel getrokken worden. Binnen deze groep van leerlingen kan je dan wel werken met een debat of een diepgaander gesprek rond morele kwesties. De onderlinge gesprekken hierrond komen dan ook vaak spontaan op gang tijdens de les en dan is het zaak om als leerkracht hierop in te pikken.

5. Wat is de algehele perceptie van de leerlingen over dit thema?

De algehele perceptie van de leerlingen over dit thema is (eerder) negatief te noemen. Enkele belangrijke elementen hierrond heb ik al eerder aangehaald. Denk hierbij aan de vooroordelen die hand in hand gaan met het rechts gedachtengoed: die mensen hebben hier niets te zoeken, mensen met een andere huidskleur zijn niet welkom, ze komen onze jobs afpakken, ze krijgen meteen een huis en geld en moeten niet werken.... Ik dacht hierbij altijd dat die visie enkel zo aanwezig was vanwege de achtergrond van een deel van de leerlingen hier op school, maar dit bleek niet het geval. De actualiteit besteedde enkele maanden geleden extra aandacht aan de opkomst en gevaren van dit soort gedachtengoed in de secundaire scholen in Vlaanderen. Het enige dat ik hierop kan zeggen is: "Hoe negatiever de perceptie wordt, hoe noodzakelijker de educatie wordt."

6. Zou u de jongeren in uw klassen sociaal geëngageerd noemen? Waarom wel/niet?

Ik zou de jongeren sociaal geëngageerd noemen zolang het in hun visie of toekomst past. Hier dient echter weer het onderscheid gemaakt te worden tussen de leerlingen die naar de arbeidsmarkt doorstromen en de andere leerlingen. Toch zullen de leerlingen zich grotendeels enkel binnen hun beroepsinteressesgebied engageren. De leerlingen die zich betrokken voelen bij de algemene maatschappelijke problemen van deze tijd zijn slechts een klein deel van het geheel.

Dit is naar mijn mening ook eigen aan de maatschappelijke ontwikkelingen van de laatste jaren. De focus komt steeds meer op het individu en het presteren te liggen, waardoor de interesse in de maatschappij en de ruimere wereld ook verkleind. De grootste verliezer binnen deze context is empathie en dat is spijtig genoeg ook steeds duidelijker merkbaar.

7. Hoe uit zich dit?

Steeds vaker hoor ik in mijn klassen de uitspraak: "Dat is wel erg hé mevrouw, daar niet van, maar mij persoonlijk doet dat niets.". Ik denk dat dit alleszeggend is....

8. Is een lessenreeks rond dit thema noodzakelijk volgens u, waarom?

Zoals ik al eerder heb aangehaald is een lessenreeks rond dit thema zeer noodzakelijk. Er zijn veel misvattingen die de wereld moeten uitgeholpen worden en educatie is daar de meest geschikte tegenhanger voor. Het is ook essentieel om tegengewicht en andere perspectieven aan te bieden wanneer het over zo een belangrijk, maatschappelijk, actueel en ethisch thema gaat. Zo kan de mening van de leerlingen ook opgebouwd en onderbouwd worden vanuit deze verschillende perspectieven, (juridische) feiten, ethische dilemma's, correcte informatie en empathisch vermogen.

2.2 Bijlage 2

Antwoorden enquête: “Hoe kijk jij naar vluchtelingen?”

In deze bijlage kunnen de resultaten (individuele antwoorden en grafieken) geraadpleegd worden, van de 40 respondenten die de enquête invulden.

Vragen Antwoorden **40** Instellingen

Wat zijn vluchtelingen volgens jou?

40 antwoorden

- Mensen die vluchten
- Mensen die vluchten van oorlog
- Mensen uit het buitenland die moeten vluchten uit hun land
- Mensen van andere landen die gevlucht zijn uit hun land
- Mensen uit het buitenland die het vaak moeilijk hebben
- mensen die het moeilijk hebben in hun land (oorlog...) en dus naar andere landen gaan vluchten
- Mensen die uit hun land vluchten
- Mensen die van hun eigen land weggaan door de slechte omstandigheden erin. enzo...
- Mensen die naar een ander land gaan omdat er oorlog is in hun land

Vragen Antwoorden **40** Instellingen

Wat zijn vluchtelingen volgens jou?

40 antwoorden

- Negerd
- Mensen die gevlucht zijn
- Rare mensen
- Mensen die vluchten voor oorlog
- Mensen uit armoede die vluchten voor oorlog
- Gewoon mensen die vluchten
- Mensen die van een ander land naar een land vluchten omdat het daar beter is
- Mensen uit oorlogs gebied
- Profiteurs

Wat zijn vluchtelingen volgens jou?

40 antwoorden

- Mensen die uit hun land vluchten omdat het gevaarlijk of zo is in hun land
- Mensen die voor hun land vluchten
- Iemand dat van een ander land naar ons land vlucht vanwege oorlog of andere omstandigheden waar door het in hun land niet veilig is
- Mensen uit een land die gevlucht zijn uit hun eigen land voor hun eigen veiligheid door bepaalde omstandigheden (oorlog, hongersnood...)
- Iemand die vlucht van zijn land
- Mensen die weg zijn gevlucht uit hun land
- mensen die vluchten van een slechte situatie
- mensen die vluchten

Wat zijn vluchtelingen volgens jou?

40 antwoorden

- mensen die geen goede leefomstandigheden / oorlog in hun eigen land hebben en asiel aanvragen in andere landen
- Mensen die van een ander land naar een ander land vluchten voor daar te kunnen gaan wonen
- mensen van een ander land
- Mensen die vluchten voor de oorlog
- Mensen die vluchten uit hun land door oorlog, problemen met de regering,... hun land uit gezet..
- mensen die vluchten van uit hun land. omdat daar meestal oorlog is.
- Mensen die van een ander land de grens over gaan in een ander land voor daar hopelijk werk te kunnen vinden omdat ze gevlucht zijn uit hun land
- Mensen die uit hun eigen land naar ons land komen

- mensen die uit hun land weg woude door de gevaren in hun land
- Die uit een ander land komen en in ons land verblijven
- Mensen die vluchten voor oorlog
- Mensen die vluchten van hun land

Wat zijn migranten volgens jou?
40 antwoorden

- Geen idee
- Het zelfde
- Hetzelfde als vluchtelingen
- Mensen van een ander land Turken, Marokkanen, ...
- mensen die verhuizen van plek naar plek binnen of buiten landsgrenzen
- Mensen die hier komen wonen uit het buitenland omdat het hier beter is (of andere reden)
- Mensen van het buitenland die in ons eigen land komen wonen.
- Iemand die in ander land blijven
- Negers

Wat zijn migranten volgens jou?
40 antwoorden

- Mensen die een land verlaten
- Rare mensen
- Die van ergens anders komen
- Mensen die vluchten voor oorlog
- Mensen die naar een ander land gaan
- Mensen die naar naar een ander land verhuizen
- Mensen die naar een ander land verhuizen
- Mensen die vluchten
- Gelukszoekers

Wat zijn migranten volgens jou?
40 antwoorden

- Buitenlanders of vluchtelingen die e uit hun land Gana omdat er niet genoeg werk ofzo is in hun land of vanwege de economie
- Mensen van het buitenland die naar een ander land komen
- Ik weet het niet maar ik heb er wel al van gehoord
- Mensen die ook hun land verlaten maar met een eigen vrijwilligheid. (Werk, opleiding...)
- Mensen die hun thuisland verlaten
- Kunnen vluchtelingen zijn kunnen mensen zijn die niks kregen in hun land en naar een ander land zijn gegaan
- het verhuizen in het binnen of buiten land. voor bijvoorbeeld een job, studie,...
- mensen die vluchten

Wat zijn migranten volgens jou?

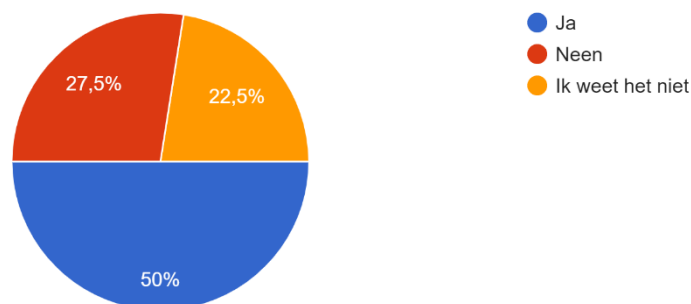
40 antwoorden

- iemand die verhuist naar een ander land om er te werken / wonen
- Is verplaatsing van een groep of stammen mensen van ene plaats naar de andere plaats gaan
- het zelfde
- Mensen of groepen die zich verplaatsen
- Mensen die ook uit hun land vluchten door omstandigheden
- mensen die voor werk of weet ik veel wat naar een ander land gaan omdat dat dichterbij is.
- groepen mensen die in een andere land gaan wonen omdat het daar beter is beter werk meer kunnen verdienen enzo voort
- Idk
- mensen die uit een ander land komt maar hier komt wonen

- Die uit een ander land komen
- Vluchtelingen
- Mensen die van een ander land naar de uwe migreren
- Ik weet het niet
- Mensen die immigreren van een land naar een ander land dus ze gaan daar wonen

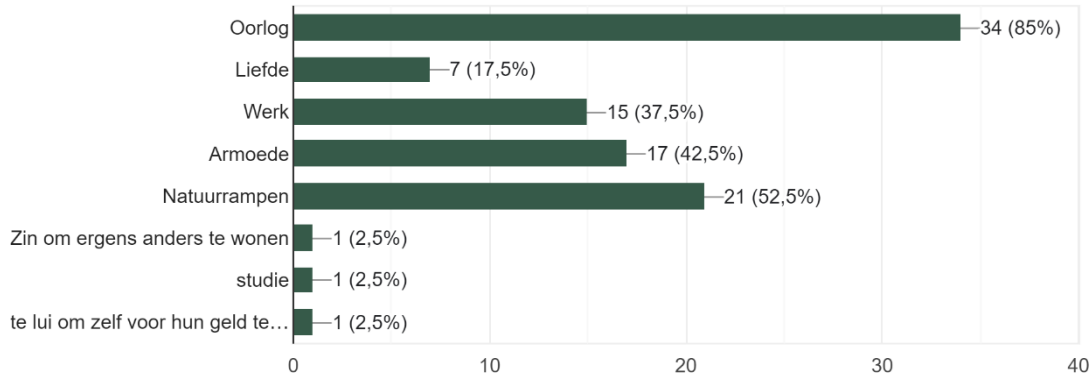
Is er een verschil tussen vluchtelingen en migranten volgens jou?

40 antwoorden

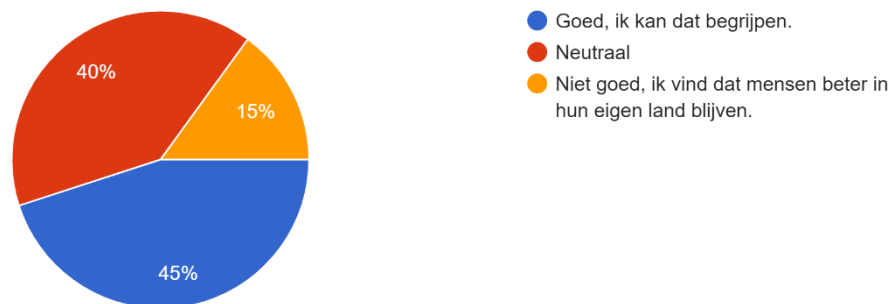
Wat zijn volgens jou de belangrijkste redenen om je land te verlaten? Er zijn meerdere antwoorden mogelijk.

40 antwoorden

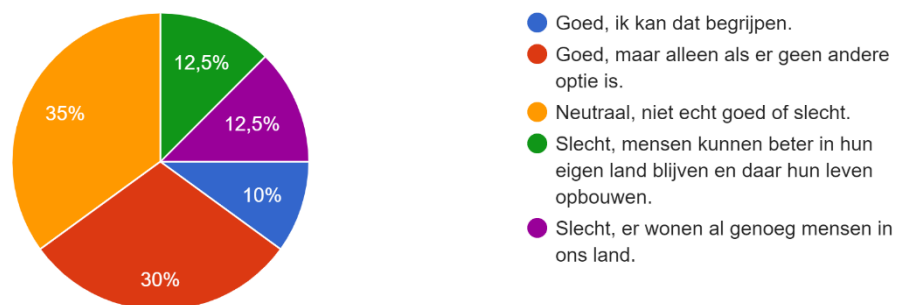
Wat vind jij ervan dat mensen ergens anders een beter leven zoeken?

40 antwoorden

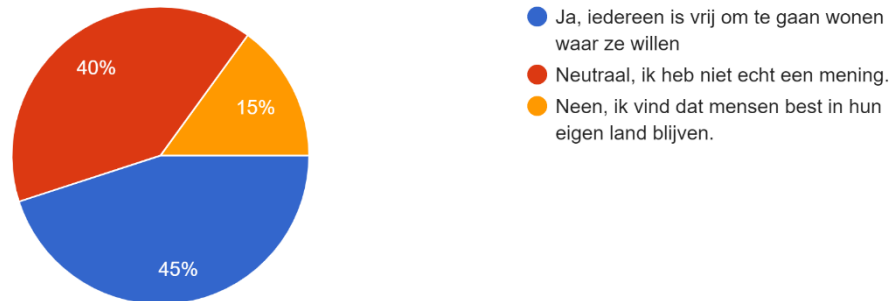
Wat vind jij ervan dat mensen in ons land willen wonen?

40 antwoorden

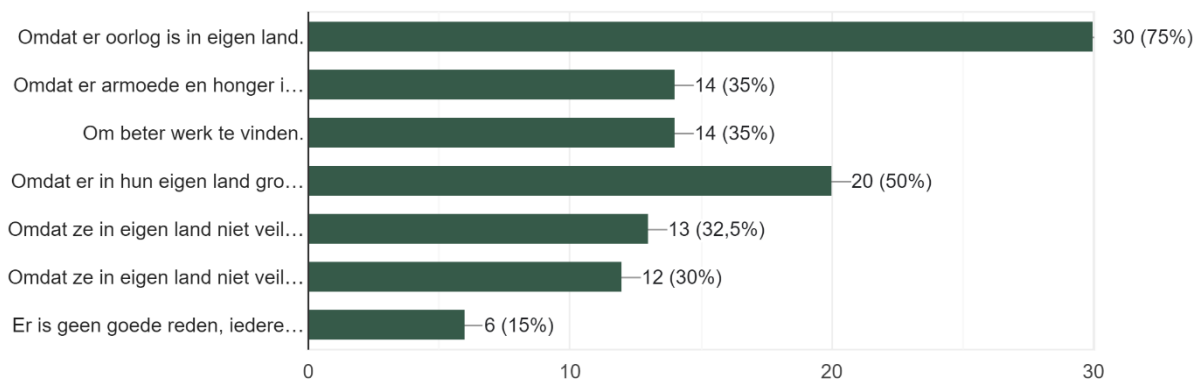
Vind jij dat iedereen mag kiezen in welk land ze willen wonen?

40 antwoorden

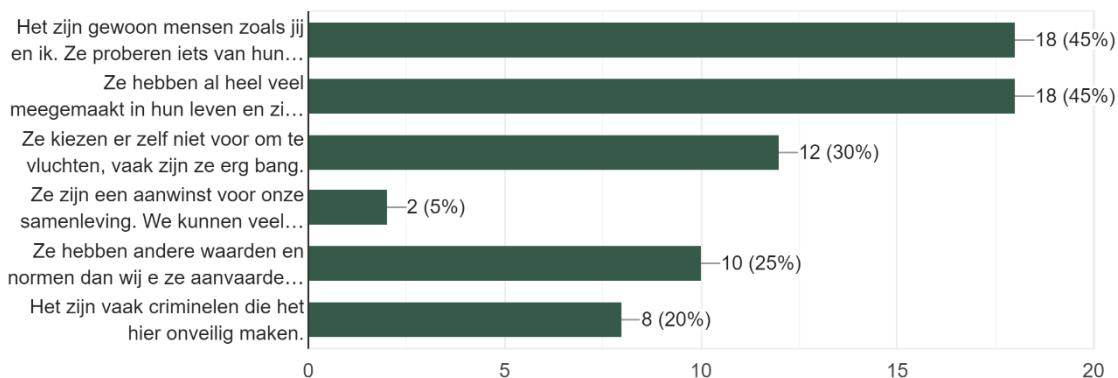
Wat is een goede reden om iemand in ons land te laten blijven? Er zijn meerdere antwoorden mogelijk.

40 antwoorden

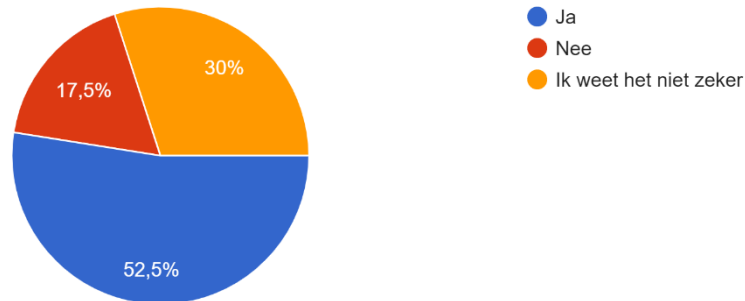
Hoe denk jij over vluchtelingen en/of migranten? Er zijn meerdere antwoorden mogelijk.

40 antwoorden

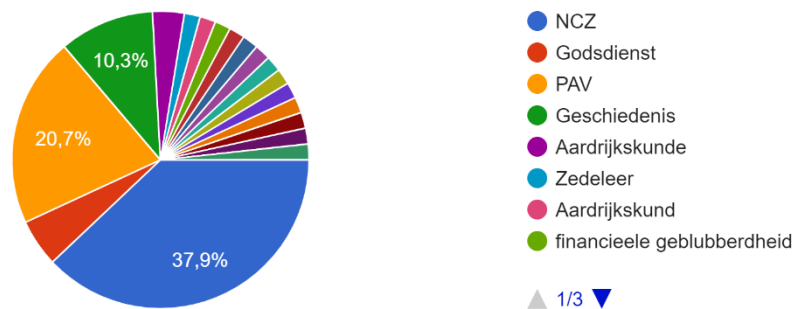
Komt dit onderwerp (vluchtelingen en/of migranten) op school soms ter sprake?

40 antwoorden

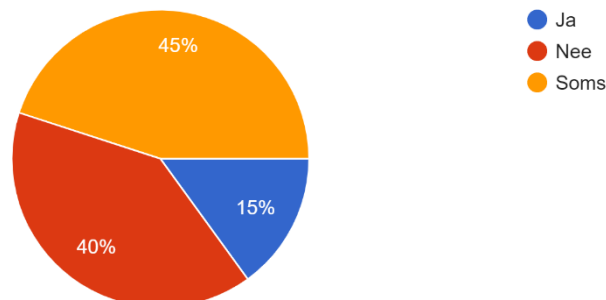
Tijdens welke lessen wordt er soms gesproken over dit onderwerp? Er zijn meerdere antwoorden mogelijk.

40 antwoorden

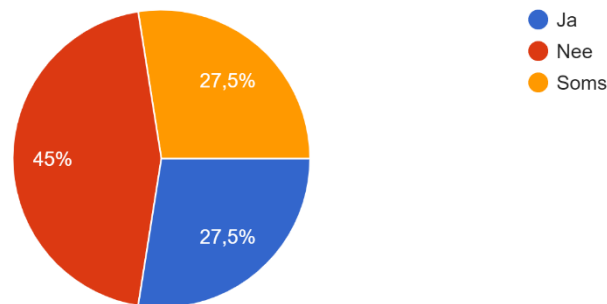
Vind jij de mening van je medeleerlingen hierover belangrijk?

40 antwoorden

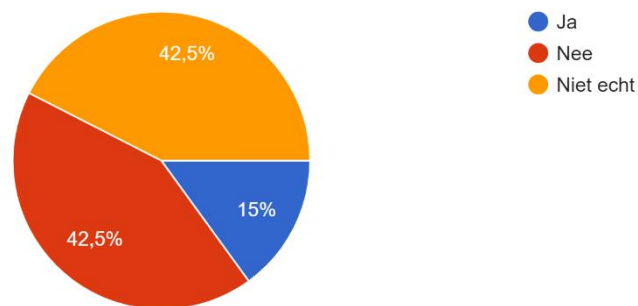
Vind jij de mening van je leerkracht hierover belangrijk?

40 antwoorden

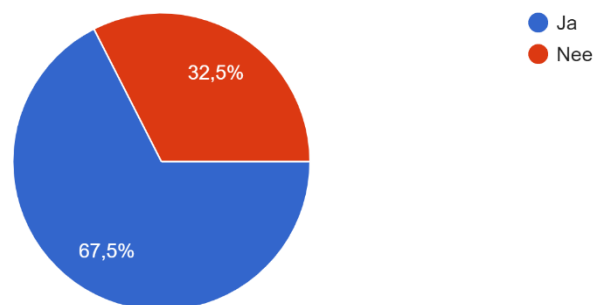
Vind je het belangrijk dat je over deze onderwerpen les krijgt?

40 antwoorden

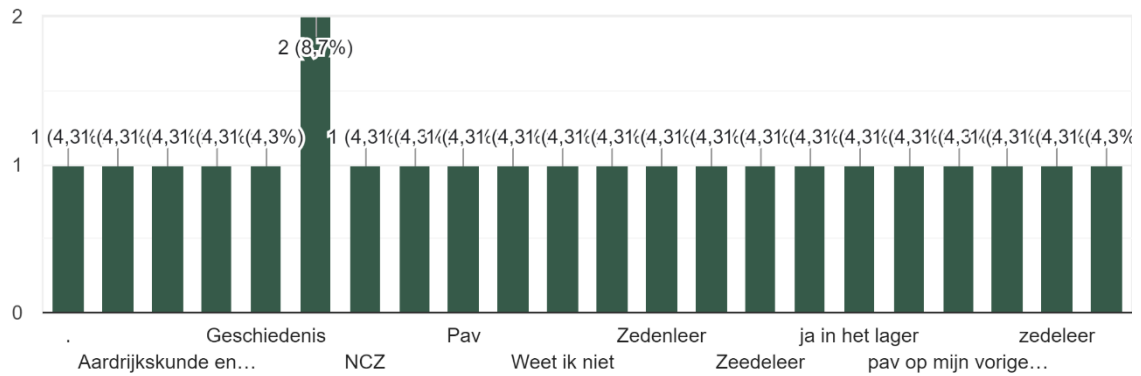
Heb je zelf al ooit les gehad over dit onderwerp?

40 antwoorden

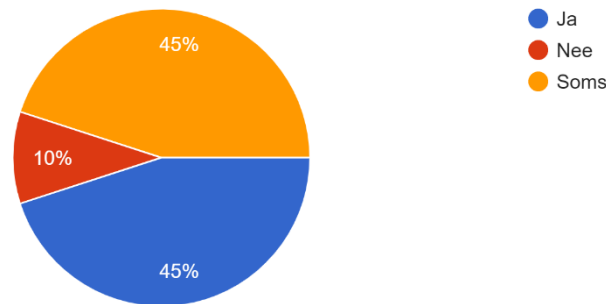
Indien ja, tijdens welke les?

23 antwoorden

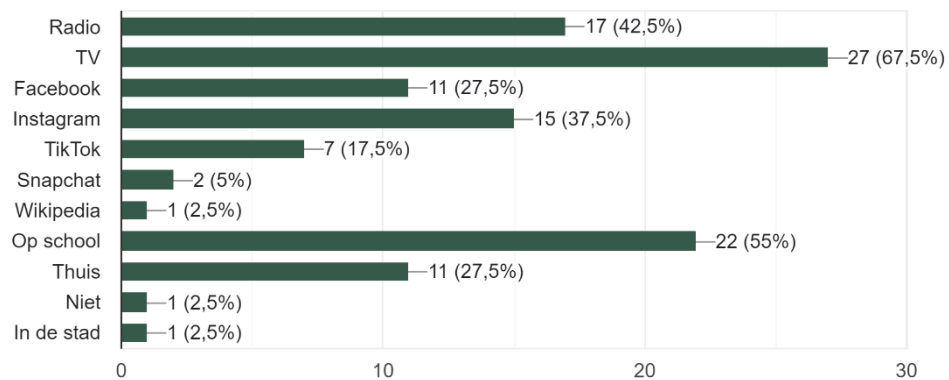
Hoor of zie je vaak nieuws over vluchtelingen?

40 antwoorden

Op welke manier kom jij in aanraking met nieuws over vluchtelingen en/of migranten? Er zijn meerdere antwoorden mogelijk.

40 antwoorden

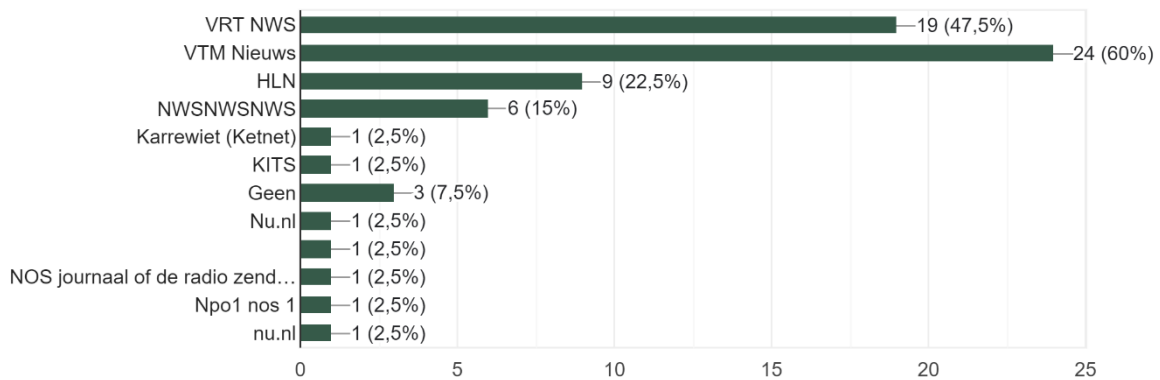
Hoe vind jij dat er in de media gepraat wordt over vluchtelingen en/of migranten?

40 antwoorden

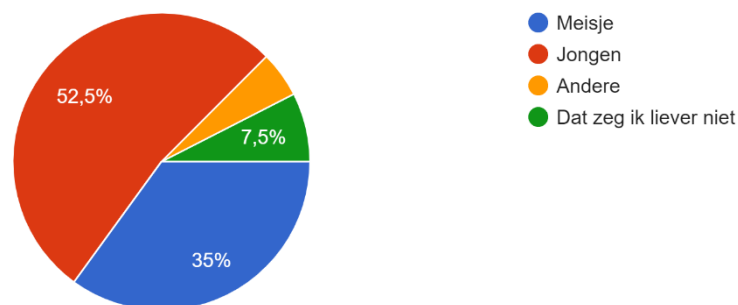
Welke nieuwskanalen gebruik jij soms zelf? Er zijn meerdere antwoorden mogelijk.

40 antwoorden

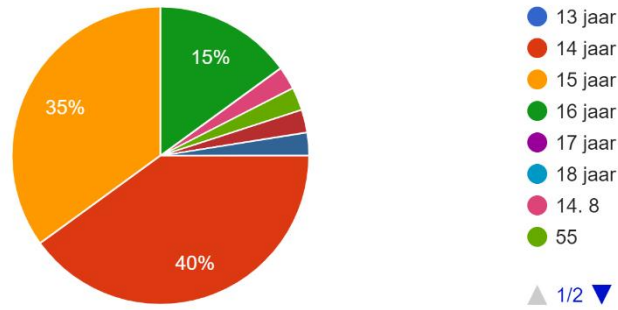

Ik ben een

40 antwoorden

Mijn leeftijd:
40 antwoorden

2.3 Bijlage 3

Antwoorden evaluatie enquête: “Hoe kijk jij naar vluchtelingen?”

In deze bijlage kunnen de resultaten (individuele antwoorden en grafieken) geraadpleegd worden, van de 24 respondenten die de evaluatie-enquête invulden.

The screenshot shows a survey results interface with the following elements:

- Navigation tabs: Vragen, Antwoorden (24), Instellingen
- Section title: 24 antwoorden
- Toggle: Accepteert antwoorden (checked)
- View options: Overzicht (selected), Vraag, Individueel
- Section: Instructies
- Question: Wat zijn vluchtelingen volgens jou?
- Response count: 24 antwoorden
- List of responses:
 - Mensen die vluchten (met in principe geen keus)
 - Iemand die niet vrijwillig zijn land heeft verlaten
 - Mensen die uit hun land vluchten
 - mensen die uit hun land moeten
 - Mensen die gevlucht zijn uit hun land
 - Die uit hun land moet omdat het daar niet veilig is.
 - mensen die vluchten van hun eigen land door een bepaald probleem vb:oorlog
 - Mensen die voor hun leven/welzijn vluchten
 - Mensen die uit hun land moeten => bv oorlog, wereldramp, enz..

Wat zijn vluchtelingen volgens jou?

24 antwoorden

Mensen die vluchten door oorlog of andere oorzaken

Rare mensen

Die vluchten voor oorlog

Mensen die vluchten

Mensen die vluchten omdat ze geen andere keuzen hebben

Mensen die door omstandigheden uit hun land moeten wegvluchten

Mensen die onvrijwillig vertrekken uit hun land

Ik vindt niks dat mensen die hier of wel komen werken of wel op onze belastingen leven en de boel hier komen begaaien en profiteren

Mensen die uit een ander land vluchten bv voor oorlog

Mensen die het niet kiezen voor te vluchten/ thuisland verlaten

Bu

Mensen die vluchten voor oorlog

Mensen die moeten vluchten uit hun eigen land

mensen die er ni voor kiezen om het land te verlaten

Een mens die vlucht van zen eigen land door oorlog of weet ik veel wat

Wat zijn migranten volgens jou?

24 antwoorden

Mensen die naar een lander land gaan , omdat ze dat willen

Iemand die vrijwillig het land verlaat voor onder ander werk, school... voor een bepaalde periode

Mensen die naar een land gaan om v.b. te leren

mensen die uit hun land willen maar niet moeten

Migranten gaan uit hun land maar nie vanwege een levensgevaarlijke omstandigheden

Mensen die vrijwillig naar een andere land gaan.

mensen die hun land verlaten voor werk

Mensen die kiezen om te verhuizen naar een ander land

Mensen die vrijwillig uit het land gaan
=> voor liefde. studie. enz..

Mensen die vluchten uit eigen wil

Ook rare mensen

Die naar een ander land verhuizen

Mensen die migreren

Mensen die naar een ander land willen gaan

Mensen die vertrekken uit hun land voor werk, vakantie,... maar niet door omstandigheden

Mensen die naar Europa verhuizen om te werken of een beter leven te krijgen

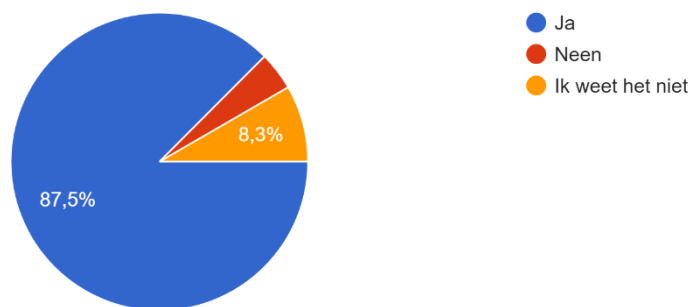
Zolang ze naar hier komen om te werken is het goed en zolang ze zich gedragen

Die vrijwillig uit hun land gaan

- Mensen die dat kiezen
- Bu
- Mense die er om kieze om weg te gaan uit hun land
- Mensen die kiezen om uit hun eigen mand te gaan
- die kiezen der wel voo
- Mensen die er voor kiezen uit land gaan

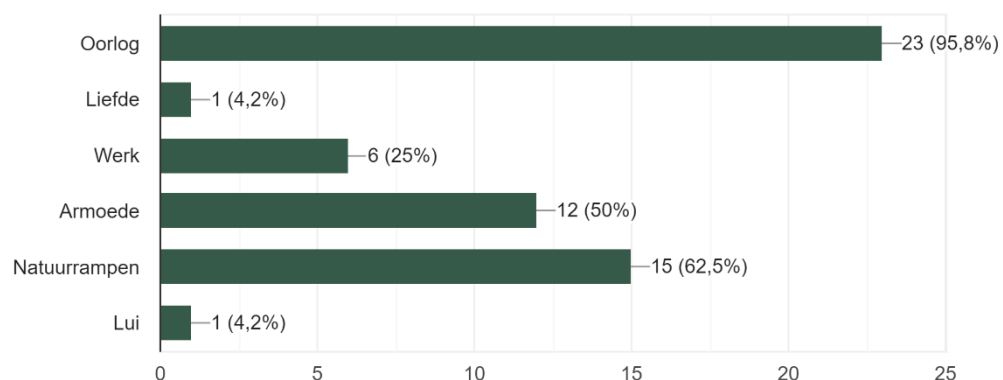
Is er volgens jou een verschil tussen vluchtelingen en migranten?

24 antwoorden

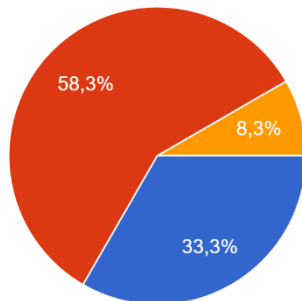
Wat zijn volgens jou de belangrijkste redenen om je land te verlaten? Er zijn meerdere antwoorden mogelijk.

24 antwoorden

Wat vind jij ervan dat mensen ergens anders een beter leven zoeken?

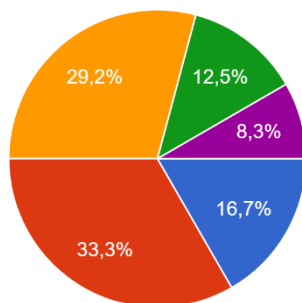
24 antwoorden

- Goed, ik kan dat begrijpen.
- Neutraal
- Niet goed, ik vind dat mensen beter in hun eigen land blijven.

Wat vind jij ervan dat mensen in ons land willen wonen?

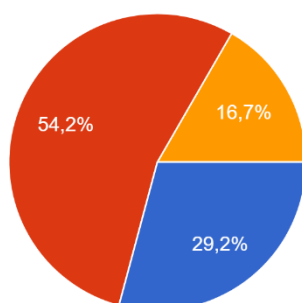
24 antwoorden

- Goed, ik kan dat begrijpen.
- Goed, maar alleen als er geen andere optie is.
- Neutraal, niet echt goed of slecht.
- Slecht, mensen kunnen beter in hun eigen land blijven en daar hun leven opbouwen.
- Slecht, er wonen al genoeg mensen in ons land.

Vind jij dat iedereen mag kiezen in welk land ze willen wonen?

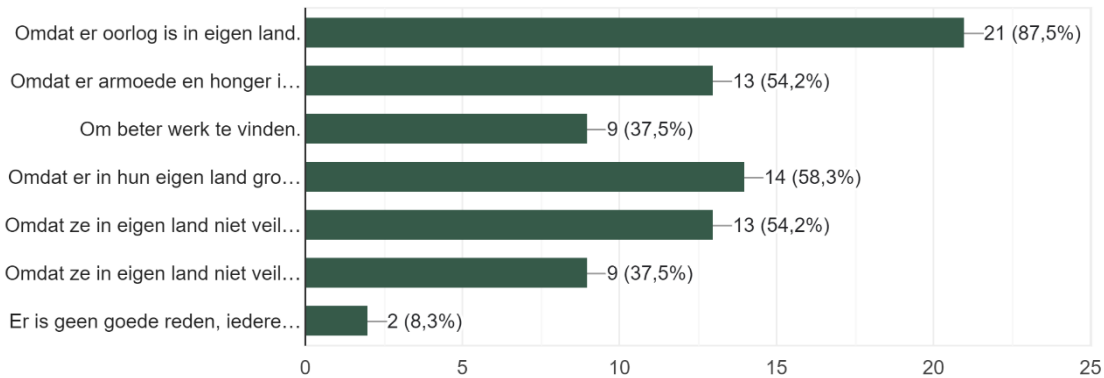
24 antwoorden

- Ja, iedereen is vrij om te gaan wonen waar ze willen
- Neutraal, ik heb niet echt een mening.
- Neen, ik vind dat mensen best in hun eigen land blijven.

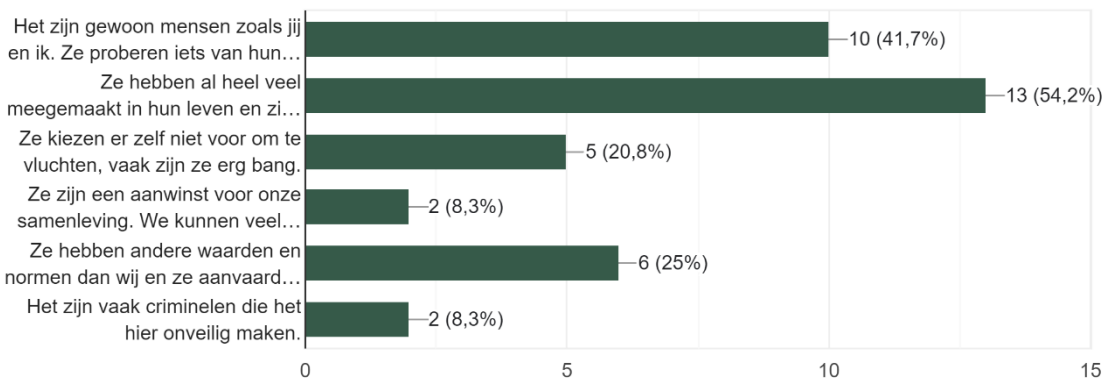
Wat vind jij een goede reden om iemand in ons land te laten blijven? Er zijn meerdere antwoorden mogelijk.

24 antwoorden

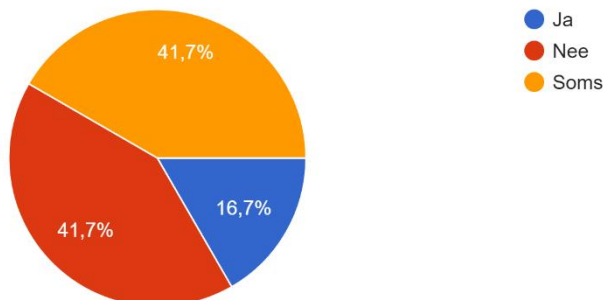
Hoe denk jij over vluchtelingen en/of migranten? Er zijn meerdere antwoorden mogelijk.

24 antwoorden

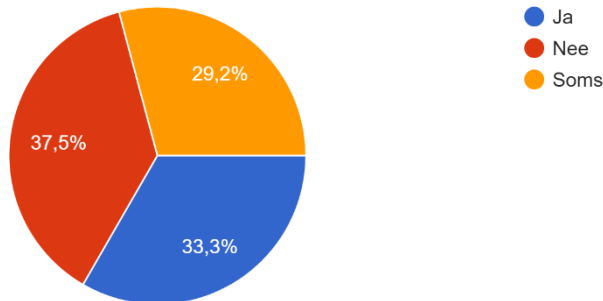
Vind jij de mening van je medeleerlingen hierover belangrijk?

24 antwoorden

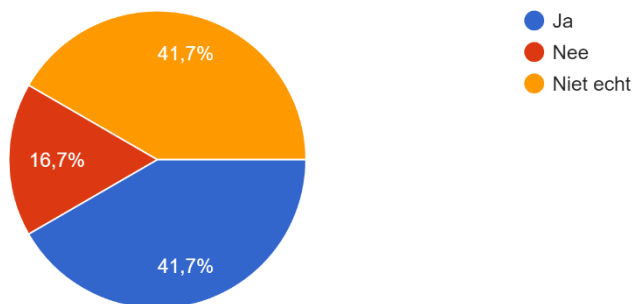
Vind jij de mening van je leerkracht hierover belangrijk?

24 antwoorden

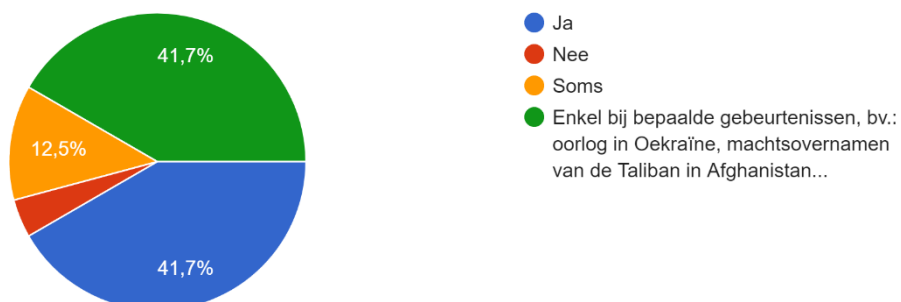
Vind je het belangrijk dat je over deze onderwerpen les krijgt?

24 antwoorden

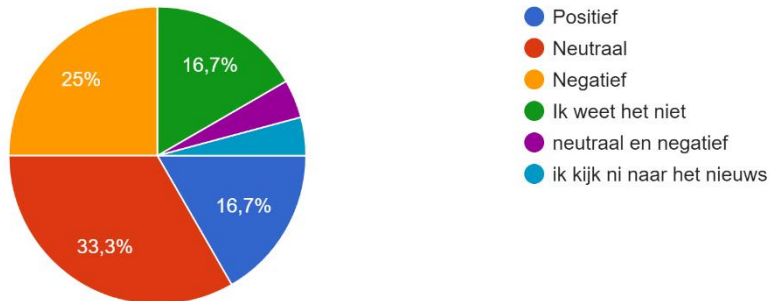
Komt volgens jou het onderwerp vluchtelingen en/of migranten vaak aan bod in het nieuws?

24 antwoorden

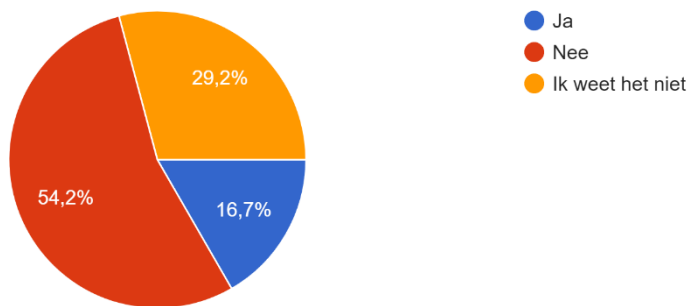
Hoe vind jij dat er in de media gepraat wordt over vluchtelingen en/of migranten?

24 antwoorden

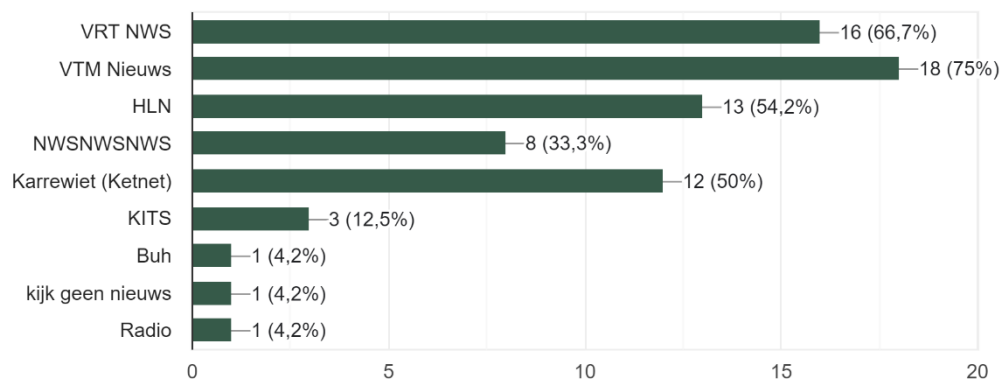
Hoor of zie je meer nieuws over vluchtelingen en/of migranten na deze lessenreeks?

24 antwoorden

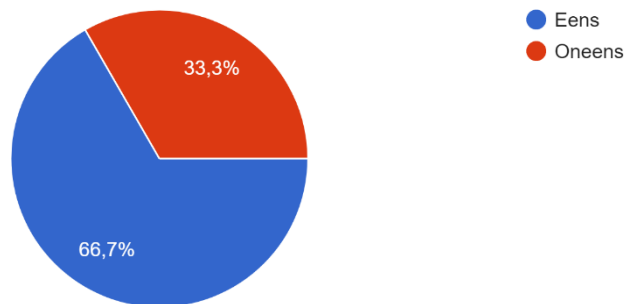
Op welke nieuwskanalen? Meerdere opties zijn mogelijk?

24 antwoorden

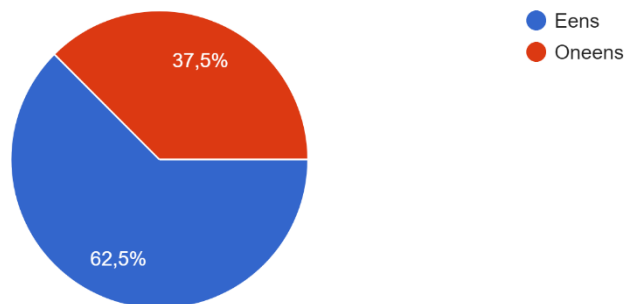
Na deze lessen weet ik meer over vluchtelingen en/of migranten?

24 antwoorden

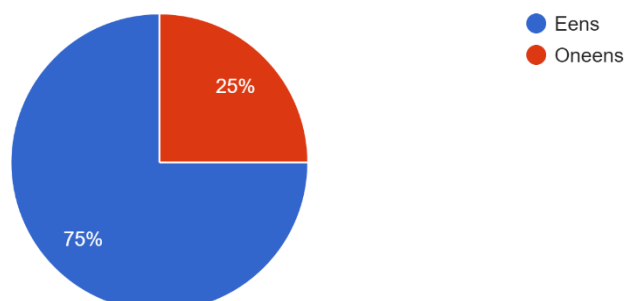
Na deze lessen heb ik het gevoel dat ik weet hoe vluchtelingen een asielprocedure moeten aanvragen

24 antwoorden

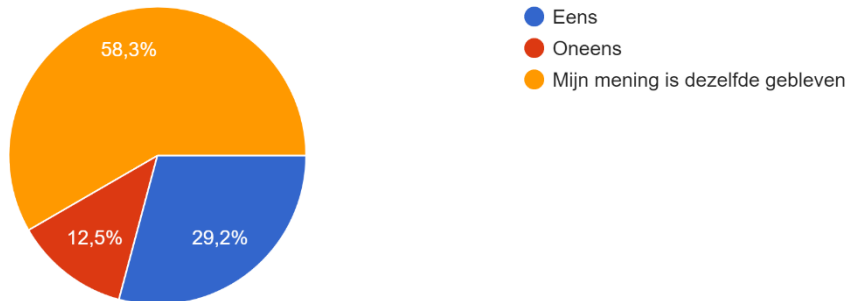
Na deze lessen heb ik een beter idee gekregen over waarom vluchtelingen en/of migranten hun eigen land verlaten.

24 antwoorden

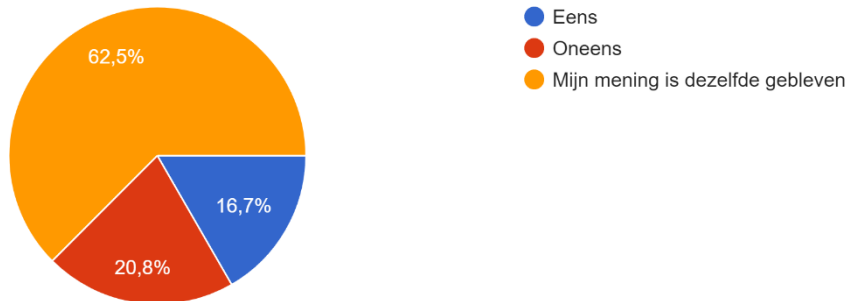
Na deze lessen is mijn mening over vluchtelingen en/of migranten positief veranderd.

24 antwoorden

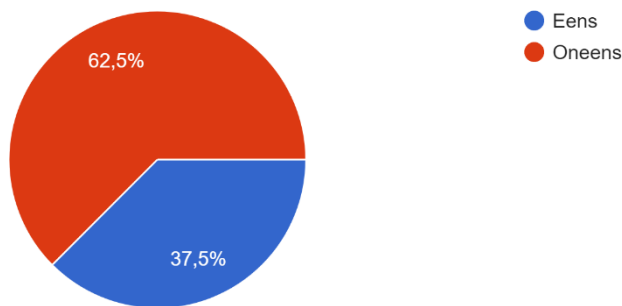
Na deze lessen is mijn mening over vluchtelingen en/of migranten negatief veranderd.

24 antwoorden

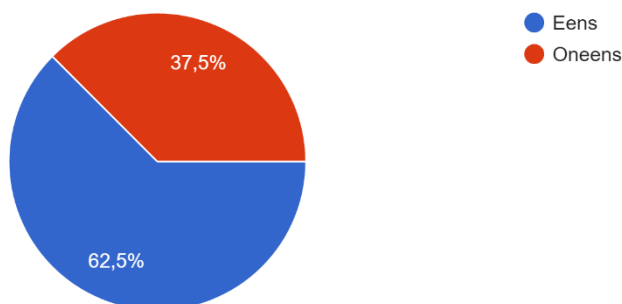
Na deze lessen sta ik meer open om kennis te maken met vluchtelingen.

24 antwoorden

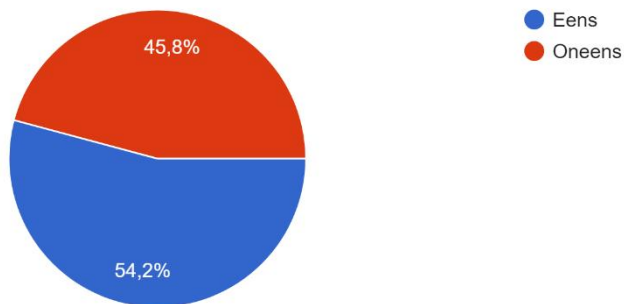
Na deze lessen ben ik bereid om minder snel te oordelen over vluchtelingen en/of migranten.

24 antwoorden

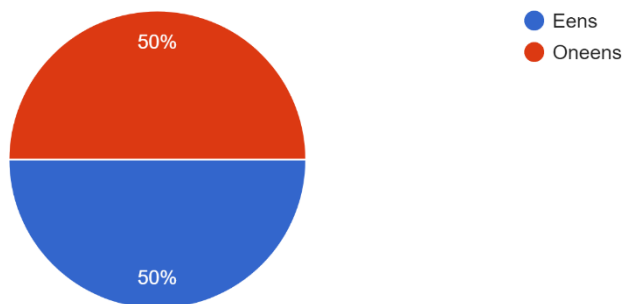
Ik vond deze lessen waardevol.

24 antwoorden

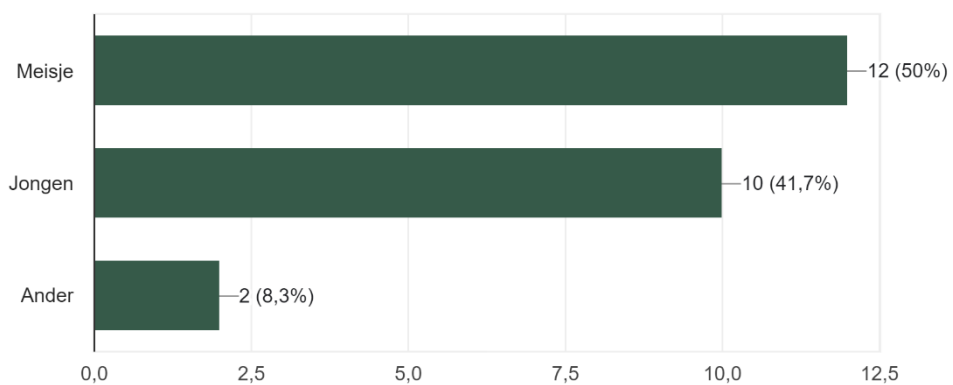
Ik vind dat elke klas deze lessen zou moeten krijgen.

24 antwoorden

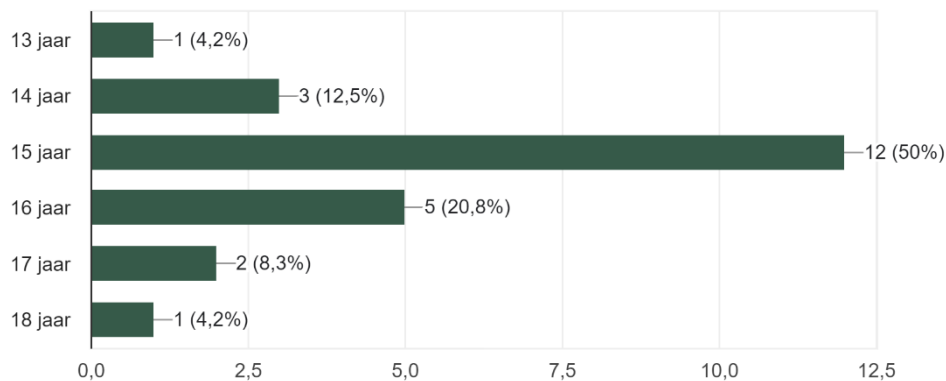
Ik ben een

24 antwoorden

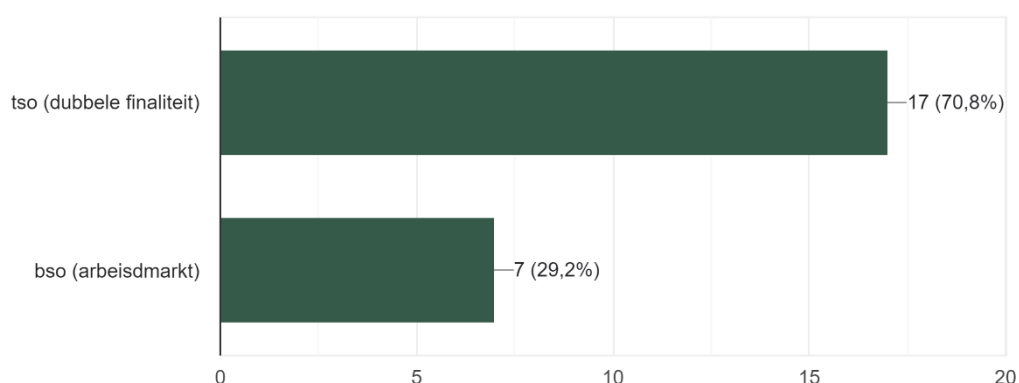
Mijn leeftijd:

24 antwoorden

Ik zit in:

24 antwoorden

2.4 Bijlage 4
Interview met Niet Begeleide Buitenlandse Minderjarigen in de leer-en leefgroep Saudade, onderdeel van VZW De Oever te Lummen op 18/07/2022.

W.³¹, 16 jaar

- **Uit welk land kom je?**
Afghanistan
- **Heb je bewust voor België gekozen, indien ja, waarom?**
Neen, is samenloop van omstandigheden.

³¹ De namen van de jongeren en de begeleiders werden wegens privacyredenen verborgen gehouden.

- **Wat was je eerste indruk?**
Wel goed.
- **Wat vind je nu van België?**
Goed, om verder te leven en om een toekomst op te bouwen.
- **Wat vind je het leukst aan België?**
Vriendelijke mensen.
- **Wat vind je het minst leuk aan België?**
^{β2}
- **Waar heb je het moeilijk mee in België?**
/
- **Waar zou je nog graag extra hulp bij krijgen?**
De regels [regelgeving en wetten]. Is niet gemakkelijk om alles zelf uit te zoeken. "In België doet niemand iets gratis."
- **Wat kunnen Belgen doen zodat jij je hier thuis voelt?**
Mij helpen.
- **Krijg je soms te maken met vooroordelen, discriminatie of racisme?**
Ja.
- **Op welke manier?**
Op het interimkantoor. Ik was er naartoe gegaan omdat ik een vakantiejob wou. Maar toen ik er kwam zeiden ze dat ze geen vakantiejob hadden en dat ze mij niet konden helpen. Dat ik online moest kijken of naar een ander kantoor gaan. Ik werd echt afgewimpeld. Ook vieze blikken.
- **Wat vind je daar zelf van?**
Niet goed, niemand vindt dat goed denk ik. Als jij naar een ander land zou gaan en mensen behandelen je op die manier dan zou je dat ook niet goed vinden.
- **Heb je nog een boodschap voor jongeren van de tweede graad die niet weten wat het is om een vluchteling te zijn?**
/
- **Heb je nog een boodschap voor de wereld?**
/
- **Waar droom jij van/ wat is je grootste droom voor jezelf?**
Ik wil een goed leven en kickboks Kampioen worden.

W. praat honderduit over zijn leven in Afghanistan, vooral over de taliban die hij talib noemt. Hij herhaalt meermaals dat de mensen in Afghanistan ze niet willen maar niets te zeggen hebben. De talib komen uit kleine dorpen en zijn meestal ongeletterd, een deel van hen komt zelfs niet uit

³² Vragen met / kwamen niet aan bod of werden niet beantwoord.

Afghanistan. Volgens hem is een van de kopstukken van de taliban ongeletterd en er ook fier op, hij is even naar school gegaan maar vond het niet leuk. En zo iemand heeft nu de macht zucht hij. W. is gedreven om te leren, hij leest heel veel en zijn Nederlands is zo goed als foutloos. Hij bokst graag en traint 4 x per week.

Hij vertelt ook over zijn reis naar Europa, eerst woonde hij in Iran, met zijn hele familie en werkte hij in een naaifabriek. Uiteindelijk mochten ze daar niet blijven en werden ze teruggestuurd naar Afghanistan. Hij vertelt over hoe hij zijn ouders en broer en zus kwijtraakte in Iran en nadacht om terug naar Afghanistan te gaan maar niet meer durfde. Over hoe hij in Turkije 6 maanden lang elke dag gewerkt heeft aan een hongerloon en geld gespaard heeft om naar Europa te komen. Op eigen houtje probeert hij de oversteek te maken, niet met hulp van mensensmokkelaars. Via een lange weg waarin hij veel heeft meegemaakt, te veel om er nog over te spreken is hij uiteindelijk in België geraakt. Het is nog niet zeker of hij zal mogen blijven. W. kan niet terug naar Afghanistan en zijn ouders en familie kunnen daar niet weg en willen ook niet meer proberen om Afghanistan te verlaten.

Z., 20 jaar

- **Uit welk land kom je?**

Guinée

- **Heb je bewust voor België gekozen, indien ja, waarom?**

Ja, mijn mama woonde al in België en heeft me laten overkomen toe ik 13 was.

- **Wat was je eerste indruk?**

Niet echt eerste indruk.

- **Wat vind je nu van België?**

Geen idee.

- **Wat vind je het leukst aan België?**

/

- **Wat vind je het minst leuk aan België?**

/

- **Waar heb je het moeilijk mee in België?**

/

- **Waar zou je nog graag extra hulp bij krijgen?**

Niets

- **Wat kunnen Belgen doen zodat jij je hier thuis voelt?**

/

- **Krijg je soms te maken met vooroordelen, discriminatie of racisme?**

Ja.

- **Op welke manier?**

Op school werd ik vaak gepest. Ik had ook een leerkracht die racistisch was, die zei dingen zoals "Ga terug naar uw eigen land" Daarom ben ik uiteindelijk van school afgegaan.

- **Wat vind je daar zelf van?**

Niks, ik let daar nu niet meer op.

- **Heb je nog een boodschap voor jongeren van de tweede graad die niet weten wat het is om een vluchteling te zijn?**
/
- **Heb je nog een boodschap voor de wereld?**
/
- **Waar droom jij van/ wat is je grootste droom voor jezelf?**
Ik kijk niet te ver in de toekomst, misschien wel voetballer worden maar dat gaat moeilijk, ik heb lang een blessure gehad. Nu ben ik op zoek naar werk. Ik wil graag als tuinier werken. In Guinée deed ik dat ook al en met mijn opa hier doe ik dat ook.

Het verhaal van Z. is complex. Eerst wilde hij niet met mij praten, omdat hij geen 'vluchteling' is. Dat klopt ook, over de motieven van zijn mama om naar België te komen liet hij niets los dus daar heb ik geen zicht op. Wel vertelt hij dat zijn mama in België nog kinderen heeft gekregen en dat zijn biologische vader in Londen woont. Hij heeft een gecompliceerde relatie met zijn moeder, zelf omschrijft het als volgt: "We kunnen niet met elkaar leven maar ook niet zonder elkaar." Z. zijn leven is een aaneenschakeling van willekeurigheden waarover hij als kind niet veel te zeggen had. Hij is gesloten en achteraf gezien denk ik dat zijn aanvankelijke weigering om met mij te praten vooral lag aan het feit dat ik een leerkracht ben en dat zo ook uitgelegd heb aan de groep. Z. heeft niet veel vertrouwen in het schoolsysteem. Verder laat hij ook nog weten dat hij geen band meer voelt met zijn geboorteland, hij is zo goed als alles vergeten van daar, kan de taal niet meer, kent er niemand meer en heeft er ook geen vrienden. Hij heeft geen reden om terug te keren.

2.5 Bijlage 5

Interview met Niet Begeleide Buitenlandse Minderjarigen in de leer- en leefgroep Fonto Nova, onderdeel van VZW De Oever te Lummen op 04/08/2022.

I., 18 jaar

- **Uit welk land kom je?**
Afghanistan
- **Heb je bewust voor België gekozen, indien ja, waarom?**
Neen, ik was in Frankrijk en daar heeft iemand me gezegd dat ik naar België moest gaan omdat ik nog minderjarig was. Daar zou ik goed geholpen worden.
- **Wat was je eerste indruk?**
Mijn mama was net gestorven dus ik was heel verdrietig en was eigenlijk met niets rondom mij bezig.
- **Wat vind je nu van België?**
Alles is goed, alleen de asielprocedure niet. Die duurt veel te lang en mensen geloven mij niet.
- **Wat vind je het leukst aan België?**
De mensen en ik krijg veel hulp hier in Fonto Nova.
- **Wat vind je het minst leuk aan België?**
/
- **Waar heb je het moeilijk mee in België?**
Gezinshereniging. Ik heb nog een broertje van 3 jaar die ik graag bij mij zou hebben maar dat is niet gemakkelijk. Mijn broers worden nu opgevangen door familie van mij maar dat zorgt voor spanningen binnen de familie.
- **Waar zou je nog graag extra hulp bij krijgen?**
De begeleiders hier helpen mij veel, ze helpen mij ook om de taal te leren en ze luisteren naar mij.
- **Wat kunnen Belgen doen zodat jij je hier thuis voelt?**
Erkenning en een paspoort.
- **Krijg je soms te maken met vooroordelen, discriminatie of racisme?**
Ja.
- **Op welke manier?**
Op mijn vakantiebaan bij de Mc Donalds. De baas is snel boos op mij, hij antwoordt niet als ik goedemorgen zeg, hij praat niet met mij. De anderen praten dan ook niet, ze vormen kliekjes.
- **Wat vind je daar zelf van?**

Ik word daar een beetje bang van. Mijn handen gaan dan trillen, ik heb angst. Ik wil graag respect krijgen. Ik geef respect en wil het ook terug krijgen. Respect moet van twee kanten komen.

- **Heb je nog een boodschap voor jongeren van de tweede graad die niet weten wat het is om een vluchteling te zijn?**

Het leven als vluchteling is niet gemakkelijk. De school is heel belangrijk om de taal en de cultuur te leren kennen. Wij kennen deze cultuur nog niet.

- **Heb je nog een boodschap voor de wereld?**

/

- **Waar droom jij van/ wat is je grootste droom voor jezelf?**

Ik wil graag een Afghaans restaurant openen in Limburg.

Ik wil een cursus volgen en dan hopelijk snel mijn eigen restaurant openen.

I. is eerst wat terughoudend. Hij denkt dat hij dit interview niet zal kunnen, dat zijn Nederlands misschien niet goed genoeg zal zijn. Maar na een tijdje bloeit hij open en vertelt hij honderduit. Hij vertelt over zijn leven in Afghanistan, dat was een goed leven. Zijn vader verkocht schoenen en sandalen aan andere winkels en ze hadden een mooi huis. De Taliban doodde zijn vader en nadien stierf zijn moeder doordat ze iets aan haar hart had. Hij heeft nog 3 jongeren broertjes in Afghanistan. Hij vertelt over zijn moeder, die zei altijd: "Vijf vingers zijn niet hetzelfde." waarmee ze bedoelde dat alle mensen anders waren. En dat wanneer hij goed was voor anderen zij dat ook voor hem zouden zijn. Zijn reis naar Europa was niet eenvoudig, hij vertelt hoe ze in een klein autootje zaten met 14 mannen en een chauffeur die bier dronk achter het stuur. Ze werden achtervolgd door de politie en de botsten tegen een boom. Iedereen werd opgepakt en alle mannen werden terug naar Turkije gestuurd behalve hij en nog 3 anderen, omdat ze minderjarig waren. Hij vertelt over de tentenkampen waar hij verbleven heeft en de nachten dat hij buiten moest slapen. De geur van rubberen banden zit nog steeds in zijn neus en herinnert hem aan de reis naar Frankrijk in een grote vrachtwagen.

I. heeft drie wensen, een Belgische verblijfsvergunning, zijn broertjes naar België halen en een restaurant openen.

2.6 Bijlage 6

Interview met begeleider van de leer-en leefgroep Saudade, onderdeel van VZW De Oever te Lummen op 18/07/2022.

B., 28 jaar. 2,5 jaar in De Oever, 1,5 jaar in Saudade.

- **Wat doet Saudade precies?**
Saudade is een leer- en leefgroep voor NBBM. We vangen ze op en willen ze een thuis geven.
- **Hoeveel NBBM vangen jullie op?**
Op dit moment 15 jongeren.
- **Van waar komen deze jongeren?**
Afghanistan, Somalië, Eritrea, Congo en Rwanda.
- **Wat was de reden van het vluchten?**
We weten niet altijd de exacte reden van het vluchten maar vaak oorlog en conflicten.
- **Wat zijn de grootste uitdagingen voor deze jongeren?**
De grootste barrière voor deze jongeren is de taal. En ook nadien, je wordt 2 jaar ondergedompeld in een taalbad, en dan moet je alle andere vakken er ook nog bij nemen. Voor wie cognitief niet sterk is zijn die 2 jaar sowieso niet voldoende.
- **Waar hebben ze de meeste hulp bij nodig?**
Voornamelijk taal en psychologische hulp voor het verwerken van de trauma's die ze hebben opgelopen. Sommige jongens uit Afghanistan waren 'bacha'³³ en hebben al heel veel meegemaakt nog voordat ze aan hun vlucht begonnen.
- **Wat vinden ze zelf van België?**
/
- **Komen jongeren in aanraking met vooroordelen, discriminatie en racisme?**
Ja, allemaal.
- **Op welke manier?**
Gemene opmerkingen, vieze blikken. Vaak weten ze ook niet hoe ze dit moeten benoemen en zwijgen ze hierover.
- **Wat is het grootse (meest voorkomende) vooroordeel dat er leeft over deze jongeren?**
/
- **Wat kunnen inwoners van België doen om hun aanpassing te vergemakkelijken? Hoe kunnen Belgen helpen?**

³³ Komt van *bacha bazi* en betekent letterlijk 'spelen met jongens' in het Farsi dialect. In de praktijk gaat het om seksuele slavernij, lijfeigenschap of kinderprostitutie. Wikipedia. (2021). *Bacha bazi*. www.wikipedia.org. Geraadpleegd van https://nl.wikipedia.org/wiki/Bacha_bazi

Steun, een op een. Deze jongeren hebben nood aan een groot sociaal netwerk en net dat hebben ze niet.

Een keer in de week met ze gaan wandelen, ze leren zwemmen of fietsen. Dat hoeft niet veel te zijn en het moet natuurlijk ook klikken.

- **Wat wordt er meestal over het hoofd gezien? (Of is er iets dat over het hoofd gezien wordt?)**

Het zijn en blijven nog altijd tieners! Ook al hebben ze een zware rugzak, ze moeten ook de kans krijgen om typisch tienergedrag te stellen.

- **Heb je een nog een boodschap (iets wat iedereen zou moeten weten volgens jou) voor geïnteresseerden?**

Geef deze jongeren de kans om zich te ontplooien. En vooral geef hun de tijd! Vaak is tot ze meerderjarig zijn niet voldoende, deze jongeren hebben hun leven zolang 'on hold' moeten zetten dat ze echt wel wat meer tijd verdienen om het terug op de rails te zetten. Binnen Saudade laten we ze ook niet los, ook al zijn ze meerderjarig. Ze kunnen steeds bij ons terecht als ze ergens hulp bij nodig hebben. Levenslange verbinding is een van onze kernwaarden.

2.7 Bijlage 7

Interview met begeleider van de leer-en leefgroep Fonto Nova, onderdeel van VZW De Oever te Lummen op 04/08/2022.

W., 40 jaar. 5 jaar begeleider bij Fonto Nova

- **Wat doet Fonto Nova precies?**
We vangen NBBM op en proberen om zo goed mogelijk op maat van de jongeren te werken. We willen ze zo goed mogelijk voorbereiden op het alleen wonen zodat ze in staat zijn om voor zichzelf te zorgen.
- **Hoeveel NBBM vangen jullie op?**
Er zijn 12 plaatsten en 1 plaats voor crisisopvang.
- **Van waar komen deze jongeren?**
Afghanistan, Somalië, Eritrea, Congo en Albanië.
- **Wat was de reden van het vluchten?**
Economisch, vaak hand in hand met conflicten in de regio, gezinshereniging en ook bloedwraak.
- **Wat zijn de grootste uitdagingen voor deze jongeren?**
De taal leren omdat dat cruciaal is voor hun inburgering. En ook om te leren om te kiezen voor zichzelf. Ze hangen vast aan het gezin dat achterblijft en die verwachten toch ook wel wat van hen terwijl dat vaak niet mogelijk is. Er is een groot cultuurverschil en de jongeren moeten hun identiteit nog vormen. Dat is niet altijd gemakkelijk.
- **Waar hebben ze de meeste hulp bij nodig?**
/
- **Wat vinden ze zelf van België?**
Deze vraag wordt misschien wel te weinig gesteld. Binnen deze muren voelen ze hun wel veilig, hoe ze hun buiten gedragen kan erg verschillen. De minder getraumatiseerde jongeren die zien de mogelijkheden van België wel. Ik heb in de 5 jaar dat ik hier werk maar ooit een jongere geweten die terug wou naar Afghanistan, die het hier te moeilijk vond om zich aan te passen. Maar uiteindelijk heeft hij zijn draai gevonden en heeft hij nooit meer gesproken over terugkeren.
- **Komen jongeren in aanraking met vooroordelen, discriminatie en racisme?**
Ja, allemaal.
- **Op welke manier?**
Op het werk, op de voetbal. Ze moeten meer moeite doen dan de doorsnee Belg om iets te bereiken, of dat nu een stageplaats is of een vakantiebaan. Het bedrijfsleven staat niet te springen om deze jongeren op te nemen in hun personeelsbestand. Jongeren ervaren vaak kleine dingen, vuile blikken, een hele wedstrijd op de bank zitten...
- **Wat is het grootse (meest voorkomende) vooroordeel dat er leeft over deze jongeren?**
Dat ze enkel voor het geld naar hier komen, dat is misschien deels zo maar niet de hoofdreden. Dat ze leven van steun van het OCMW, dat ze komen om te profiteren. Er wordt niet gezien hoe hard ze voor alles moeten werken.

-
- **Wat kunnen inwoners van België doen om hun aanpassing te vergemakkelijken? Hoe kunnen Belgen helpen?**
De asielprocedure moet verbeteren! Zorg dat wanneer je mensen binnenlaat en asiel geeft dat je op zijn minst plaats hebt voor ze. Ook vind ik het geen goed idee om binnen een huis zoals het deze 10 Afghaanse jongeren samen te zetten. Dat bemoeilijkt hun integratie omdat ze onderling hun eigen taal gaan spreken en misschien minder moeite zullen doen om buitenaf contacten te leggen.
 - **Wat wordt er meestal over het hoofd gezien? (Of is er iets dat over het hoofd gezien wordt?)**
Dat we allemaal dezelfde behoeftes hebben. Ze hebben verbinding nodig, net als iedereen. En meer dan enkel binnen Fonto Nova.
 - **Heb je een nog een boodschap (iets wat iedereen zou moeten weten volgens jou) voor geïnteresseerden?**
Heb minder bang voor de andere, die angst leidt tot niets. Er zijn veel meer gelijkenissen dan dat we denken. Twijfel niet en maak gewoon eens contact. Zeg eens hallo als je aan de bushalte staat te wachten i.p.v. naar je mobiele telefoon te staren. Het is zo een simpel en klein gebaar maar het kan echt een wereld van verschil betekenen!

2.8 Bijlage 8

Feedback van de externe promotor, Rozemien Peeters, PIBO Tongeren over de gegeven lessen.

Stageles 1

Thema: Het verschil tussen vluchtelingen, asielzoekers en migranten en gebruik van de correcte termen.

Doel: leerlingen begrijpen het verschil tussen een vluchteling en een migrant, weten hoeveel mensen er wereldwijd op de vlucht zijn, wat de grootste vluchtlanden zijn en de redenen om het land te verlaten. De leerlingen begrijpen de begrippen 'non-refoulement' en 'gegronde vrees'.

Feedback: Na het nodige en verwachte gemopper betreffende het thema, waren de leerlingen zeer snel mee met deze eerste les. De opbouw van de les zat heel goed in elkaar en gaf de leerlingen stapsgewijs meer inzicht in het gebruik van onder andere de correcte terminologie. Dit werd dan verder ingeoeffend aan de hand van verschillende oefeningen die het gebruik hiervan verder ondersteunden. De korte quiz om bepaalde aspecten te toetsen of de voorkennis te testen was eveneens een groot succes en deed de leerlingen al tot bepaalde inzichten komen betreffende het thema. Alle vooropgestelde lesdoelen werden bereikt in deze eerste les.

Stageles 2

Thema: asiel aanvragen in België, hoe doe je dat?

Doel: de asielprocedure in België uitleggen, leerlingen begrijpen het verschil tussen de vluchtelingenstatus en de subsidiaire bescherming. De leerlingen begrijpen wat de 'Dublin III-procedure' inhoudt en welke gevolgen dit heeft voor de asielaanvrager.

Feedback: Deze tweede les was grotendeels theoretisch aangezien de asielprocedure hier volledig overlopen wordt. Aan de hand van de rangschik-oefening wordt dit toch op een actieve manier herhaald en ingeoeffend waardoor de informatie zich ook meer vastzet in het geheugen van de leerlingen. Alle vooropgestelde doelen werden voor deze les ook ruimschoots bereikt.

Toch wil ik ook graag even een kanttekening maken met betrekking tot het niveauverschil. Bij de leerlingen die een richting volgen die leidt naar de arbeidsmarkt, was het beeldfragment te moeilijk. Het filmpje legt stapsgewijs uit hoe de asielprocedure werkt, wat fantastisch is wanneer leerlingen dit kunnen volgen. Het is echter in het Engels gesproken en in het Nederlands ondertiteld wat ervoor zorgt dat de leerlingen die het Engels niet in deze mate machtig zijn en voor wie de ondertiteling te snel gaat, compleet verloren raken. In deze situatie duurt het fragment dan ook heel lang en heeft het geen meerwaarde. Het overzicht van de asielprocedure is ook in de werkbundel terug te vinden en kan in deze klassen beter op papier doorgenomen worden, gevolgd door de oefening ter inprenting.

De creatieve opdracht betreffende migratie en België was echt top en heeft gezorgd voor meer diepgang en verbinding met de eigen leefwereld. Nog een kleine kanttekening in verband met de uitbreidende oefening met de casussen rond het al dan niet toekennen van een verblijfsvergunning en onder welke noemer. Dit was in sommige klassen te hoog gegrepen en zal best als verdere uitdieping per klas bekeken moeten worden betreffende het aanbieden, gebruik, haalbaarheid en de meerwaarde ervan.

Stageles 3

Thema: Vluchtelingen in de media, hoe komen ze aan bod?

Doel: de leerlingen leren de mechanismen herkennen die in werking treden wanneer vluchtelingen in het nieuws komen. Ze leren over 4 frames die vaak gebruikt worden in het debat over asiel en migratie en kunnen deze herkennen in nieuwsartikelen.

Feedback: De vier frames werden na een opstart die kort bij de leefwereld stond, aan de hand van leuke cartoons en duidelijke uitleg aangehaald. Deze frames speelden natuurlijk ook recht in op de vooroordelen van de leerlingen waardoor er soms discussies ontstonden over de 'waarheid' van de frames. In de arbeidsmarktgerichte klas was de theorie over de frames op zich te abstract maar dankzij de toegankelijkheid van de toepassingen aan de hand van krantenartikelen, werd via de praktische toepassing het inzicht verworven.

De les was dus zeer goed opgebouwd en heeft maar minieme aanpassing nodig voor het gebruik binnen de verschillende studierichtingen. De vooropgestelde doelen werden hier ook allemaal bereikt, onder andere met dank aan de verschillende werkvormen en het aanbieden van eenzelfde informatie op verscheidene verwerkingsniveaus.

Stageles 4

Thema: Counterframes: kunnen ze een tegenwicht bieden?

Doel: de leerlingen leren 7 counterframes die een tegenwicht proberen te bieden in het debat over asiel en migratie. Ze leren deze herkennen en kunnen een eigen mening hierover verwoorden.

Feedback: Bij deze aansluitende vierde les betreffende counterframes hoort eigenlijk dezelfde feedback als bij de les over frames. Dankzij de oefeningen en dus praktische toepassing, worden de doelen bereikt. Een paar oefeningen zijn echter te abstract of vereisen een (voor)kennis die niet voor alle klassen of leerlingen haalbaar is.

In deze situaties kan er door de leerkracht een voorbeeld aangereikt worden, dat vervolgens klassikaal besproken kan worden. Ik denk hier bijvoorbeeld aan de oefening rond counterframe 3: 'de held' of aan de opdracht bij counterframe 6: 'Panta Rhei'. Maar dit is zoals reeds aangehaald makkelijk op te vangen door een eigen voorbeeld te bespreken. Deze voorbeelden zijn trouwens ook beschikbaar in de uitgebreide en uitstekende leerkrachtenhandleiding van de les betreffende counterframes.

Stageles 5

Thema: stereotypen, vooroordelen en racisme.

Doel: de leerlingen leren wat stereotypen, vooroordelen en discriminatie zijn. Ze leren over hoe vluchtelingen in aanraking komen met racisme en welke gevolgen dit kan hebben. De leerlingen kunnen op een respectvolle manier een debat voeren.

Feedback: Deze vijfde en laatste les is een mooie en noodzakelijke afsluiter voor deze lessenreeks. Want wie aan asiel en migratie denkt, kan deze problematiek niet van dit thema loskoppelen. Veel van de meningen over het thema asiel en migratie zijn voor de leerlingen ook verbonden met onbewuste stereotypen, bekende vooroordelen en spijtig genoeg racisme.

De opbouw van deze les blijft kort bij de leefwereld en speelt in op wat de leerlingen zelf ervaren en denken. Dit is dan ook de ideale manier om deze factoren aan te halen en ze hier bewust van te maken om zo tot inzicht te kunnen komen. De lesopbouw doet de leerlingen eveneens stapsgewijs op zoek gaan naar een eigen mening waardoor ze deze later ook kunnen verwoorden en tegenover elkaar plaatsen. Op deze manier worden ook bij deze vijfde les alle lesdoelen bereikt.

Dit thema is veel breder dan alleen asiel en migratie en door de algemene opbouw wordt dit extra in de verf gezet en als extra probleem gekaderd binnen deze lessenreeks. Deze laatste les kan zeker ook met een extra les uitgebreid worden omdat dit thema hier goed bij aansluit maar tegelijkertijd ook als broodnodige afsluiter wel extra aandacht verdient.

2.9 Bijlage 9 Referentiekader les 1

Lesonderwerp: Migratiestromen

Titel van de les: Onderweg naar betere tijden?

Themaveld:

3: Samenleven, democratie en burgerschap

Procesdoel:

2: moreel denken

4: verantwoordelijkheid

Wat wil ik bereiken met deze les?

Waarden	W1: Betrokkenheid W2: Rechtvaardigheidsgevoel
Kennis	K1: de leerlingen kennen de verschillende redenen voor migratie en kunnen deze juist rangschikken. K2: de leerlingen begrijpen het verschil tussen migrant, asielzoeker en vluchteling en kunnen dit in eigen woorden kunnen uitleggen. K4: de leerlingen begrijpen de volgende begrippen: 'non-refoulement' en 'gegronde vrees' en kunnen deze in eigen woorden uitleggen. K3: de leerlingen kunnen verbanden leggen tussen politiek, economie en migratie.
Vaardigheden	V1: de leerlingen onderzoeken van de verschillende redenen voor migratie V2: de leerlingen denken na over de fundamentele oneerlijkheid van 'op de juiste plaats' geboren zijn. V3: de leerlingen leren kritisch nadenken over het vraagstuk "welke belangen wegen zwaarder door: die van de 'eigen burgers' of die van vluchtelingen?"
Attitudes	A1: de leerlingen zijn bereid om de eigen opvattingen te heroverwegen of te wijzigen. A2: de leerlingen kunnen zich inleven in de situatie van anderen en tonen zich betrokken.

Noteer minimum 3 bronnen die je opzoekt om je lesinhoud te bepalen en noteer kort wat je eruit geleerd hebt over het lesthema.

Bronnen	Korte samenvatting
UNHCR. (z.d.). <i>Cijfers over vluchtelingen</i> . www.unhcr.org . Geraadpleegd op 4 januari 2022, van https://www.unhcr.org/be/nl/over-ons/cijfers-over-vluchtelingen	The UN refugee agency geeft de exacte cijfers over vluchtelingen in de wereld. Informatie over de grootste crisissen en vluchtelingstromen zijn hier terug te vinden. Zo lezen we dat er sinds kort 1% van de totale wereldbevolking op de vlucht is waarvan 40% minderjarigen zijn. Dat is een absoluut record. Het gaat hier om 79,5 miljoen mensen.
UNHCR. (z.d.). <i>Vluchteling of migrant terminologie</i> . UNHCR Brussel.	Wat is het verschil tussen de termen: migrant, vluchteling en asielzoeker en waarom is het belangrijk dat de juiste terminologie gebruikt wordt? Dat wordt in deze brochure uitgelegd.

<p><i>Asielprocedure.</i> (2020, 3 november). www.fedasil.be. Geraadpleegd op 1 maart 2021, van https://www.fedasil.be/nl/asiel-belgie/asielprocedure</p>	<p>Alles over asiel in België. Waar worden vluchtelingen opgevangen, wat zijn hun rechten? Hoe verloopt een asielaanvraag? Het wettelijk kader van asiel in België wordt hier uit de doeken gedaan.</p>
---	---

Morele kwestie(s) vanuit je bronnen:

- Hoever moet solidariteit gaan?
- Moeten de belangen van eigen burgers zwaarder doorwegen dan de belangen van vluchtelingen?
- Hebben landen een grotere verantwoordelijkheid op te nemen wanneer ze (on)rechtstreeks medeveroorzakers zijn van een vluchtelingencrisis?

Lesschema:

Fase 1: verkennen

Kahoot: hoeveel mensen zijn er wereldwijd op de vlucht?

Korte quiz waarbij leerlingen proberen in te schatten hoeveel mensen er op de vlucht zijn. Alle cijfers hierover zijn terug te vinden op: <https://www.unhcr.org/be/nl/over-ons/cijfers-over-vluchtelingen>

Tip: wanneer er veel leerlingen foute inschattingen maken ga hier dan zeker op in en peil hoe het komt dat ze dit denken.

Brainstormen:

Leerlingen brainstormen over de redenen waarom iemand zijn/haar land zou verlaten. Ze mogen deze aan bord schrijven. (Ook in werkbundel - opdracht 1)

Ontbrekende woorden aanvullen: (ook in werkbundel - opdracht 2)

De leerlingen krijgen de definities van 'vluchteling'; migrant' en 'asielzoeker'. Deze woorden werden echter uitgedaan met markeerstift. Laat de leerlingenzelf naar de correcte woorden zoeken.

Laat leerlingen nadien de definities nogmaals in eigen woorden uitleggen.

Tip: zorg ervoor dat het geen raadspelletje wordt door een leerling aan te duiden die mag antwoorden!

Fase 2: analyseren

Beeldmateriaal

Filmpje: leven in kamp Moria <https://www.youtube.com/watch?v=SCItSbyciTE>

Klasgesprek: Stel vragen en bijvragen na afloop van het filmpje:

- Waar woont Atifa? Waar is dat?
- Hoe oud is ze?
- Van waar komt ze oorspronkelijk?
- Had je al ooit gehoord van dit kamp?
- Weet je dat het ondertussen niet meer bestaat? (Afgebrand in 2020)
- Wat vind je van de levensomstandigheden?
- Wat heeft je het meeste aangegrepen of is je het meeste bijgebleven?
- Verwacht je dit in Europa?

Filmpje: nieuw kamp geopend op Samos <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2021/09/18/griekenland-neemt-eerste-gesloten-vluchtelingenkamp-in-gebruik0/>

In dit korte filmpje zien we hoe in Griekenland op het eiland Samos, het eerste gesloten vluchtelingenkamp wordt geopend. Het kamp is afgesloten met prikkeldraad. Er zijn bewakingscamera's, röntgenscanners en magnetische deuren. 's Avonds en 's nachts is het kamp afgesloten. Je moet een pasje hebben om er binnen of buiten te geraken.

Klasgesprek:

- Wat vinden jullie van deze kampen?
- Zouden jullie dit kiezen boven het vorige? Waarom?
- Wat vind je ervan dat je een pasje moet hebben?
- Wat vind je ervan dat je 's avonds en 's nachts niet weg kan?
- Er zijn plannen voor nog 4 van deze kampen, is dat een goed idee? Waarom?
- Is dit de beste manier volgens jou om vluchtelingen op te vangen? Waarom?
- Denk je dat er een betere manier is? Welke?

Fase 3: oordelen**Rangschikken: (ook in werkbundel - opdracht 3 en 4)**

De leerlingen proberen de redenen van migratie die aan bord staan te sorteren.

Nadien proberen ze de voorbeelden in de werkbundel op de juiste plaats te zetten.

Consensus bereiken:

De leerlingen proberen tot een consensus te komen over wat volgens hen de belangrijkste reden is om het thuisland te verlaten. Eerst met hun buur, daarna met de helft van de klas, daarna met de hele klas.

Stellingenspel:

De leerlingen bespreken volgende stellingen:

- Solidariteit is goed maar mag niet te ver gaan.
- Westerse landen zijn mee de oorzaak van het vluchtelingenprobleem.
- Te veel vluchtelingen opvangen leidt tot armoede van de eigen bevolking.
- We kunnen beter helpen ter plaatse zodat vluchtelingen in hun eigen land kunnen blijven.

Laat per stelling een aantal leerlingen aan het woord, de rest van de klas luistert. Je kan na iedere stelling wel handen op laten steken voor eens of oneens.

Fase 4: toetsen/toepassen**Evaluatieopdracht (zie werkbundel – evaluatieopdracht)**

De leerlingen schrijven een brief, maak een poster of pamflet of maken een filmpje waarin ze uitleggen aan een asielzoeker of een persoon op de vlucht hoe ons land in elkaar zit. Geef minstens 3 do's en 3 don'ts die deze persoon zullen helpen met het integratieproces.

Extra's

Nog een aantal extra werkvormen:

Kunstwerken bespreken:

<https://www.theguardian.com/global-development/gallery/2019/dec/25/we-never-chose-this-refugees-use-art-to-imagine-a-better-world-in-pictures>

Kies een aantal van de kunstwerken, gemaakt door vluchtelingen en bespreek de symboliek. Het kunstwerk dat zich hier bijzonder goed toe leent is dat van Razieh Gholami, Afghanistan, 2019 'Hoping to survive'.

De trailer van de film 'For Sama':

<https://www.youtube.com/watch?v=gt9jY1qRhdc>

Dit is een documentaire van een Syrische burgerjournaliste waarin zij vijf jaar lang de oorlog in Syrië filmt. Ze filmt dit voor haar dochter Sama, als een soort van testament of nalatenschap. Haar man is arts in een van de weinige ziekenhuizen die er nog zijn in Syrië. De documentaire toont soms harde, schrijnende beelden maar ook het moois dat er nog te vinden is in deze tragedie. De reden waarom ik deze trailer gekozen heb is omdat ze echt toont wat oorlog inhoudt. Ik hoop op deze manier een klein stukje besef door te geven.

Omdat deze trailer shockerend kan zijn is het belangrijk dit op voorhand goed te kaderen en de leerlingen uitleggen wat ze te zien krijgen en waarom je dit gekozen hebt.

Bronnen i.v.m. je werkvormen:

Amnesty International. (2022). *Ongedocumenteerden zijn mensen zonder een geldige verblijfsvergunning*.

Geraadpleegd van <https://www.amnesty.nl/encyclopedie/ongedocumenteerden-illegalen-en-uitgeprocedeerden>

Asielprocedure. (2020). www.fedasil.be. Geraadpleegd van <https://www.fedasil.be/nl/asiel-belgie/asielprocedure>

FOR SAMA - Nederlandse trailer. (2019, 16 december). [Video]. YouTube.

<https://www.youtube.com/watch?v=gt9jY1qRhdc>

NCZ leerplannen secundair onderwijs

https://nczedenleer.be/media/pages/voor-leerkrachten/leerplannen/2413018282-1598960424/leerplan_secundaironderwijs.pdf

Roover, K.D. (2020). Opgehaald van www.vrt.be:

<https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2020/10/21/for-sama-syrische-moeder-filmt-jarenlang-het-oorlogsgeweld-in/>

The Guardian. (2020). *"We never chose this": refugees use art to imagine a better world* in pictures.

www.theguardian.com/global-development/gallery/2019/dec/25/we-never-chose-this-refugees-use-art-to-imagine-a-better-world-in-pictures

Tulkens M., Cursus didactiek NCZ Secundair Onderwijs Academiejaar 2020-2021

Geraadpleegd tussen februari 2021 en augustus 2022

Gwendolien Wielzen

Vluchteling, asielzoeker, migrant...
Wie ziet door de bomen het bos nog?

UNHCR. (z.d.). *Cijfers over vluchtelingen*. www.unhcr.org. Geraadpleegd van <https://www.unhcr.org/be/nl/over-ons/cijfers-over-vluchtelingen>

UNHCR. (z.d.). *Vluchteling of migrant terminologie*. www.unhcr.org. Geraadpleegd van <https://www.unhcr.org/be/wp-content/uploads/sites/46/2018/01/UNHCR-Terminologie-NL.pdf>

2.10 Bijlage 10 Referentiekader les 2

Lesonderwerp: migratiestromen

Titel van de les: asiel aanvragen, hoe doe je dat? (Wettelijk kader)

Themaveld:

3: samenleven, democratie en burgerschap

Procesdoel:

1: autonomie

4: verantwoordelijkheid

Wat wil ik bereiken met deze les?

Waarden	W1: eerlijkheid W2: rechtvaardigheid W3: begrip
Kennis	K1: de leerlingen kunnen in grote lijnen en in eigen woorden uitleggen hoe de asielprocedure in België in elkaar zit. K2: de leerlingen begrijpen het verschil tussen de vluchtelingenstatus en de subsidiaire bescherming. De leerlingen begrijpen wat de 'Dublin III- procedure' inhoudt en welke gevolgen dit heeft voor de asielaanvrager.
Vaardigheden	V1: de leerlingen kunnen nadenken over de beweegredenen van mensen om in ons land asiel aan te vragen. V2: de leerlingen kunnen aan perspectiefwisseling doen en zich verplaatsen in het leven van iemand die asiel aanvraagt. V3: de leerlingen kunnen met elkaar in dialoog gaan en hun eigen standpunt uitleggen en onderbouwen.
Attitudes	A1: bereidheid om de eigen opvattingen te heroverwegen of te wijzigen. A2: bereidheid om bij te leren.

Noteer minimum 3 bronnen die je opzoekt om je lesinhoud te bepalen en noteer kort wat je eruit geleerd hebt over het lesthema.

Bronnen	Korte samenvatting
Federaal agentschap voor de opvang van de asielzoeker. (sd). <i>asielprocedure</i> . Opgeroepen op 2021, van www.fedasil.be : https://www.fedasil.be/nl/asiel-belgie/asielprocedure	Asielzoekers komen in België meestal in het Klein Kasteeltje in Brussel terecht, daar doen ze de eerste aanvraag. Volgens de Dublin verordening gaat België dan na welke lidstaat verantwoordelijk is voor de behandeling van de asielaanvraag. De asielzoeker krijgt een opvangplaats toegewezen meestal gemeenschappelijk maar in bepaalde gevallen kan een individuele opvangplaats toegewezen worden.

	<p>Het CGVS neemt de beslissing, als de verzoeker het hier niet mee eens is kan hij in beroep gaan bij de RvV.</p> <p>Blijft de aanvraag afgewezen dan start men de terugkeerprocedure op. Deze kan vrijwillig of begeleid zijn.</p>
<p>Myria Federaal Migratiecentrum. (z.d.). <i>Terugkeer, detentie en verwijdering</i>. Opgeroepen op maart 2021, van www.myria.be: https://www.myria.be/nl/grondrechten/terugkeer-detentie-en-verwijdering</p>	<p>Terugkeer, detentie of verwijdering.</p> <p>Er zijn twee manieren om het grondgebied vrijwillig te verlaten:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Vrijwillig: dit is op eigen initiatief en zonder ondersteuning of begeleiding; - Begeleide vrijwillige terugkeer: wanneer de vreemdeling begeleiding krijgt van een organisatie zoals Caritas, IOM of van de DVZ. <p>De overheid kan overgaan tot verwijdering en de vreemdeling in detentie houden wanneer:</p> <ul style="list-style-type: none"> - De toegang aan de grens wordt geweigerd, dan spreken we over een <i>terugdrijving</i>; - Wanneer de vreemdeling wordt aangehouden in irregulier verblijf en zicht niet houdt aan het BGV binnen de opgelegde termijn of wanneer hij een BGV heeft gekregen zonder uitvoeringstermijn.
<p>Agentschap Integratie en Inburgering. (sd). <i>Dublin III is van kracht</i>. Opgeroepen op 2021, van www.agii.be: https://www.agii.be/nieuws/dublin-iii-is-van-kracht</p>	<p>De Dublin III-verordening is bedoeld om te bepalen welke lidstaat verantwoordelijk is om een asielaanvraag te behandelen. Wanneer op basis van deze criteria geen verantwoordelijke lidstaat kan worden aangeduid, is de lidstaat waar het verzoek om internationale</p>

	<p>bescherming het eerst werd ingediend verantwoordelijk. Je kan tijdens de Dublin-procedure worden vastgehouden met het oog op het bepalen van de verantwoordelijke lidstaat en daarna met oog op het uitvoeren van de overdracht. De wet bepaalt wel uitdrukkelijk dat je niet mag worden vastgehouden om de enkele reden dat je aan de Dublin-procedure onderworpen bent. Zowel de detentie met het oog op het bepalen van de verantwoordelijke lidstaat als de detentie met het oog op het uitvoeren van de overdracht kunnen enkel wanneer:</p> <ul style="list-style-type: none"> - er op basis van een individuele beoordeling een significant risico op onderduiken van de persoon bestaat; - voor zover de vasthouding evenredig is - er geen andere, minder dwingende maatregelen effectief kunnen worden toegepast.
--	---

Morele kwestie(s) vanuit je bronnen:

- Als je niet in een democratie geboren bent heb je pech, niets aan te doen.
- Mensen kunnen beter in eigen land blijven, het is onmogelijk om iedereen op te vangen.
- Het is begrijpelijk dat mensen kiezen om illegaal onder te duiken wanneer ze in eigen land in gevaar zijn of niet in hun onderhoud kunnen voorzien. Zelfs wanneer ze hiertoe verplicht worden door de Belgische Staat.

Lesschema:

Fase 1: verkennen

Filmpje: <https://www.youtube.com/watch?v=iy3YI8MUWBM&t=8s>

De leerlingen krijgen per 2 of 3 een kaart waarop een onderdeel van de asielprocedure staat. Door naar het filmpje te kijken is het de bedoeling dat ze achterhalen wanneer hun onderdeel aan bod komt.

Opgelet: het filmpje is in het Engels met Nederlandse ondertiteling. Een nabespreking is zeker nodig.

Fase 2: analyseren

Rangschikken:

In de werkbundel staan een aantal foto's die de leerlingen in de juiste volgorde moeten rangschikken. Over iedere fase wordt door de leerkracht een korte uitleg gegeven.

Opzoeken:

De leerlingen gaan op zoek naar de verklaring voor de volgende begrippen:

- vluchtelingenstatus;
- subsidiaire bescherming;
- Dublin III-verordening.

Fase 3: oordelen

Stellingenspel:

De leerlingen denken na en discussiëren over volgende stellingen:

- Als je niet in een democratie geboren bent heb je pech.
- Je kan als land onmogelijk iedereen opvangen, mensen blijven beter waar ze zijn.
- Het is begrijpelijk dat mensen ervoor kiezen om illegaal onder te duiken.

Fase 4: toetsen/toepassen

De leerlingen krijgen een kaart met een vluchteling toegewezen. Ze gaan zelf op onderzoek, krijgt deze persoon het vluchtelingenstatuut of 'subsidiaire bescherming' of wordt de aanvraag afgewezen en waarom?

Persoonlijke reflectie:

De leerlingen doen een korte persoonlijke reflectie:

- Wat was waardevol aan deze les?
- Wat wil ik zeker onthouden?
- Wat vond ik niet zo interessant?

Bronnen i.v.m. je werkvormen:

Asiel in België (FULL version). (2021, 3 maart). [Video]. YouTube.

<https://www.youtube.com/watch?v=iy3YI8MUWBM&t=8s>

Asielprocedure. (2020, 3 november). www.fedasil.be. Geraadpleegd op 1 maart 2021, van

<https://www.fedasil.be/nl/asiel-belgie/asielprocedure>

NCZ leerplannen secundair onderwijs

https://nczedenleer.be/media/pages/voor-leerkrachten/leerplannen/2413018282-1598960424/leerplan_secundaironderwijs.pdf

Tulkens M., *Cursus didactiek NCZ Secundair Onderwijs Academiejaar 2020-2021*

Geraadpleegd tussen februari 2021 en augustus 2022

Vluchtelingenwerk. (z.d.). www.vluchtelingenwerk.be. Geraadpleegd op 6 maart 2021, van

<https://vluchtelingenwerk.be/>

2.11 Bijlage 11 Referentiekader les 3

Lesonderwerp: Vluchtelingen in de media

Titel van de les: Hoe komen mensen op de vlucht in de media aan bod? Over frames

Themaveld:

5: Communicatie en media

Procesdoel:

1: autonomie

4: verantwoordelijkheid

Wat wil ik bereiken met deze les?

Waarden	W1: Betrokkenheid met de medemens W2: Rechtvaardigheid W3: Eerlijkheid
Kennis	K1: de leerlingen begrijpen de verschillende frames waarmee er naar vluchtelingen gekeken wordt. K2: de leerlingen begrijpen hoe frames in de media gebruikt worden en wat de gevolgen kunnen zijn. K3: de leerlingen staan stil bij hun eigen denkframes en worden zich ervan bewust dat ze deze gebruiken.
Vaardigheden	V1: de leerlingen kunnen kritisch nadenken en begrijpen hoe informatie kan worden gepresenteerd op meerdere manieren. V2: de leerlingen kunnen de media kritisch benaderen. V3: de leerlingen staan stil bij en worden zich bewust van de eigen denkkaders. V4: de leerlingen kunnen de invloeden en gebruikte frames herkennen in krantenkoppen en nieuwsartikelen.
Attitudes	A1: Bereidheid om de eigen opvattingen te heroverwegen en te wijzigen. A2: Zich kunnen inleven in de situatie van anderen en betrokkenheid tonen.

Noteer minimum 3 bronnen die je opzoekt om je lesinhoud te bepalen en noteer kort wat je eruit geleerd hebt over het lesthema.

Bronnen	Korte samenvatting
UNHCR. (z.d.a). <i>Verslaggeving over vluchtelingen</i> . Opgeroepen op 2022, van www.unhcr.be : https://www.unhcr.org/be/wp-content/uploads/sites/46/2018/01/UNHCR-Media-Dutch-screen.pdf	Verslaggeving over vluchtelingen UNHCR benadrukt het belang van het gebruik van de juiste terminologie. Journalisten moeten zich er bewust van zijn dat wanneer zij verkeerd verslag doen mensen daar rechtstreeks onder lijden. Een duidelijk onderscheid tussen feit en veronderstelling is cruciaal. Deze leidraad geeft ook richtlijnen mee over hoe mensen te fotograferen en filmen. Er moet steeds rekening

	<p>gehouden worden met het recht op privacy en de verstrekende gevolgen die het kan hebben wanneer dit recht met de voeten getreden wordt. Het is belangrijk om correcte cijfers en feiten mee te geven en steeds de bronnen te controleren.</p>
<p>Bogaerts, N., & Kosolosky, J. (2021, april 20). <i>Achtergrond</i>. Opgehaald van www.sociaal.net.be: https://sociaal.net/achtergrond/framing-baldwin-van-gorp/</p>	<p>Wat is framing, welke denkframes gebruiken we? Frames zijn gedeelde denkkaders die mensen gebruiken om betekenis te geven aan de werkelijkheid. In het onderzoeksrapport van KU Leuven over framing wordt het als volgt omschreven: "De meeste sociale kwesties zijn een complex fenomeen. De complexiteit ervan maakt het onmogelijk om ze als individu volledig te vatten. Om er toch over te kunnen nadenken, spreken en schrijven zijn mensen daarom genoodzaakt om zich te focussen op deelaspecten, die op zich waarheidsgetrouw zijn, maar nooit de volledige 'waarheid' vormen. Dat is in essentie wat een frame is." Frames zijn nodig om de werkelijkheid te begrijpen en te plaatsen. Iedereen doet aan framing.</p>
<p>Van Gorp, B., Van Hove, J., Figureux, M., & Vyncke, B. (2020). <i>Anders communiceren over migratie en vluchtelingen: Aan de slag met frames en counterframes</i>. Leuven: Instituut voor Mediastudies, KU Leuven</p>	<p>Er zijn 4 frames en 7 counterframes. Drie frames domineren de verslaggeving: Controle (37,8%), Het onschuldige slachtoffer (24,1%) en De vijandige indringer (10,4%). De andere frames komen maar beperkt voor. Affectieve polarisering, het koesteren van positieve gevoelens voor mensen en groepen pro-migratie en negatieve gevoelens voor de tegenstanders, is het grootst bij de groep mensen met een uitgesproken mening voor migratie. Affectieve polarisatie is te vermijden. Dit kan men het best proberen door het gebruik van volgende frames: win-win, controle en het onschuldige slachtoffer. Wanneer affectieve polarisatie afneemt wordt de boodschap vaker als geloofwaardig, accuraat en authentiek ingeschat door het beweegbare midden. Het tonen van empathie met de tegenstander is hier cruciaal.</p>
<p>Arnoudt, R. (2022, 10 mei). <i>Drie op de vier Vlamingen willen dat migranten onze cultuur overnemen en taal leren</i>. vrt.nws.be. Geraadpleegd op 16 mei 2022, van https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2022/05/09/zijn-</p>	<p>Drie kwart van de Vlamingen vindt dat niet-westerse migranten onze cultuur en gewoonten moeten overnemen. Nederlands spreken wordt als essentieel beschouwd. 7 op de 10 willen dan weer praktijktesten om discriminatie op de</p>

<p>migranten-welkom-in-vlaanderen-ja-als-ze-onze-cultuur-ove/</p>	<p>arbeidsmarkt tegen te gaan. Dat blijkt uit "De Stemming", een onderzoek van de VUB en de Universiteit Antwerpen in opdracht van VRT NWS en De Standaard.</p> <p>Het stemgedrag valt nauw samen met de politieke voorkeur. Zo vindt 73% van de Vlaams Belang kiezers dat je hier geboren moet zijn om Vlaming te zijn tegenover slechts 28% van de Groen kiezers.</p> <p>66% van de alle kiezers daarentegen vindt dat het moeilijker mag worden voor migranten en vluchtelingen om de Belgische nationaliteit te verwerven.</p>
---	--

Morele kwestie(s) vanuit je bronnen:

- Journalisten hebben de verantwoordelijkheid en de verplichting om nieuws neutraal weer te geven.
- Frames en denkkaders zijn nodig om ons staande te houden in een snel veranderende wereld.
- Genuanceerde communicatie in een ingewikkeld vraagstuk zoals migratie is eigenlijk onmogelijk.

Lesschema:

Fase 1: verkennen

Opdracht 1:

Wat zijn denkkaders? Waar denk je aan bij:

- vegetarisch eten;
- school.

Leerlingen onderzoeken hoe beide begrippen totaal anders bekeken kunnen worden. Voor de ene is school een plaats om bij te leren en zichzelf te verrijken, voor de andere is het slavernij. Vegetarisch eten kan gezien worden als goed voor dier en milieu of als konijnenvoer. Leerlingen gaan op zoek naar wat precies het verschil maakt in iemand zijn denkkader, zijn manier om naar de wereld te kijken. Frames zijn ook cultureel bepaald. Afhankelijk van waar je geboren bent zal je anders naar de wereld kijken.

De denkkoord

Leerlingen krijgen 2 stellingen te zien, bij iedere stelling geven ze zichzelf een plaats op de denkkoord (kan echte koord zijn of gewoon een lijn aan bord).

Stellingen:

1: Ik heb eerder een positieve houding ten aan zien van vluchtelingen.

2: Ik kan goed omgaan met meningen die anders zijn dan de mijne.

Uiterst links is heel positief en uiterst rechts is heel negatief.

Laat de leerlingen die dat willen hier kort uitleg bij geven.

Fase 2: analyseren

Klasgesprek: Hoe kijken Belgen naar vluchtelingen? En wat is de rol van de media?

Aan de hand van negatieve en positieve krantenkoppen kijken we hoe de media over vluchtelingen aan berichtgeving doet. Hoe ervaren jongeren dit zelf? Hoe vinden zij dat vluchtelingen belicht worden? Kunnen ze voorbeelden geven?

Leg uit dat wanneer de media veel aandacht besteed aan een bepaald thema, mensen dit ook belangrijker gaan vinden. (Second-level agendasettingtheorie)

Geef ook mee dat onderzoek aangetoond heeft dat 3 frames heel vaak gebruikt worden in de media en kom hierop terug na de uitleg over de frames en de counterframes.

OLG a.d.h.v. cartoons over frames.

Aan de hand van cartoons onderzoeken we de frames.

Frames zijn gedeelde denkkaders die mensen gebruiken om betekenis te geven aan de werkelijkheid.

Opmerking: het is belangrijk om hier voldoende tijd aan te besteden. Zorg dat elke leerling begrijpt wat de frames inhouden en maak duidelijk dat dit manieren zijn waarop nieuwsmedia aan verslaggeving doet.

Let op:

Sta bij elk frame voldoende stil en luister naar wat de leerlingen te zeggen hebben. Laat ook genoeg ruimte voor 'het niet-gepolariseerde midden', laat hen ook voldoende aan het woord komen.

Fase 3: oordelen

Mentimeter

Maak een Mentimeter aan met een wordcloud.

Laat leerlingen aangeven over wat zij vinden dat nodig is om als 'echte' Belg of Vlaming beschouwd te worden.

Vergelijk indien mogelijk ook met de uitslagen van "De Stemming", een onderzoek van de VUB en de Universiteit Antwerpen [UA] in opdracht van VRT NWS en De Standaard uitgevoerd tussen 14 en 31 maart van dit jaar.

Klasgesprek: Vluchtelingen in de media, wat gaat er mis?

Laat leerlingen de krantenkoppen zien en vraag aan hen wat er niet klopt.

Antwoord: in alle 3 krantenkoppen wordt er over 'migranten' gesproken terwijl dit eigenlijk over 'vluchtelingen' had moeten zijn.

De termen zijn niet onderling inwisselbaar maar wordt soms door de media gebruikt om een negatiever beeld te schetsen van vluchtelingen.

Er wordt ook gebruik gemaakt van het frame 'de vijandige indringer' (Die tegengehouden moet worden).

Vraag aan de leerlingen of ze dit frame herkennen.

Fase 4: toetsen/toepassen

Filmpje ' Most Shocking Second a Day'

Laat leerlingen naar deze YouTube video kijken van Save The Childeren:

SaveTheChilderen. (2014, 5 maart). Most Shocking Second a Day Video [Video]. YouTube.

<https://www.youtube.com/watch?v=RBQ-1oHfimQ>

Geef ze nadien even de tijd om te noteren in hun werkbundel wat hun opgevallen en bijgebleven is.

Leerlingen mogen hierover iets vertellen maar hoeven niet.

Waar plaats ik mezelf op de denkkoord?

Waar plaatsen de leerlingen zich na deze les op de denkkoord, is er iets veranderd? Waarom?

OPTIONEEL: Krantenkoppen herschrijven

Laat leerlingen een aantal krantenkoppen herschrijven of laat ze zelf een krantenkop schrijven. Eerst vanuit een bepaald frame en nadien objectief en neutraal.

Opgepast, dit is geen gemakkelijke oefening, voorzie hier genoeg tijd voor en bespreek achteraf eventuele moeilijkheden. Je zou dit ook als taak kunnen geven en achteraf bespreken.

Bronnen i.v.m. je werkvormen:

Arnoudt, R. (2022, 10 mei). Drie op de vier Vlamingen willen dat migranten onze cultuur overnemen en taal leren. vrtnws.be. Geraadpleegd op 16 mei 2022, van https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2022/05/09/zijn-migranten-welkom-in-vlaanderen-ja-als-ze-onze-cultuur-ove/?fbclid=IwAR2n-t4Gtd_AFKTUjMOqQg27x4E-5zxdLFNJ_f5mUCs9QXGAsfQ8eKod4YE

Hochstenbach, C. (2021, 23 september). Niet migranten, maar politici veroorzaken het woningtekort. OneWorld. Geraadpleegd op 16 mei 2022, van <https://www.oneworld.nl/lezen/discriminatie/sociaal-onrecht/niet-migranten-maar-politici-veroorzaken-het-woningtekort/>

NCZ leerplannen secundair onderwijs
https://nczedenleer.be/media/pages/voor-leerkrachten/leerplannen/2413018282-1598960424/leerplan_secundaironderwijs.pdf

Noordhuis, A. (2021, 22 januari). Wat is framing? Nederlands Debat Instituut. Geraadpleegd op 16 mei 2022, van <https://www.debatinstituut.nl/bibliotheek/debatteren/wat-is-framing/>

Peeperkorn, M. (2021, 31 augustus). Europa 'vastbesloten' Afghaanse migranten tegen te houden | De Volkskrant. Geraadpleegd op 16 mei 2022, van <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/europa-vastbesloten-afghaanse-migranten-tegen-te-houden~b80e5459/>

SaveTheChildren. (2014, 5 maart). Most Shocking Second a Day Video [Video]. YouTube.
<https://www.youtube.com/watch?v=RBQ-1oHfimQ>

Tulkens M., Cursus didactiek NCZ Secundair Onderwijs Academiejaar 2020-2021
Geraadpleegd tussen februari 2021 en maart 2021

Van Gorp, Van Hove, Figoureux & Vyncke (2020). Anders communiceren over migratie en vluchtelingen: Aan de slag met frames en counterframes. Leuven: Instituut voor Mediastudies, KU Leuven

Van Linden, E. (2009, 1 april). Italië weet zich geen raad met immigrantenstroom. Het Parool. Geraadpleegd van <https://www.parool.nl/nieuws/italie-weet-zich-geen-raad-met-immigrantenstroom~bf4df808/>

VRT. (2022, 10 mei). BEKIJK - Moet je Nederlands kennen om "Vlaming" te zijn? Ivan De Vadder analyseert laatste deel De Stemming. www.vrtnws.be. Geraadpleegd op 8 augustus 2022, van <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2022/05/09/hoe-denkt-de-vlaming-over-migratie-en-identiteit/>

2.12 Bijlage 12 Referentiekader les 4

Lesonderwerp: Vluchtelingen in de media

Titel van de les: Hoe komen mensen op de vlucht in de media aan bod? Over counterframes.

Themaveld:

5: Communicatie en media

Procesdoel:

1: autonomie

4: verantwoordelijkheid

Wat wil ik bereiken met deze les?

Waarden	W1: Openheid W2: Betrokkenheid met de ander W3: Rechtvaardigheid
Kennis	K1: de leerlingen begrijpen wat counterframes zijn en kunnen dit in eigen woorden uitleggen. K2: de leerlingen begrijpen hoe counterframes in de media gebruikt worden en wat de gevolgen kunnen zijn.
Vaardigheden	V1: de leerlingen kunnen kritisch denken en begrijpen hoe informatie kan worden gepresenteerd op meerdere manieren. V2: de leerlingen herkennen de verschillende counterframes in foto's en verhalen. V3: de leerlingen kunnen uitleggen waarom er van een bepaald counterframe gebruik wordt gemaakt. V4: de leerlingen staan stil bij en worden zich bewust van de eigen denkkaders.
Attitudes	A1: de leerlingen zijn bereid de eigen opvattingen te heroverwegen of wijzigen; A2: de leerlingen kunnen zich inleven in de situatie van anderen en tonen zich betrokken.

Noteer minimum 3 bronnen die je opzoekt om je lesinhoud te bepalen en noteer kort wat je eruit geleerd hebt over het lesthema.

Bronnen	Korte samenvatting
Bogaerts, N., & Kosolovsky, J. (2021, april 20). <i>Achtergrond</i> . Opgehaald van www.sociaal.net.be : https://sociaal.net/achtergrond/framing-baldwin-van-gorp/	In dit interview legt hoogleraar Baldwin Van Gorp (KU Leuven) uit waarom we frames gebruiken en dat iedereen ze gebruikt. Framing op zich hoeft niet slecht te zijn maar het heeft wel invloed op ons doen en laten. Daarom is het wel belangrijk om te weten hoe deze mechanismen werken en hoe ze gebruikt worden. Counterframes zijn eigenlijk frames die uitgaan van de stelling dat migratie niet negatief hoeft te zijn. Ze willen dus een

	<p>tegenwicht bieden aan de problematiserende frames die er in de media gebruikt worden over migratie. Er bestaan 7 counterframes en toch komen ze amper aan bod. Het is de taak van journalisten om nieuws op een zo objectief mogelijke manier te brengen, toch gebeurt dat niet. Het thema asiel en migratie wordt veelal vanuit een negatieve hoek in beeld gebracht. Ook is het zo dat vooral korte slogans en eenvoudige beelden gemakkelijker opgepikt worden. Een complex counterframe dat aantoont dat probeert aan te tonen hoe de wereld in elkaar zit valt veel moeilijker. Mensen hebben ook moeite met het zich verplaatsen in de ander. Affectieve polarisatie, het verwensen van de andere groep, omdat ze een andere mening of politieke voorkeur hebben blijkt trouwens groter bij de linkse kiezer. Sociale media zijn gemaakt om te polariseren, alles draait om 'likes' en 'dislikes'. Het stilzwijgende midden is daardoor ook aan het verdwijnen uit het debat.</p>
<p>Arnoudt, R. (2022, 10 mei). <i>Drie op de vier Vlamingen willen dat migranten onze cultuur overnemen en taal leren</i>. vrtnews.be. Geraadpleegd op 16 mei 2022, van https://www.vrt.be/vrtnews/nl/2022/05/09/zijn-migranten-welkom-in-vlaanderen-ja-als-ze-onze-cultuur-ove/</p>	<p>Uit het onderzoek blijkt dat Vlamingen willen dat nieuwkomers zich aanpassen onder meer door de taal te leren. Vlamingen zijn voorstander van assimilatie. 30% van de bevroegden vindt dat België meer vluchtelingen moet opvangen. De meesten willen ook een strenger asielbeleid. Mensen hebben het gevoel dat het aantal goedgekeurde asielaanvragen gestegen is maar dat klopt niet. Het aantal aanvragen blijft stabiel.</p>
<p>Van Gorp, B., Van Hove, J., Figureux, M., & Vyncke, B. (2020). <i>Anders communiceren over migratie en vluchtelingen: Aan de slag met frames en counterframes</i>. Leuven: Instituut voor Mediastudies, KU Leuven</p>	<p>Er zijn 4 frames en 7 counterframes. Drie frames domineren de verslaggeving: Controle (37,8%), Het onschuldige slachtoffer (24,1%) en De vijandige indringer (10,4%). De andere frames komen maar beperkt voor. Men kan het best proberen actieve polarisatie te vermijden door het gebruik van volgende frames: win-win,</p>

	<p>controle en het onschuldige slachtoffer. Wanneer affectieve polarisatie afneemt wordt de boodschap vaker als geloofwaardig, accuraat en authentiek ingeschat door het beweegbare midden. Het tonen van empathie met de tegenstander is hier cruciaal.</p>
--	--

Morele kwestie(s) vanuit je bronnen:

- 1) Journalisten hebben de verantwoordelijkheid en de verplichting om nieuws neutraal weer te geven.
- 2) Frames en denkkaders zijn nodig om ons staande te houden in een snel veranderende wereld.
- 3) Genuanceerde communicatie in een ingewikkeld vraagstuk zoals migratie is eigenlijk onmogelijk.

Lesschema:

Fase 1: verkennen

Herhaling bij frames:

Welke frames kenden we. Wat betekenen ze? Kan je een voorbeeld geven?

Overloop kort welke frames jullie vorige les besproken hadden en welke kennis er is blijven hangen hierover.

Associatiespel over vluchtelingen:

De leerlingen moeten zeggen wat er in hen opkomt bij het woord ‘vluchteling’ MAAR het mag enkel iets positief zijn. Alle woorden worden aan bord geschreven. Voorlopig wordt hier niets verder mee gedaan.

Fase 2: analyseren

OLG:

De 7 counterframes worden uitgelegd (a.d.h.v. PPTX).

Bij elke counterframe hoort er ook een opdracht in de werkbundel. Het is niet de bedoeling dat je ze de leerlingen allemaal laat uitvoeren, maak zelf een keuze.

Nadien analyseren we de counterframes met behulp van foto’s. Dit is zeker niet gemakkelijk, voorzie hier genoeg tijd voor!

Vragen en bijvragen:

- Wat zie je?
- Welk counterframes is dit? Waarom?
- Zou het ook een ander counterframe kunnen zijn? Waarom?
- Heb je dit counterframe al ooit eens zien gebruikt worden? (In een krantenartikel of op sociale media)
- Was je je ervan bewust dat dit gebruikt werd?
- Welk counterframe past volgens jou het beste bij het thema ‘asiel en migratie’ en waarom.

Fase 3: oordelen

Terug naar het associatiespel:

Welk van de woorden die aan bord staan zou je kunnen plaatsen bij een bepaald counterframe? Waarom?

Fase 4: toetsen/toepassen

Filmpje YouTube: ‘Belgische gastvrijheid kent geen grenzen’:

Kijk naar het filmpje, welke denkkaders hebben deze mensen?

Hoe kijken ze naar zichzelf en naar vluchtelingen?

Denk je dat deze mensen echt vluchtelingen willen opvangen?

Wat willen ze dan wel? Waarom?

Afsluitend klasgesprek:

Welke denkkaders gebruik ik, hoe kijk ik naar de wereld?

Bronnen i.v.m. je werkvormen:

Idee werkvorm cartoons

<https://belvue.be/sites/default/files/documentation/files/2017-10/In%20beeld%20cartoons%20over%20de%20europese%20houding%20over%20vluchtelingen-nl.pdf>

Belgische gastvrijheid kent geen grenzen. (2022, 17 maart). YouTube. Geraadpleegd op 10 juni 2022, van <https://www.youtube.com/watch?v=hQtdtJ5pzb8&t=42s>

NCZ leerplannen secundair onderwijs

https://nczedenleer.be/media/pages/voor-leerkrachten/leerplannen/2413018282-1598960424/leerplan_secundaironderwijs.pdf

Tulkens M., Cursus didactiek NCZ Secundair Onderwijs Academiejaar 2020-2021
Geraadpleegd tussen februari 2021 en augustus 2022

2.13 Bijlage 13 Referentiekader les 5

Lesonderwerp: Stereotypen, vooroordelen en racisme

Titel van de les: Discriminatie en racisme, wat doe je eraan?

Themaveld:

3: samenleven, burgerschap en democratie

Procesdoel:

2: moreel denken

5: zingeving

Wat wil ik bereiken met deze les?

Waarden	W1: eerlijkheid W2: gelijkheid W3: rechtvaardigheid W4: verdraagzaamheid W5: solidariteit
Kennis	K1: de leerlingen begrijpen het verschil tussen stereotypen, vooroordelen, discriminatie en racisme (moreel en structureel). K2: de leerlingen kunnen deze begrippen uitleggen aan de hand van een voorbeeld. K3: de leerlingen begrijpen een aantal uitsluitingsmechanismen bv. etnocentrisme, zondebokfenomeen, polarisatie, stereotypering... K4: de leerlingen begrijpen dat racisme een sociale constructie is en dat er biologisch gezien een menselijk ras bestaat.
Vaardigheden	V1: de leerlingen onderzoeken hoe stereotypen tot stand komen. V2: de leerlingen onderzoeken waarom er sprake moet zijn van een machtsonevenwicht vooraleer we kunnen spreken over discriminatie. V3: de leerlingen begrijpen dat racisme een houding van systematische vijandigheid of minachting is voor bepaalde personen of groepen van personen op basis van hun nationaliteit, huidskleur, afkomst, nationale of etnische afkomst.
Attitudes	A1: de leerlingen zijn bereid om de eigen opvattingen onder de loep te nemen en te heroverwegen A2: de leerlingen kunnen zich inleven in de situatie van anderen en tonen zich betrokken.

Noteer minimum 3 bronnen die je opzoekt om je lesinhoud te bepalen en noteer kort wat je eruit geleerd hebt over het lesthema.

Bronnen	Korte samenvatting
Arnoudt, R. (2022a, mei 5). <i>Vlamingen willen wel Oekraïense vluchtelingen opvangen, maar zijn selectief</i> . www.vrtnws.be . Geraadpleegd van https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2022/05/04/vlamingen-en-vluchtelingen-sommige-vluchtelingen-meer-welkom-da/	Oekraïense vluchtelingen krijgen in België meteen tijdelijke bescherming zonder asielpcedure. 59% van de ondervraagden staan positief tegenover opvang van

	<p>vluchtelingen uit Oekraïne. Slechts 29% staat positief tegenover de opvang van vluchtelingen uit Syrië en Afghanistan. Er is een voorkeur voor vrouwelijke vluchtelingen, de 'ideale' vluchteling is vrouwelijk, hoogopgeleid en christelijk.</p>
<p>Boutkabout, A. (2017, 15 november). <i>"We hadden nooit gedacht dat de klok zou terugdraaien."</i> www.kifkif.be. Geraadpleegd van https://kifkif.be/cnt/artikel/we-hadden-nooit-gedacht-dat-de-klok-zou-terugdraaien-3655</p>	<p>Racisme en discriminatie heeft grote gevolgen bij de slachtoffers ervan. Het erkennen ervan maakt een groot verschil. Mensen hoeven geen spectaculaire dingen meegemaakt te hebben om dit als traumatisch te ervaren, ook dagelijkse micro-agressies kunnen hiervoor zorgen. Neurologen hebben ook een verschil gevonden in de hersenen van mensen die nooit een trauma hebben meegemaakt en mensen die al veel traumatische ervaringen hebben meegemaakt.</p>
<p>Unia Interfederaal Gelijkekansencentrum. (z.d.). <i>Wat is racisme?</i> www.unia.be. Geraadpleegd van https://www.unia.be/nl/discriminatiegronden/racisme</p>	<p>De definitie voor racisme is hier terug te vinden. Voor genetici bestaat er maar een ras, het menselijk ras. Volgens het Internationaal Verdrag van New York inzake de uitbanning van alle vormen van rassendiscriminatie (1965) is rassendiscriminatie "elke vorm van onderscheid, uitsluiting, beperking of voorkeur op grond van ras, huidskleur, afkomst of nationale of etnische afstamming die tot doel of tot gevolg heeft dat, onder gelijke voorwaarden, de erkenning, het genot of de uitoefening van de mensenrechten en de fundamentele vrijheden op politiek, economisch, sociaal of cultureel gebied of op enig ander gebied van het openbare leven teniet worden gedaan of aangetast".</p>

<p>Charkaoui, N., & Kastit, I. (2019). <i>Racisme</i> (1ste editie). Epo, Uitgeverij.</p>	<p>De gevolgen van racisme en discriminatie zijn talrijk en niet te onderschatten. Zo ontstaan er verschillende gezondheidsproblemen: eetstoornissen, slaapproblemen, depressie of psychosomatische klachten. Trauma kan zorgen voor posttraumatische stressstoornis. Zware trauma's hebben ook een intergenerationele dimensie, d.w.z. trauma's die sporen nalaat bij de volgende generaties. Denk bv. aan de holocaust of de slavernij. Slachtoffers van racisme gaan ook vaker de vooroordelen internaliseren, ze voor waar aannemen en zich eigen maken. Internalisatie: wanneer de gediscrimineerde zichzelf (onbewust) als 'mindere' of 'zwakkere' begint te zien en het normaal begint te vinden dat anderen hem of haar discrimineren. Ze gaan dus de blik van hun vijandige omgeving eigen maken en worden zo hun eigen onderdrukker. Mogelijke effecten daarvan zijn dat men zich gaat gedragen naar stereotypen en vooroordelen of dat men onder elkaar ook racisme toepast. Stigmatisering en sociale uitsluiting kunnen ervoor zorgen dat mensen zich onzichtbaar voelen.</p>
<p>Vlietstra, B. (2019, 5 september). <i>Onderzoek: fans Belgisch elftal onderwaarden spelers met migratieachtergrond</i>. De Volkskrant. Geraadpleegd op 11 augustus 2022, van https://www.volkskrant.nl/sport/onderzoek-fans-belgisch-elftal-onderwaarden-spelers-met-migratieachtergrond~bb349865/</p>	<p>Belgische supporters onderwaarden spelers met een migratieachtergrond. Het onderzoek toont aan dat er sprake kan zijn van (onbewust) racisme bij fans. Op de vraag of ze spelers met een migratieachtergrond anders waarden, gaven fans te kennen dat ze juist een tolerante attitude hebben ten aanzien van</p>

	<p>deze spelers. Van Kerckhoven: 'Maar als je de fans dan na de wedstrijd vraagt om iedere speler een beoordelingsscore te geven, komt er iets anders aan het licht.'</p> <p>Na een verloren wedstrijd tegen Zwitserland werden de spelers met een migratieachtergrond systematisch ondergewaardeerd. Ze scoorden een 4,8 terwijl hun objectieve score een 6,3 was. Dat is een verschil van 1,5 punt wat behoorlijk veel is.</p> <p>Er is dus sprake van racisme, al dan niet bewust. Men kan zich afvragen wat iemand met een migratieachtergrond in België moet doen om niet met racisme te maken te krijgen wanneer het deze erg succesvolle spelers al niet lukt.</p>
--	---

Morele kwestie(s) vanuit je bronnen:

- Het is normaal dat we een voorkeur hebben voor Oekraïense vluchtelingen, zij lijken nu eenmaal meer op ons.
- Racisme is momenteel de fundering is van onze westerse samenlevingen en het raciale voordeel van witte mensen is ingebouwd in dat systeem.
- Iedereen is racistisch, dat zit ingebakken in de mens.

Lesschema:

Fase 1: verkennen

Filmpje: "Wie kan ongestoord een fiets jatten?"

YouTube video over wit privilege.

<https://www.youtube.com/watch?v=YvRJvgxbeyA>

Bespreek dit nadien in de klas. Is er sprake van privilege, stereotypen, vooroordelen of racisme? Hoezo?

Fase 2: analyseren

Foto Belgisch elftal (ook in werkboek – opdracht 1)

Laat een foto zien van het Belgisch elftal en vraag aan de leerlingen welke van de voetballers Belg zijn. De denkfout die sommigen zullen maken is om enkel witte spelers als Belg aan te duiden. Natuurlijk moet je om in het Belgisch elftal te mogen spelen de Belgische nationaliteit hebben, het zijn dus allemaal Belgen. Ga na bij de leerlingen waarom ze dachten dat ze niet allemaal Belg waren.

- Moet je om Belg te zijn wit zijn?
- Wat moet je doen om aanvaard te worden als Belg?
- Kan je begrijpen dat het moeilijk is om keer op keer afgewezen te worden als zijnde anders omdat je niet wit bent?

- Als je merkt dat zelfs succesvolle mensen last hebben van racisme kan je je voorstellen dat 'gewone' mensen dit ook zeker zullen hebben?
- Hoe denk je dat vluchtelingen en asielzoekers in ons land geconfronteerd worden met racisme en discriminatie?
- Denk je dat dit voor vluchtelingen en asielzoekers in ons land nog zwaarder weegt of net niet? Waarom?

De bedoeling is dat leerlingen zelf gaan nadenken hoe racisme en discriminatie vervat zit in onze maatschappij en dat ze stilstaan bij de gevolgen hiervan.

Filmpje: De wonderjaren “Maken kleuters een onderscheid in huidskleur?”

<https://www.youtube.com/watch?v= Qp7hrCJgAo>

YouTube video over het fenomeen 'internalisatie' gebaseerd op het 'the good doll the bad doll' experiment van de Amerikaanse psychiater Clarks.

Nabespreking:

- Wat hebben we net gezien, wie vat dit samen?
- Hoe zou het komen dat kinderen bijna allemaal de zwarte pop als slechte pop kiezen?
- Bedenk met je eigen groepje 3 redenen die een verklaring hiervoor geven.
- Overloop de antwoorden en bespreek ze.

De bedoeling is dat leerlingen het mechanisme van internalisatie leren begrijpen.

Fase 3: oordelen

Toneel:

De leerlingen krijgen een toneelstukje dat ze voor de klas mogen brengen (korte dialoog). De bedoeling is om dit zo waarheidsgetrouw te brengen. Nadien worden er vragen gesteld over hoe ze zich voelden in die rol en wat hun personage gevoeld zou hebben. De bedoeling hiervan is dat leerlingen aan perspectiefwisseling leren doen en dat ze zich leren inleven in de ander.

*Opmerking: alle dialogen komen uit het boek 'Racisme – Over wonden en veerkracht' van Naïma Charkaoui. Ik heb ze aangepast waar nodig. De dialogen zijn terug te vinden in de teacher 's manual.

Fase 4: toetsen/toepassen

Bronnen i.v.m. je werkvormen:

Charkaoui, N., & Kastit, I. (2019). *Racisme* (1ste editie). Epo, Uitgeverij.

Eén. (2021, 31 maart). *De wonderjaren | Maken kleuters een onderscheid in huidskleur?* [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v= Qp7hrCJgAo>

Fietstest Amsterdam - wie kan ongestoord een fiets jatten? (2014, 10 december). [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=YvRJvgxbeyA>

NCZ leerplannen secundair onderwijs

https://nczedenleer.be/media/pages/voor-leerkrachten/leerplannen/2413018282-1598960424/leerplan_secundaironderwijs.pdf

Tulkens M., Cursus didactiek NCZ Secundair Onderwijs Academiejaar 2020-2021
Geraadpleegd tussen februari 2021 en augustus 2022

2.14 Bijlage 14

Universele Verklaring van de Rechten van de Mens

Preambule

Overwegende, dat erkenning van de inherente waardigheid en van de gelijke en onvervreembare rechten van alle leden van de mensengemeenschap grondslag is voor de vrijheid, gerechtigheid en vrede in de wereld;

Overwegende, dat terzijdestelling van en minachting voor de rechten van de mens geleid hebben tot barbaarse handelingen, die het geweten van de mensheid geweld hebben aangedaan en dat de komst van een wereld, waarin de mensen vrijheid van meningsuiting en geloof zullen genieten, en vrij zullen zijn van vrees en gebrek, is verkondigd als het hoogste ideaal van iedere mens;

Overwegende, dat het van het grootste belang is, dat de rechten van de mens beschermd worden door de suprematie van het recht, opdat de mens niet gedwongen worde om in laatste instantie zijn toevlucht te nemen tot opstand tegen tyrannie en onderdrukking;

Overwegende, dat het van het grootste belang is om de ontwikkeling van vriendschappelijke betrekkingen tussen de naties te bevorderen;

Overwegende, dat de volkeren van de Verenigde Naties in het Handvest hun vertrouwen in de fundamentele rechten van de mens, in de waardigheid en de waarde van de mens en in de gelijke rechten van mannen en vrouwen opnieuw hebben bevestigd, en besloten hebben om sociale vooruitgang en een hogere levensstandaard in groter vrijheid te bevorderen;

Overwegende, dat de Staten, welke Lid zijn van de Verenigde Naties, zich plechtig verbonden hebben om, in samenwerking met de Organisatie van de Verenigde Naties, overal de eerbied voor en inachtneming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden te bevorderen;

Overwegende, dat het van het grootste belang is voor de volledige nakoming van deze verbintenis, dat een ieder begrip hebbe voor deze rechten en vrijheden;

Op grond daarvan proclameert de Algemene Vergadering deze Universele Verklaring van de Rechten van de Mens als het gemeenschappelijk door alle volkeren en alle naties te bereiken ideaal, opdat ieder individu en elk orgaan van de gemeenschap, met deze verklaring voortdurend voor ogen, er naar zal streven door onderwijs en opvoeding de eerbied voor deze rechten en vrijheden te bevorderen, en door vooruitstrevende maatregelen, op nationaal en internationaal terrein, deze rechten algemeen en daadwerkelijk te doen erkennen en toepassen, zowel onder de volkeren van Staten die Lid van de Verenigde Naties zijn, zelf, als onder de volkeren van gebieden, die onder hun jurisdictie staan:

Artikel 1

Alle mensen worden vrij en gelijk in waardigheid en rechten geboren. Zij zijn begiftigd met verstand en geweten, en behoren zich jegens elkander in een geest van broederschap te gedragen.

Artikel 2

Een ieder heeft aanspraak op alle rechten en vrijheden, in deze Verklaring opgesomd, zonder enig onderscheid van welke aard ook, zoals ras, kleur, geslacht, taal, godsdienst, politieke of andere overtuiging, nationale of maatschappelijke afkomst, eigendom, geboorte of andere status. Verder zal geen onderscheid worden gemaakt naar de politieke, juridische of internationale status van het land of gebied, waartoe iemand behoort, onverschillig of het een onafhankelijk, trust-, of niet-zelfbesturend gebied betreft, dan wel of er een andere beperking van de soevereiniteit bestaat.

Artikel 3

Een ieder heeft het recht op leven, vrijheid en onschendbaarheid van zijn persoon.

Artikel 4

Niemand zal in slavernij of horigheid gehouden worden. Slavernij en slavenhandel in iedere vorm zijn verboden.

Artikel

Niemand zal onderworpen worden aan foltering, noch aan een wrede, onmenselijke of onterende behandeling of bestraffing.

Artikel 6

Een ieder heeft, waar hij zich ook bevindt, het recht als persoon erkend te worden voor de wet.

Artikel 7

Allen zijn gelijk voor de wet en hebben zonder onderscheid aanspraak op gelijke bescherming door de wet. Allen hebben aanspraak op gelijke bescherming tegen iedere achterstelling in strijd met deze Verklaring en tegen iedere ophitsing tot een dergelijke achterstelling.

Artikel 8

Een ieder heeft recht op daadwerkelijke rechtshulp van bevoegde nationale rechterlijke instanties tegen handelingen, welke in strijd zijn met de grondrechten hem toegekend bij Grondwet of wet.

Artikel 9

Niemand zal onderworpen worden aan willekeurige arrestatie, detentie of verbanning.

Artikel 10

Een ieder heeft, in volle gelijkheid, recht op een eerlijke en openbare behandeling van zijn zaak door een onafhankelijke en onpartijdige rechterlijke instantie bij het vaststellen van zijn rechten en verplichtingen en bij het bepalen van de gegrondheid van een tegen hem ingestelde strafvervolgning.

Artikel 11

1. Een ieder, die wegens een strafbaar feit wordt vervolgd, heeft er recht op voor onschuldig gehouden te worden, totdat zijn schuld krachtens de wet bewezen wordt in een openbare rechtszitting, waarbij hem alle waarborgen, nodig voor zijn verdediging, zijn toegekend.
2. Niemand zal voor schuldig gehouden worden aan enig strafrechtelijk vergrijp op grond van enige handeling of enig verzuim, welke naar nationaal of internationaal recht geen strafrechtelijk vergrijp betekenden op het tijdstip, waarop de handeling of het verzuim begaan werd. Evenmin zal een zwaardere straf worden opgelegd dan die, welke ten tijde van het begaan van het strafbare feit van toepassing was.

Artikel 12

Niemand zal onderworpen worden aan willekeurige inmenging in zijn persoonlijke aangelegenheden, in zijn gezin, zijn tehuis of zijn briefwisseling, noch aan enige aantasting van zijn eer of goede naam. Tegen een dergelijke inmenging of aantasting heeft een ieder recht op bescherming door de wet.

Artikel 13

1. Een ieder heeft het recht zich vrijelijk te verplaatsen en te vertoeven binnen de grenzen van elke Staat.
2. Een ieder heeft het recht welk land ook, met inbegrip van het zijne, te verlaten en naar zijn land terug te keren.

Artikel 14

1. Een ieder heeft het recht om in andere landen asiel te zoeken en te genieten tegen vervolging.
2. Op dit recht kan geen beroep worden gedaan ingeval van strafvervolgingen wegens misdrijven van niet-politieke aard of handelingen in strijd met de doeleinden en beginselen van de Verenigde Naties.

Artikel 15

1. Een ieder heeft het recht op een nationaliteit.
2. Aan niemand mag willekeurig zijn nationaliteit worden ontnomen, noch het recht worden ontzegd om van nationaliteit te veranderen.

Artikel 16

1. Zonder enige beperking op grond van ras, nationaliteit of godsdienst, hebben mannen en vrouwen van huwbare leeftijd het recht om te huwen en een gezin te stichten. Zij hebben gelijke rechten wat het huwelijk betreft, tijdens het huwelijk en bij de ontbinding ervan.
2. Een huwelijk kan slechts worden gesloten met de vrije en volledige toestemming van de aanstaande echtgenoten.
3. Het gezin is de natuurlijke en fundamentele groepseenheid van de maatschappij en heeft recht op bescherming door de maatschappij en de Staat.

Artikel 17

1. Een ieder heeft recht op eigendom, hetzij alleen, hetzij tezamen met anderen.
2. Niemand mag willekeurig van zijn eigendom worden beroofd.

Artikel 18

Een ieder heeft recht op vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst; dit recht omvat tevens de vrijheid om van godsdienst of overtuiging te veranderen, alsmede de vrijheid hetzij alleen, hetzij met anderen zowel in het openbaar als in zijn particuliere leven zijn godsdienst of overtuiging te belijden door het onderwijzen ervan, door de praktische toepassing, door eredienst en de inachtneming van de geboden en voorschriften.

Artikel 19

Een ieder heeft recht op vrijheid van mening en meningsuiting. Dit recht omvat de vrijheid om zonder inmenging een mening te koesteren en om door alle middelen en ongeacht grenzen inlichtingen en denkbeelden op te sporen, te ontvangen en door te geven.

Artikel 20

1. Een ieder heeft recht op vrijheid van vreedzame vereniging en vergadering.
2. Niemand mag worden gedwongen om tot een vereniging te behoren.

Artikel 21

1. Een ieder heeft het recht om deel te nemen aan het bestuur van zijn land, rechtstreeks of door middel van vrij gekozen vertegenwoordigers.
2. Een ieder heeft het recht om op voet van gelijkheid te worden toegelaten tot de overheidsdiensten van zijn land.
3. De wil van het volk zal de grondslag zijn van het gezag van de Regering; deze wil zal tot uiting komen in periodieke en eerlijke verkiezingen, die gehouden zullen worden krachtens algemeen en gelijkwaardig kiesrecht en bij geheime stemmingen of volgens een procedure, die evenzeer de vrijheid van de stemmen verzekert.

Artikel 22

Een ieder heeft als lid van de gemeenschap recht op maatschappelijke zekerheid en heeft er aanspraak op, dat door middel van nationale inspanning en internationale samenwerking, en overeenkomstig de organisatie en de hulpbronnen van de betreffende Staat, de economische, sociale en culturele rechten, die onmisbaar zijn voor zijn waardigheid en voor de vrije ontplooiing van zijn persoonlijkheid, verwezenlijkt worden.

Artikel 23

1. Een ieder heeft recht op arbeid, op vrije keuze van beroep, op rechtmatige en gunstige arbeidsvoorwaarden en op bescherming tegen werkloosheid.
2. Een ieder, zonder enige achterstelling, heeft recht op gelijk loon voor gelijke arbeid.
3. Een ieder, die arbeid verricht, heeft recht op een rechtvaardige en gunstige beloning, welke hem en zijn gezin een menswaardig bestaan verzekert, welke beloning zo nodig met andere middelen van sociale bescherming zal worden aangevuld.
4. Een ieder heeft het recht om vakverenigingen op te richten en zich daarbij aan te sluiten ter bescherming van zijn belangen.

Artikel 24

Een ieder heeft recht op rust en op eigen vrije tijd, met inbegrip van een redelijke beperking van de arbeidstijd, en op periodieke vakanties met behoud van loon.

Artikel 25

1. Een ieder heeft recht op een levensstandaard, die hoog genoeg is voor de gezondheid en het welzijn van zichzelf en zijn gezin, waaronder inbegrepen voeding, kleding, huisvesting en geneeskundige verzorging en de noodzakelijke sociale diensten, alsmede het recht op voorziening in geval van werkloosheid, ziekte, invaliditeit, overlijden van de echtgenoot, ouderdom of een ander gemis aan bestaansmiddelen, ontstaan ten gevolge van omstandigheden onafhankelijk van zijn wil.

-
2. Moeder en kind hebben recht op bijzondere zorg en bijstand. Alle kinderen, al dan niet wettig, zullen dezelfde sociale bescherming genieten.

Artikel 26

1. Een ieder heeft recht op onderwijs; het onderwijs zal kosteloos zijn, althans wat het lager en basisonderwijs betreft. Het lager onderwijs zal verplicht zijn. Ambachtsonderwijs en beroepsopleiding zullen algemeen beschikbaar worden gesteld. Hoger onderwijs zal openstaan voor een ieder, die daartoe de begaafdheid bezit.
2. Het onderwijs zal gericht zijn op de volle ontwikkeling van de menselijke persoonlijkheid en op de versterking van de eerbied voor de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden. Het zal het begrip, de verdraagzaamheid en de vriendschap onder alle naties, rassen of godsdienstige groepen bevorderen en het zal de werkzaamheden van de Verenigde Naties voor de handhaving van de vrede steunen.
3. Aan de ouders komt in de eerste plaats het recht toe om de soort van opvoeding en onderwijs te kiezen, welke aan hun kinderen zal worden gegeven.

Artikel 27

1. Een ieder heeft het recht om vrijelijk deel te nemen aan het culturele leven van de gemeenschap, om te genieten van kunst en om deel te hebben aan wetenschappelijke vooruitgang en de vruchten daarvan.
2. Een ieder heeft het recht op de bescherming van de geestelijke en materiële belangen, voortvloeiende uit een wetenschappelijk, letterkundig of artistiek werk, dat hij heeft voortgebracht.

Artikel 28

Een ieder heeft recht op het bestaan van een zodanige maatschappelijke en internationale orde, dat de rechten en vrijheden, in deze Verklaring genoemd, daarin ten volle kunnen worden verwezenlijkt.

Artikel 29

1. Een ieder heeft plichten jegens de gemeenschap, zonder welke de vrije en volledige ontplooiing van zijn persoonlijkheid niet mogelijk is.
2. In de uitoefening van zijn rechten en vrijheden zal een ieder slechts onderworpen zijn aan die beperkingen, welke bij de wet zijn vastgesteld en wel uitsluitend ter verzekering van de onmisbare erkenning en eerbiediging van de rechten en vrijheden van anderen en om te voldoen aan de gerechtvaardigde eisen van de moraliteit, de openbare orde en het algemeen welzijn in een democratische gemeenschap.
3. Deze rechten en vrijheden mogen in geen geval worden uitgeoefend in strijd met de doeleinden en beginselen van de Verenigde Naties.

Artikel 30

Geen bepaling in deze Verklaring zal zodanig mogen worden uitgelegd, dat welke Staat, groep of persoon dan ook, daaraan enig recht kan ontleen om iets te ondernemen of handelingen van welke aard ook te verrichten, die vernietiging van een van de rechten en vrijheden, in deze Verklaring genoemd, ten doel hebben.

2.15 Bijlage 15

Verklaring van Amsterdam 2002

Het humanisme komt voort uit een lange traditie van vrijdenken die 's werelds grootste denkers en kunstenaars heeft geïnspireerd en aan de wieg stond van de wetenschap.

Dit zijn de uitgangspunten van het moderne humanisme:

1. **Humanisme is ethisch onderbouwd.** Het onderschrijft de waarde, waardigheid en autonomie van het individu en het recht van alle mensen op de grootst mogelijke vrijheid, zolang die verenigbaar is met de rechten van anderen. Humanisten hebben een zorgplicht voor de gehele mensheid, inclusief toekomstige generaties. Humanisten zijn van mening dat ethiek onlosmakelijk is verbonden met de menselijke aard: de mens streeft van nature naar wederzijds begrip en zorg voor de ander, uit eigen beweging.
2. **Humanisme is rationeel.** Het probeert de wetenschap creatief in te zetten, en niet destructief. Humanisten zijn van mening dat de problemen in de wereld moet worden opgelost via menselijk denken en handelen, en niet via goddelijke interventie. Het humanisme pleit voor het toepassen van wetenschappelijke methoden en vrij onderzoek om vraagstukken op het gebied van het menselijk welzijn op te lossen. Maar humanisten vinden ook dat de inzet van wetenschap en technologie moet worden begrensd door menselijke waarden. De wetenschap reikt ons de middelen aan, maar menselijke waarden bepalen het doel.
3. **Het humanisme onderschrijft de democratie en de mensenrechten.** Het streeft ernaar dat alle mensen zich optimaal kunnen ontwikkelen en beschouwt democratie en persoonlijke ontwikkeling als rechten. De beginselen van democratie en mensenrechten zijn van toepassing op alle mogelijke menselijke relaties en beperken zich niet tot bestuurlijke aangelegenheden.
4. **Het humanisme benadrukt dat persoonlijke vrijheid samen moet gaan met maatschappelijke verantwoordelijkheid.** Het humanisme wil werken aan een wereld waarin het vrije individu verantwoordelijk is voor de samenleving, in het besef dat we afhankelijk zijn van en verantwoordelijkheid dragen voor onze natuurlijke omgeving. Het humanisme is niet dogmatisch en legt zijn aanhangers geen overtuiging op. Het streeft dus naar onderwijs zonder indoctrinatie.
5. **Het humanisme is ontstaan vanuit een grote behoefte aan een alternatief voor dogmatische religies.** De grote wereldgodsdiensten zeggen zich te baseren op openbaringen die voor eeuwig vastliggen, en veel godsdienstige stromingen proberen hun wereldbeeld op te dringen aan de hele mensheid. Het humanisme is van mening dat betrouwbare kennis van de wereld en onszelf voortkomt uit een voortdurend proces van waarneming, evaluatie en heroverweging.
6. **Het humanisme hecht waarde aan artistieke creativiteit en verbeelding** en erkent de transformerende kracht van kunst. Het humanisme onderschrijft het belang van literatuur, muziek, beeldende kunst en podiumkunsten voor persoonlijke ontwikkeling en zingeving.
7. **Het humanisme is een levenshouding die gericht is op optimale levensvervulling** door een ethische en creatieve manier van leven. Het pleit voor een ethische en rationele benadering van de vraagstukken van onze tijd. Het humanisme kan voor iedereen, waar ook ter wereld, een manier van leven zijn.

Onze belangrijkste taak is mensen in eenvoudige bewoordingen bewust te maken van wat het humanisme voor hen kan betekenen en waar het hen toe verplicht. We zijn ervan overtuigd dat we met behulp van vrij onderzoek, de kracht van de wetenschap en de creatieve verbeelding kunnen werken aan vrede en mededogen en dat we de vraagstukken die we op ons pad tegenkomen

Gwendolien Wielzen

Vluchteling, asielzoeker, migrant...
Wie ziet door de bomen het bos nog?

kunnen oplossen. Wij willen iedereen die onze overtuiging onderschrijft oproepen om deze uitgangspunten samen met ons te verwezenlijken.

IHEU Congress 2002

De oorspronkelijke Engelstalige versie, en de vele vertalingen, leest u op de website van [Humanists International](#)